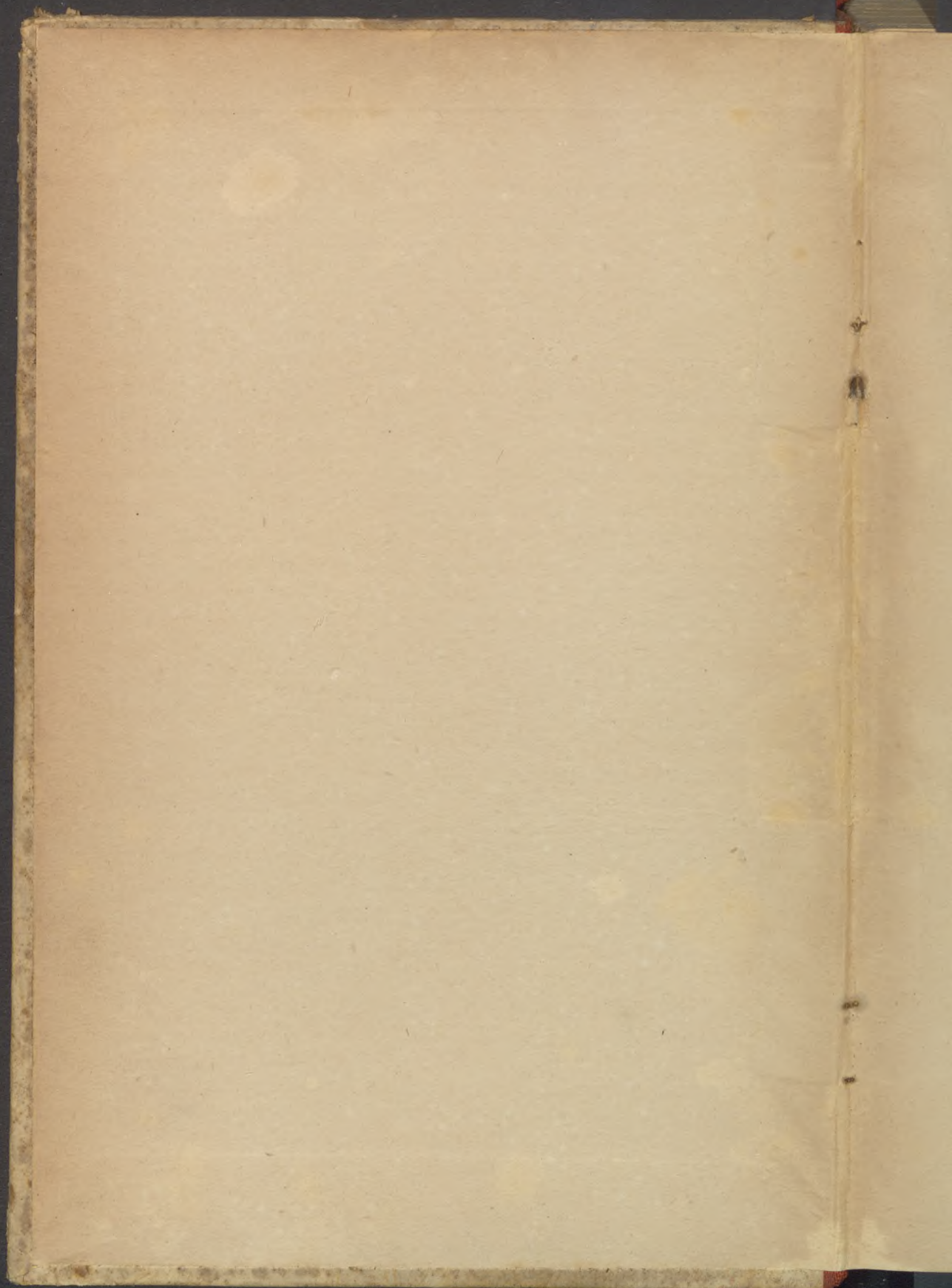

M
90.209 OSZK

A FEJEDELEM STAFÉTÁJA

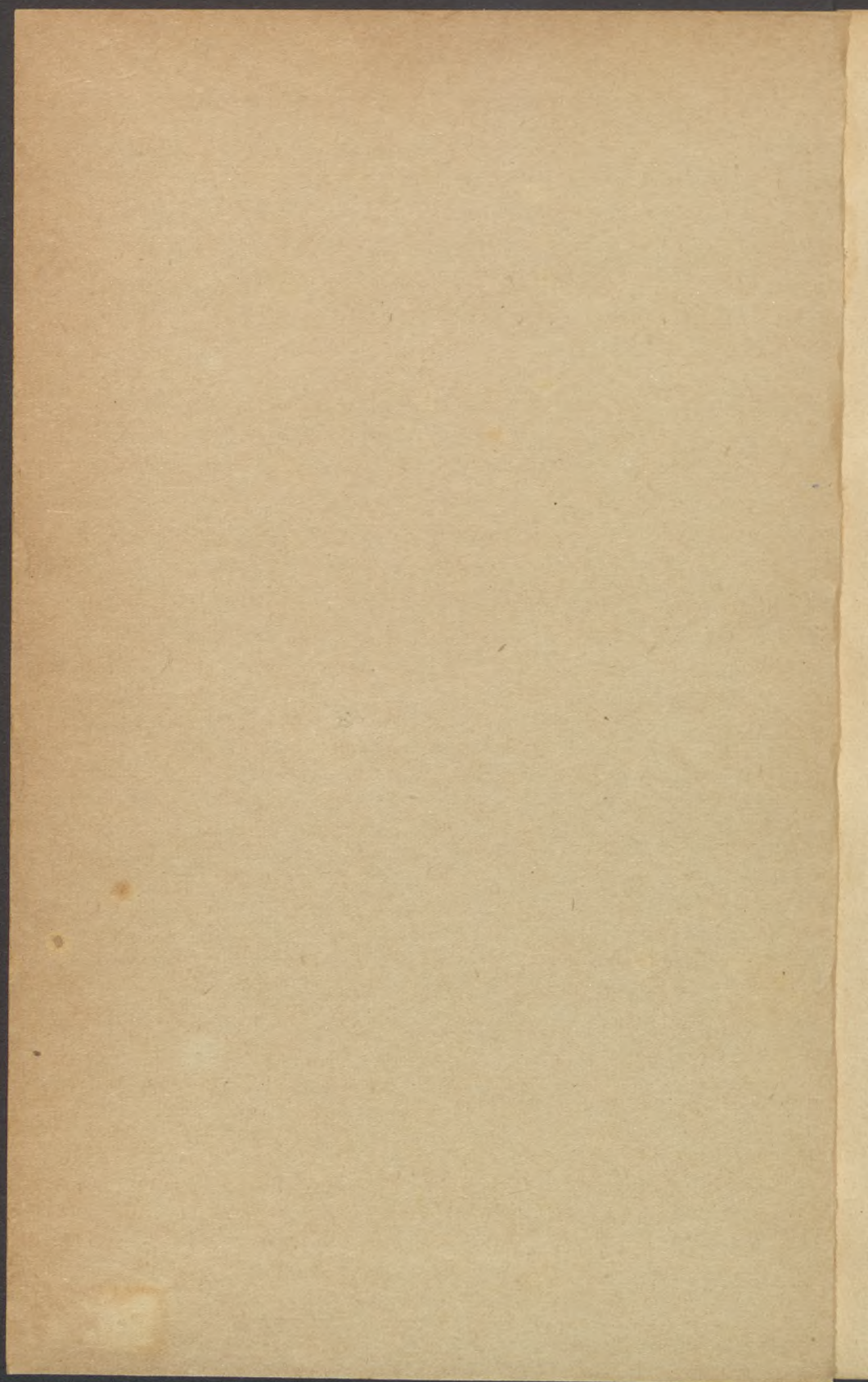
IRTA
GYULA DIÁK

ÚJ IDOK IRODALMI INTÉZET (SINGER ÉS WOLFNER)

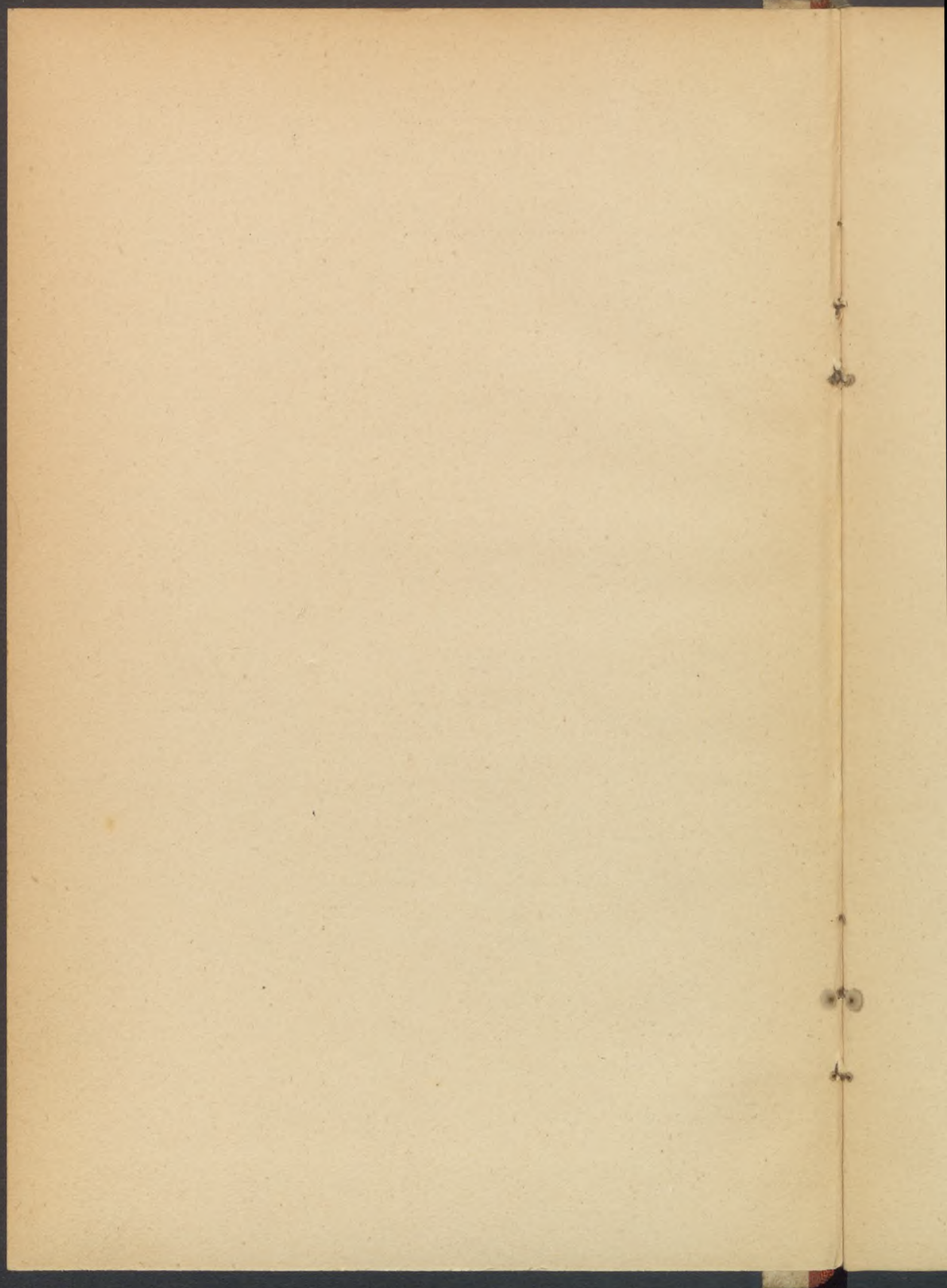

7-

A FEJEDELEM STAFÉTÁJA

GYULA DIÁK

(VITÉZ SOMOGYVÁRY GYULA)

A fejedelem stafétája

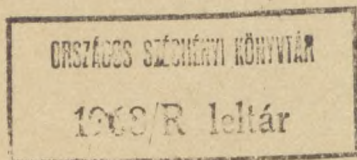
Regény az ifjúság számára

SINGER ÉS WOLFNER
IRODALMI INTÉZET RT. KIADÁSA
BUDAPEST

A rajzokat
FEJES GYULA
készítette.

Fenntartunk minden jogot

M 90.209

Felelős kiadó: Hampó József igazgató
Madách-nyomda, Budapest. Felelős: Tobik István

„EL KELL JUTNOD PÁRISBA!”

A Tiszától egy kőhajításnyira táboroztak Sréter uram pattantyusai. Az út mellé cifra vártát állítottak, hogy megállítson minden járókelőt s megtudakolja, miáratban vagyon. Hiába! mégis csak nagy eset, ha a fejedelem is a táborban vagyon egész főkommandójával egyetemben.

Persze nem csak ez az egy várta őrizte a nagyságos fejedelem drágaságos személyét. Arra nyugat felé a halmokon a zöld vadászok kompániájának s a kék gránátosok csapatjának őrségei strázsáltak.

A városban pedig fehér füstfellegetek eregettek a kémények. Tokaj ugyancsak ki akart tenni magáért a vendégszeretetben, már csak azért is, hogy Husztot, Patakot, avagy Ujhelyet lefőzze. Ott fönt a domb lejtőjén a kastélyban, a fejedelem és udvara számára készítettek szállást. Bercsényi uram, a főgenerális, vagy ahogy inkább nevezni szokták: a »locumtenens« a Horváth-kurián rezideált, Czelder Orbán, Károlyi Sándor, no meg Sréter uram, a pattantyusok generálisa, a Kemény-, Nikolay- és Visói házakban lakoztak szolgálkával, lovászaikkal együtt.

Noha a kuruc nap akkor állott delelőjén, valami fáradtság ült a vitézek arcán. Talán nem is az arcán, talán csak a szemeiben

Pedig a drága, áldott apó, Bottyán generális, elég

szaporán küldözte jelentéseit, adván alázatos egyszerűséggel a fejedelem tudtára, hogy itt, vagy amott »Isten dicsőséges segedelmével« erőt vett a császári hadakon. Csaknem az egész ország Rákóczi kezén volt immár, mégis valami halk, alig észrevehető csüggedés szállotta meg a hadakat. A tárogatók a vidám, virtuosos, hetyke muzsikából bele-beletévedtek a keserűségbe, a paripák meg-megállottak füvelés közben, mintha elgondolkoztak volna, mintha már nem nagyon ízlett volna nekik a zsendülő sarju, a vitézek mundérja megkopott, rongyos ruhájú huszárok, talpasok vonultak egyszer-egyszer át a táboron, egy-egy csüngőbajszu erdélyi hajdu nagy keserű sóhajtas-sal vágyódott haza az asszonyhoz s ez a hangulat lassan-lassan sűrűsödött a vitézek szemében, mint valami fáradt, szürke köd.

Ó! Nagyon jól tudta ezt a fejedelem, aki immár egy hete, ott lakott a domb lejtőjén lévő kastélyban. Az ő éles, minden fájdalmat meglátó szelid két szeme rég észrevette mindezt. Az okát is tudta. Rég látta ő már azt az okot, amit Bercsényi uram csak a minapában úgy formulázott meg:

— Libertás nélkül nincs libertás!

Igen, a Libertás, a fejedelem pénze fogytán volt. Lengyelország immár összehuzta a pénzeszsákja száját s a Napkirály, XIV. Lajos sem küldötte a monétát, kit pedig megígért a harcok folytatására.

Hej, sok tanácskozás esett a fejedelem legszűkebb környezetében erről a bajról!

Hanem a nap azért sütött s a strázsáló vitézek Sréter uram táborában nem is sejtették, micsoda gondokban fő a generálisok tanácsának feje. Heverésztek, dévajkodtak, az ágyúkat tisztogatták, mikor egyszerre minden figyelem a táboron át a város felé vezető

utra terelődött. Három vitéz a kék gránátosok közül két polgárembert kísért Tokaj felé. A vitézek felugráltak s az út szélére tolongtak.

Az egyik kucsmás, mentés atyafi volt, a másik pedig idegen, németruhájú ember. Az egyik vitéz elkurjantotta magát:

— No né! Kegyelmed az főbiró uram?

Avval már le is parolázott a kucsmás öreggel, akiről csakhamar szájról-szájra járta a hír, hogy nem más, mint Debrecen város főbirája.

S mialatt a főbiró nagy szaporán szóba ereszkedett a vitézekkel, azalatt társa idegenkedve nézegetett körül, mignem őt is megszólította egy vitéz, német szóval: Hogy kerül ide? Mert mégis csak nagy dolognak kell lenni, ami Then uramat híres Norinberg város polgárát a kurucok tokaji táborába hozza. —

Az idegen örömmel fordult a vitézhez. Ez a patantyusok vicehadnagyi munderjét viselte.

Néhány gyors szó pergett le közöttük, aztán megindult a kis csoport a város felé. A vicehadnagy úgy maradt állva, mintha megbabonázták volna. Csak bámult, bámult a távozók után és a szájáról öntudatlan motyogással szakadozott mindig újra és újra ez a név:

— Hédi... Hédi...

Csak akkor tért magához, mikor Szathmáry uram, a századoskapitány csapott a vállára:

— Ne álmoldj, hékás! Tán bizony megbabonázt az a német?

A vicehadnagy összerezzen, kicsit elszégyelte magát s aztán vállvonva mondotta:

— Ismerem. Then uram Norinberg város helyettes magisztere.

— Ugyan már! Aztán honnét ismered?

— Hiszen arra jártam, minekelőtte hazahívott a tároгатó. Regensburgban koptattam a tudomány útját a filozofia felé.

— Kutyateremtette, hát te ilyen tudós ember vagy? Hiszen erről soha sem meséltél. Sejtelmünk sem volt róla, hogy te ilyen tudományos perszona vagy.

— No nem is igen jutott eszükbe kegyelmeteknek ez a kérdés. Csak Sréter uram tudott róla — mondotta a hadnagy.

— No meg aztán a csatákban — folytatta a kapitány — nem is látszott meg rajtad a fólíáns-bujó hajlandóság. Ott épen olyan voltál, mint akármelyik másik magyar legény. Hanem még így sem értem, hogy babonázhatott meg ez a német ember úgy, mintha legalább is valami szép lány két szemével nézett volna rád.

— Eltalálta, vitéz kapitány uram — sóhajtott a legény — az az ember, ha nem is lányszemekkel nézett rám, de egy szép lány szavait hozta el nekem.

— Ugyan, ugy-e? Hát az hogy lehet?

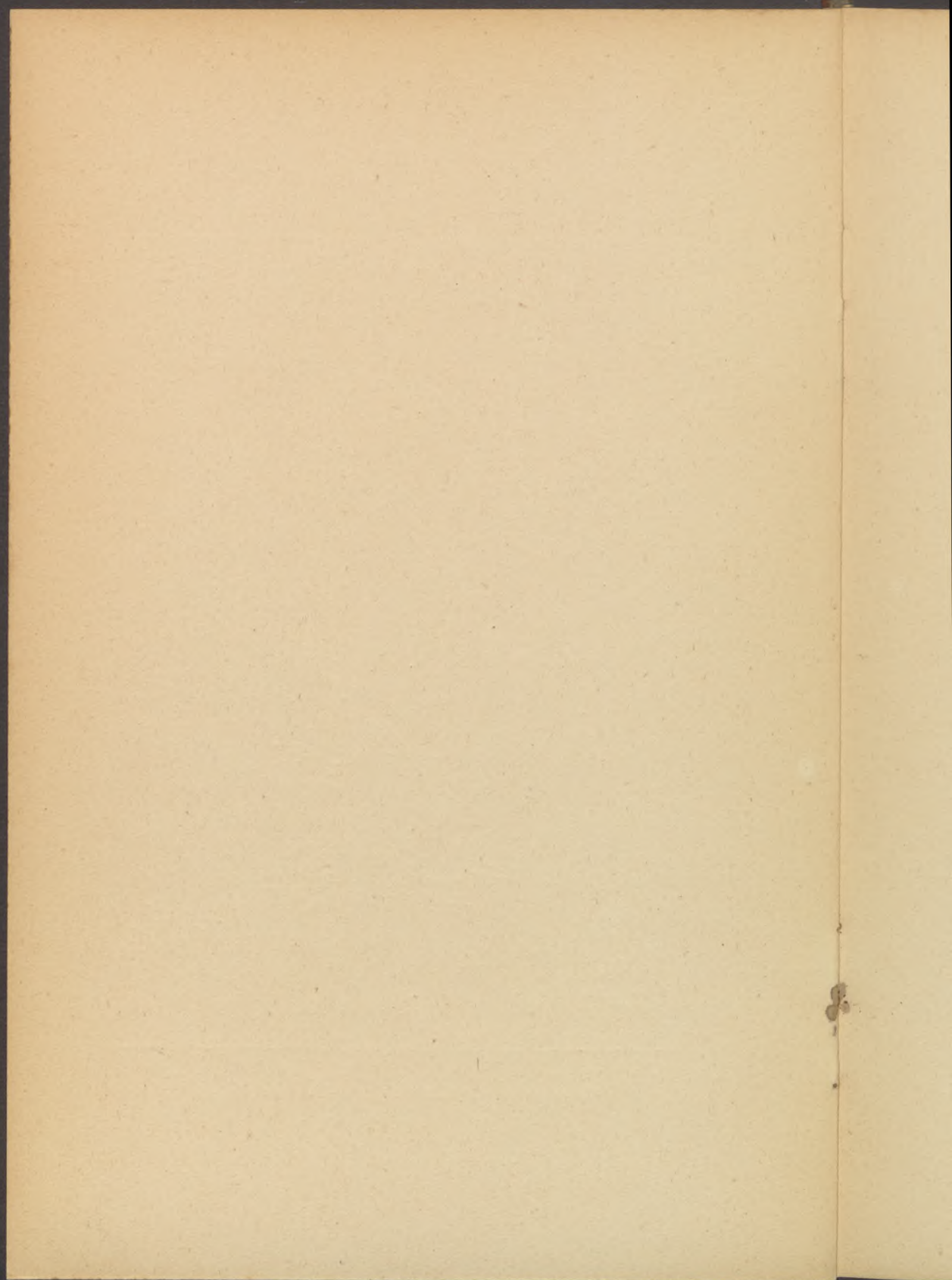
Lassan ballagtak a markotányos sátra felé s a fiú elmesélte nagy szomorúsággal a történetet.

— Regensburgban jártam a filozófián. Egyszer egy télen, ahogy kibámultam az ablakon, veszettül csörgő számkó rohant el a ház előtt. Egy asszony ült benne, aztán egy idősebb férfiember, meg egy csodálatosan szép kislány. Kétszer csörgött végig a számkó az utcánkon, mintha valami házat keresett volna, végül is megállott a mi házunk előtt.

— Hej, de szerencséd volt, kölyök, hogy így rád találtak! — kacagott a kapitány.

Kutya teremtetle, hát te ilyen tudós ember vagy?

— Egyéb gondjuk volt azoknak, mint én — sóhajtott fel a fiú. — A kosztadó gazdámhoz, nemes Johannes Freihans uramhoz igyekeztek, aki messze földön híres doktor volt.

— Tán bizony beteg volt a szép lány? — tudakolta Szathmáry.

— Beteg volt. A bal karját törte el a lelke s nem akart meggyógyulni. A kúra pedig vagy hat hétig tartott. Ezalatt ott lakott a gazdám nál.

— Persze, te ezalatt lázasan bujtad a könyveket — incselkedett a kapitány. — Vagy talán bizony jócskán a szeme közé néztél?

— De bennük is hagytam az üdvösségemet, kapitány uram! Lassan tavaszodott. Soha olyan tavasz nem volt, nem is lesz. A kislány ült a tornácon, a diák úr pedig, mármint én, odahordta volna neki a világ minden édességét, szépségét. Hej, kapitány uram, kapitány uram! Ha én csak még egyszer belenézhetnék a szemeibe! Ha én még csak egyetlen egyszer láthatnám a mosolygását!

— Bolond vagy, fiam! Mért nem hoztad magaddal? Vagy nem szeretett az a lány?

— Dehogyan nem szeretett a szegény! Meg is kértem. Elmentem Norinbergába. Be is eresztettek a házba. Szívesen is fogadtak. Meg is hallgatták, ki vagyok, mi vagyok. Hanem mikor a lányt kértem, elkezdett kacagni az apja, az a lelketlen ember, hogy úgy fájt, mintha szíven ütöttek volna. Ugy nevetett az az ember, hogy a könnyei csurogtak.

— Azt kérdezte tőlem, mi adja a bátorságomat, hogy én, a vademberek hazájának fia, én, a senki, meg merem kérni a lányát? Hogy adja ő nekem a lányát, mikor olyan helyre akarom vinni, ahová a

madár se jár? Ahol talán nem is emberek, hanem szerecsenek, vagy cigányok laknak. Hogy adja ő, a nemes német polgár, Norinberg város leggazdagabb civise egy magamfajta jöttmenthez a lányát? Olyan emberhez, akinek még a hazájáról is csak annyit tudnak, hogy ott sok a lóp, a legelő, meg jól meghízik a barom?

— És nem vágtad képen? Hadnagy, nem vágtad képen? — dühösködött Szathmáry.

A fiú lehajtotta fejét.

— Nem. Nagy szeliden megmondottam, hogy jöhet még idő, amikor a büszke, gazdag Norinbergának nagy szüksége lehet az én szegény, lepocskondiázott magyar hazámra. Erre megint nevetett az öreg s azt mondotta: Hát jó! Odaadom magának a lányomat, de csak akkor, ha majd Norinberga elmegy Magyarországhoz, hogy kérjen tőle valamit! Erre azután elmentem. Ahogy kiléptem az ajtón, hallottam, hogy fősír a lány az ajtó mögött, de mikor a város végén rákanyarodtam a regensbergi utra, a kőkereszt mellett utólért szegény. Sírva búcsúzott tőlem. Igérte, hogy sohase felejt el. Igérte, hogy vár, mindaddig, amíg vagy én, vagy a halál el nem jön érte. Avval visszamentem Regensburgba... Kapitány uram! Pokol volt az élet. Nagynéha egy-egy üzenetet kaptam. Hol valami norinbergi kocsis útján, aki fuvarral jött arra, máskor meg a városi stafétákkal, akik nagy titokban el-eljövénnek hozzám s úgy sugták meg, hogy mit üzen a kis Hedvig.

— Hát aztán hogy volt tovább? — tudakolta Szathmáry.

— Aztán... egyszer csak hallottam, hogy Rákóczi kibontotta a Máriás-zászlót. Éjszakánként úgy rémlett, mintha hallottam volna a tárogatót. Nem is volt

maradásom. Egy reggelen odaállottam a gazdám elé. Könnyesen ölelt meg, mikor megmondottam, hogy hazamegyek. Végig ballagtam a Duna völgyén mindaddig, amíg egyszer csak kuruc lovasokra nem akadtam, akik rámkiáltottak, hogy ki vagyok? Így kerültem Sréter uram hadába.

— Hát ez szép szomorú história. Nem irigyellek érte, hadnagy. Hanem mit keres most itt az a Tehén uram, vagy minek is hívják, a norinbergi helyettes mestert?

A vicehadnagy szeme megcsillant.

— Azt, amit én mondtam akkor, amikor kocsarat adtak. Hogy jöhet még idő, amikor Norinbergának szüksége lehet Magyarországra. Azt, hogy Norinberga ma eljött könyörögni Magyarországhoz.

— Ne bolondulj, hadnagy! — csodálkozott Szathmáry.

— Norinberga éhezik. Két esztendeje pestis pusztít a körülötte lévő német tartományokban. Hiába hajtottak lábas jószágot Norinberga felé, az nem jutott át a pestises vidéken. Az úgy körülzárta a várost, mint valami ellenséges gyűrű. Norinberga éhezik, mert mióta a mi harcunk tart, nincsen marhahajtás Magyarországból. És ime, Norinberg városa eljött Then uram perszónájában, hogy megkérje a nagyságos fejedelmet: engedné meg, hogy Debrecen városától háromszáz darab szilaj ökröt vásároljon s azokat hazahajthassa.

— Így hát a te időd eljött volna, fiú; hanem azért te még sem mehetsz velük.

A vicehadnagy, nemes Bihari János úr, fájdalmas szomorúsággal hajtotta le a fejét.

— Tudom. Nem mehetek. Pedig Then uram azt

mondja, hogy Hedvig állja a szavát. Nem megy férjhez, akárhogy kérik, akárhogy fenyegetik. Szegény kicsi lány... Mikor léssen megint hej, olyan szép idő, hogy a szemébe nézhetek újra meg újra?

Szathmáry hűmmögött. Aztán hirtelen nagyot ütött a fiú vállára:

— Hát csak azért fel a fejjel, János! — Avval befordult a markotányos sátorba!

A vicehadnagy pedig nagy-nagy sóhajtással indult el, hogy Tokaj felé ballagjon, hátha találkozik még egyszer Then urammal, hogy üzenhessen valamit annak a kislánynak...

*

Then uram és a debreceni főbíró vidáman igyekeztek kifelé a fejedelem szállásáról s nagy örömben sorra le akartak parolázni az őrálló palotásokkal.

Szegény Bihari, a pattantyusok vicehadnagya azonban csak nem tudott velük beszélni.

Mert abban a pillanatban, mikor megszólította volna őket, egy kéz nehezedett a vállára. Sréter uram volt, a kuruc tüzérség generálisa. A vicehadnagy keményen verte össze a bokáját.

— Téged kereslek, fiam — mondotta a generális. — Szükségem van rád. Mikor hozzám kerültél, említetted, hogy idegen földön jártál, hogy franciául is értesz. Hát épen ilyen emberre van most szükségünk. — S avval már fogta is János hadnagyot s vitte a kastély felé.

Folyosókon, termeken mentek át, mindenütt fegyverbe léptek a strázsáló palotások, végül egy nagy szobába léptek, mely tele volt ezeres-kapitányokkal, futárokkal, nemes urakkal. Kétszárnyu ajtó nyílt a teremből, előtte díszes pálcával a kezében sima-

képű, parókás, térdharisnyás udvaros állott. Mikor Sréter uram belépett a fiúval, a pálcás ember egy percre eltűnt az ajtó mögött, majd kijött, meghajolt és úgy jelentette a generálisnak, hogy a fejedelem várja őket.

Sréter odaszólt a hadnagynak, hogy várakozzék türelemmel, maga pedig nagysietve eltűnt a szárnyas ajtó mögött. János hadnagy pedig várt, várt, a szíve lobogva kergette a vérét s valami összeszorította a torkát. Ugy érezte, hogy odabent most nagy, szörnyen komoly dolgokról tanácskoznak, szinte az az érzése volt, hogy odabent most vajudik a história s hogy tán ettől a mostani perctől függ — vajjon diadalmas lesz-e, vagy visszahull a sárba a kuruc hadak Máriás-zászlója?

Jól sejtett a hadnagy. Odabent a teremben hosszú asztal körül ült a fejedelem tanácsa. Fönt az asztalfőn a szép, szomorú, jóságos szemű fejedelem predeált, mellette jobbkézfelől Bercsényi uram, balkézről Károlyi Sándor gróf (akiről ujabban sok minden furcsát rebegett a fáma, de hát a fejedelem nagy szíve nem hallgatott semmire), aztán Czelder Orbán, a lógóbajuszu, tüzesvérű, kesergő kuruc, mellette Kray Jakab, a fejedelem danczkai hadi biztosa s még sokan magyar nemes urak és főtiszték.

Kray vitte a szót. A fejedelem nagyon szerette ezt a mozgékony, sima modorú, diplomata eszű késmárki polgárt, aki akkor még aligha sejtette, hogy egyszer majd fejével fizet a Rákóczihoz való hűségért. Kray Jakab nagy szolgálatot tett a kurucoknak: ő szerzett nekik újból és újból külföldi hiteleket, pénzbeli segítségét s folytonosan járta az udvarokat, hogy szövetségeseket találjon Rákóczi szabadságharcához. Kray maga is csak átmenetinek tartotta a kuruc kincs-

tár jelenlegi szegénységét, s a hadak alig észrevehető fáradtságát. Inkább tele volt reménységgel. Bonnac márki, XIV. Lajos francia király danczkai követe, biztatva bocsátotta el magától, hogy a tokaji táborba menjen a fejedelemnek való jelentéstétel végett. Lajos király pénzbeli küldeményei ugyan már vagy félesztendeje elmaradtak, de hát ennek okát eddig még nem sikerült megtudni. Kray uram tehát azt tanácsolta, hogy küldjön a fejedelem gyors stafétát Párisba, a pénzbeli segítség megsűrgetésére. Mondja el a követ, hogy Rákóczi harca immár befejezés előtt áll, ne hagyják őt most cserben és ne hagyják el Magyarországot. Hiszen csak még egy nagyobb summa pénz érkezzék, a fejedelem csapatai egyetlen utolsó nagy nekibuzdulással a birodalmi területekbe törhetnek.

A fejedelem s az urak elfogadták a tanácsot, csak Bercsényi tette még hozzá, hogy jó volna, ha a staféta a császári birodalom országain vágná át magát, mert a pénz nagyon sürgős és ha a megszokott uton, Lengyelországon, Danczkán s aztán a tengeren át menne, ez vagy másfél hónap idővesztéseget jelentene. Ennyi vesztegetni való idő pedig nincsen.

A tanács igazat adott Bercsényi uramnak.

Kray Jakab erre előhuzott egy írást.

— Ime, én már meg is koncipiáltam s igaz alázatossággal nagyságod elé terjesztem az instanciát, kít a staféta Lajos királynak vigyen.

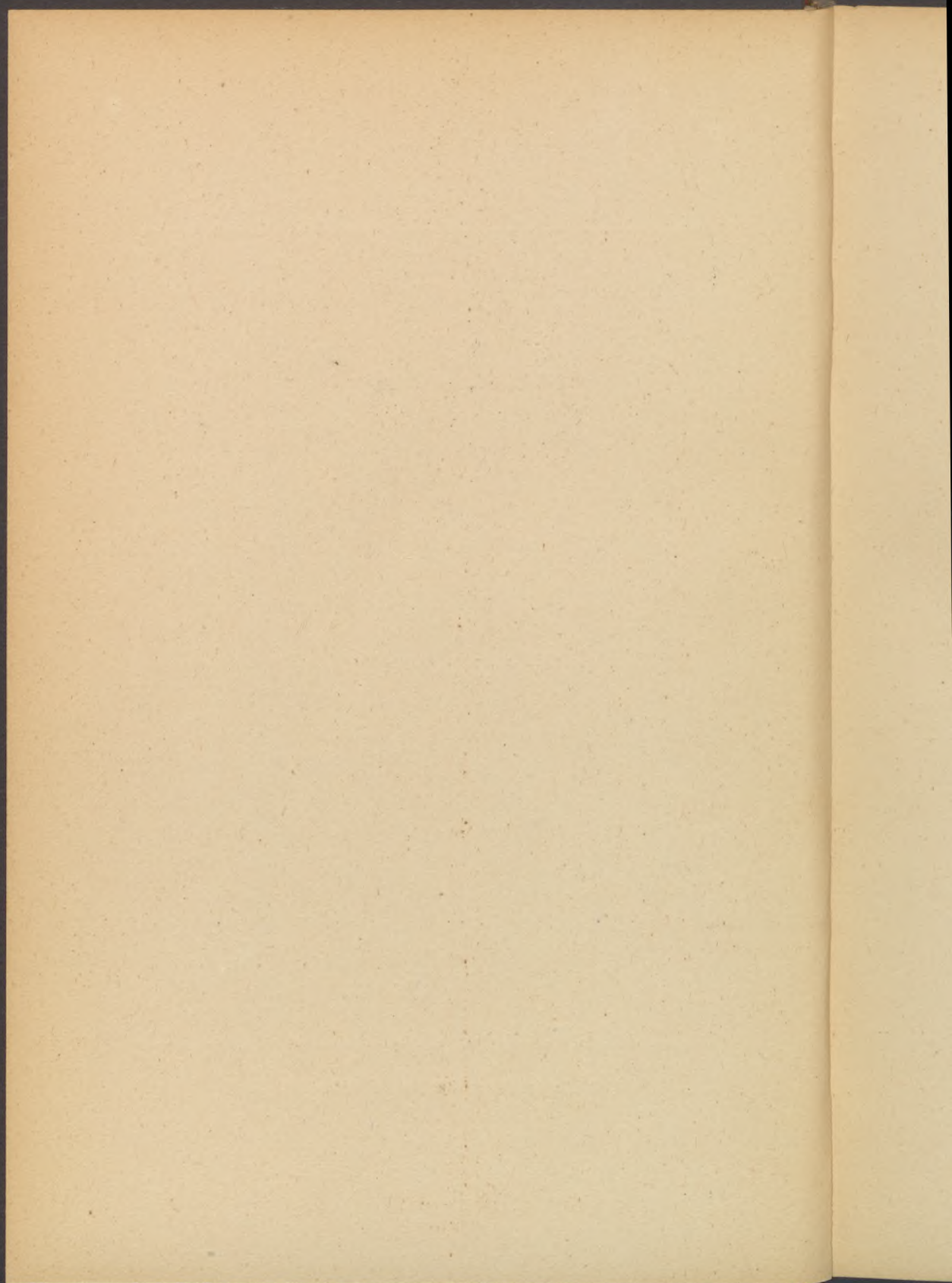
A fejedelem intett, Sréter uram felállt és beszólította a vicehadnagyot.

János hadnagy tehát ott állott a fejedelem előtt.

A szíve majd kiverte a zsinóros dolmány oldalát, mikor Rákóczi ráfüggesztette csodaszélídségű, két meleg barna szemét és csendes jósággal beszélni kezdett:

János tehát ott állott a fejedelem előtt.

— Édes fiam! El kell jutnod Párisba. A szegény, vértől ázó magyar föld kívánja tőled. A te kezeden lesz most a kuruc hadak sorsa. Ezer poklon kell keresztülvágnod magad, mert a te életedtől, a te fáradságodtól függ a libertás.

— Igérem, hogy becsülettel végzem, — csengett a fiú szava.

A fejedelem pedig folytatta:

— Nem lehet előtted akadály. Tűz ne rettentsen, víz ne riasszon, nappal ne izzasszon, éjjel meg ne tartson. Minden lépésednél eszedbe jusson a harcoló kurucok elvásott csizmája, rongyos gunyája. Fáradt sem lehetsz, amíg el nem éred Párist. Mert oda kell jutnod minden áron! A Máriás-zászló követeli tőled!

A hadnagy kihúzta magát s a szeme nagyra nyílt, amikor válaszolt:

— Odaérek, nagy jó uram!

Rákóczi fölkel s odanyújtotta finom, keskeny kezét a hadnagynak. János hadnagy meg valami szent áhitattal borult arra a kézre és reszkető szeretettel nyomta rá a száját.

A fejedelem el is mosolyodott és megfenyegette tréfásan:

— Nono, fiam! Nem vagyok sem pap, sem vén-asszony. Isten megáldjon!

Avval elköszönt az uraktól és elhagyta a termet.

Kray Jakab és Sréter közrefogták a legényt. Az előbbi arra oktatta, hol hogyan viselkedjék, kinek mit mondjon. Átadta neki a levelet s egy kis pénzes zacskót, aztán kezét fogott vele. Csak Sréter uram kísérte el a táborba. Az még akkor is ott maradt mellette, mikor János hadnagy lovát nyergelték.

A generális még megkérdezte:

— Aztán izensz-e valamit haza? Hátha arra vetődik a had?

A legény csendesen válaszolt:

— Nincsen nekem senkim, árva gyerek vagyok. Hanem ha egyszer épen elvetődnek Kolozsvárra, keressék meg Szolyvay Péter professzor uramat. Az még emlékszik rám. Mondják meg neki, hogy nagyon-nagyon szeretem az én szomorú Magyarországomat, még jobban, mint amilyen szeretetre ő tanított.

Jobb kezébe szedte a szárazakat és megindította szürke paripáját.

Sréter uram még utána kiáltott:

— Aztán ha verekedni kell, akkor inkább a dákost húzd elő, mint a kardot!

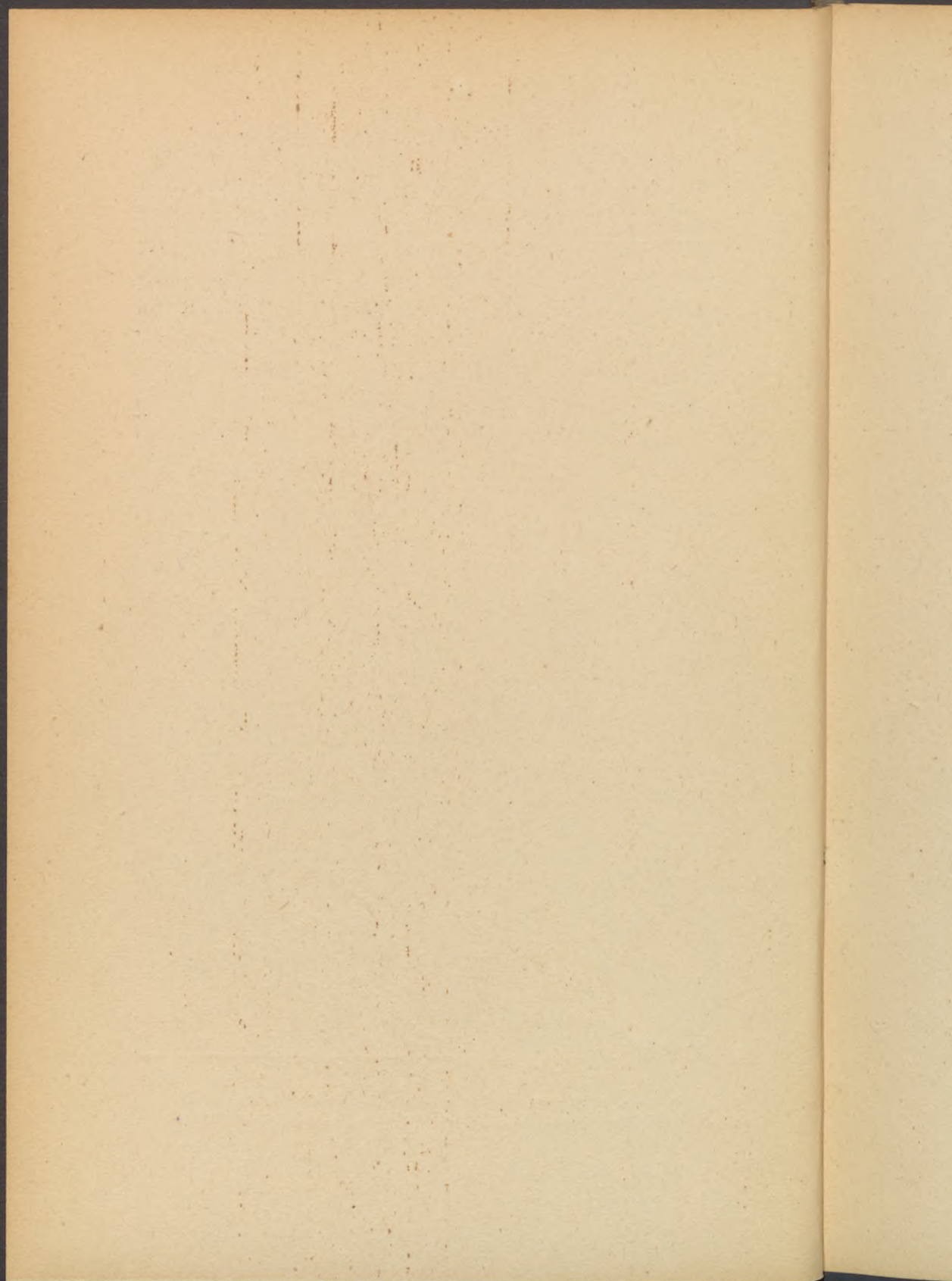
Hanem azt már nem igen hallotta a hadnagy. Akkor már ott ügetett az uton s nemsokára átkocogott a Tisza hajóhídján is.

— Hajrá Párisig! — rikkantotta el magát.

Estefelé, jóval napszállta után, meglassította ügetését a legény. Előtte az uton egy ekhós szekér zörgött kegyetlenül a porfellelgeben. Nagy örömére a debreceni birót és Then uramat fedezte fel a ponyva alatt, akik csendes pipaszó mellett nyelték a port. Azok is fölőtte megörvendezének a vitéz láttára. Mert hiába, tisztesség ide, becsület oda, a csatangoló kuruc katonák is megfeledkezhetnek magukról egyszer-másszor megszólíthatják az embert egy-egy korty törköly irányában, avagy pedig sietős utjuk lévén, kifoghatják a jóra való utas lovát a kocsiból s a saját agyonhajszolt paripájukat állítják a rud mellé. Mégis csak bátorságosabb, ha az ember kuruc-tiszttel utazik. Mivelhogy pedig zörgő kocsiból nehéz

Istenem, mire gondolhatott a huszonhat esztendő's kuruc vice-
hadnagy, kinek néhány órával ezelőtt a fejedelem rázta meg a
kezét.

a lóháton haladóval diskurálni, János hadnagy oda-kötötte lovát a saroglyához, maga meg betelepedett a ponyva alá, az utazó urak közé. Így jobban fogyott az út is, meg a csutora tartalma is.

Elbeszélgettek. A főbirónak, hogy a kérdést megelőzze, azt mondotta a hadnagy, nagy titokban (de aztán tovább ne adja főbiró uram!), hogy Pozsony felé igyekszik; a németnek pedig odasugta ugyancsak nagy titokban (jaj, csak el ne áruljon, Then uram), hogy szönik a kurucoktól, mert a szíve a norinbergi szép lány után húzza. Így azután mindketten gögösen mosolyogtak a nagy titok tudatában s lassan elálmosodván, elaludtak.

A főbiró bizonyosan azt álmodta, hogy a nemes város ugyancsak jó vásárt csinált, hiszen amióta a háború tart, vagyis hat egész eszten-deje szünetelt a marhahajtás s ezalatt jó sok német tallértól estek el; Then uramat pedig Norinbergbe vitte az álom és már látta, milyen diadallal fogadja az éhező város a háromszáz fehér magyar jószágot. Meg is illeti majd az ünneplés, mert hiszen ő volt az, aki a polgárságért megtette azt, hogy elvándorolt idegen országba, keresztülvágta magát harcoló seregeken, pestises vidéken, csak azért, hogy megmentse embertársait. János hadnagy pedig... Istenem, mire gondolhat egy huszonhat esztendőös kuruc vice-hadnagy, kinek néhány órával ezelőtt a fejedelem rázta meg a kezét, akire ma a zászló sorsát bízták s akinek »muszáj« utbaejteni Norinbergát, ahol még öt esztendő multán sem felejtette el a magyar fiú kopott szürke alakját az a kislány.

Bihari János, a fejedelem stafétája, tehát hanyatt feküdt a szekérben, úgy, hogy kilátott a

ponyva végén s elkezdte nézni a csillagokat... Ugy érezte, hogy Magyarország néz rá ezer szemmel onnét felülről s minden szem őt biztatja, mind őt kéri, mind őt sürgeti, mind érte aggódik. Utóbb másfélének látta a csillagokat. Ugy vélte, hogy a norinbergi szép lány néz rá millió fényes, mosolygó, szerelmes szemmel.

Istenem! Ugy-e nem bűn, hiszen csak huszonhat esztendő volt és nem szeretett senkit, csak Magyarországot, meg azt a kislányt...

A HAJTÁS ÉS A HAJTÓ

Ugyan ki tudja már manapság, milyen hatalmas szerepe volt a nagy magyar rónaságnak évszázadok során keresztül Európa élelmezésében. Pedig érdemes vizsgálgatni ezt a dolgot. Kettőt tanulhatunk meg belőle. Először megismerkedünk avval a hallatlanul szívós magyar őserővel és kitartással, mely értetővé teszi a magyarság fennmaradását a lefolyt ezer év országpusztító tombolásai után is. Másfelől megvakító éles képet kaphatunk arról, hogyan fojtotta meg az osztrák politika Magyarország gazdagságát.

Amit a tatár- és török-dulás nem tudott elpusztítani, mert hiszen veszedelem idején az Alföld nomád, baromtenyésztő magyarsága megvonult a lápok, zombékok, rétségek mélyén, azt három évszázad alatt teljesen tönkretette a bécsi udvari kancellária rendelet-halmaza, kapzsi politikája.

Pedig óriási gazdagságról volt itt szó! Roppant értékekről. Különösen a XV. és XVI. században. A XVII. században ugyan már majdnem teljesen tönkremegy az állattenyésztés, de a XVIII. század elején még egyszer, mintha felkönyökölné a haldokló magyar ősfoglalkozás, még egyszer feltápáskodik, de Bécs kapzsisága és vaksága rövidesen teljesen megfojtja.

Elmondhatjuk, hogy ezekben a századokban a magyar rónaság volt Európa húsos kamarája. Deb-

recennek és Kecskemét városának óriási szilaj gulyái járták a pusztákat. Istállót nem ismertek, hanem kint éltek télen-nyáron át a szabad ég alatt. Néhány egykorú szám megvilágítja előttünk a magyar állattenyésztés világra szóló szerepét. A XVI. század egyes reánk maradt kimutatásai szerint évente mintegy hetvenezer szilaj marhát hajtottak föl a norinbergi vásárra. Augsburg, Regensburg, Ulm, Strassburg, München és a többi birodalmi város mind magyar alföldi marhával élt. Ugyanennyi kelt el a híres bécsi vásárokon. Debrecen, Szeged, Kecskemét városok szilaj gulyái a XVI. és XVII. században meghaladták a 30—40.000 darabot.

Ebből a nagy virágzásból keletkezett a híres magyar marhahajtás. A hatalmas erejű szívós állatok lábon jutottak el Strassburgig és Mantuáig. Melyik fajta jószág birta volna ki saját lábán ezeket a szörnyű utakat? S hol van az az emberfaj, mely ugyancsak annyira szívós lett volna, hogy állatait ilyen utakra hajtsa? Ezt megint csak magyar ember, a magyar hajtó tudta megtenni.

Hej, a magyar hajtó! Álljunk meg egy percre ez előtt a kiveszett magyar előtt!

A magyar hajtó a XVI. század végén a marhahajtások megindulásakor kezd szerepelni s az évtizedek folyamán át lassan-lassan mind jellegzetesebben válik ki minden más foglalkozási ágból. A németek »Heydo«-ként majd »Haydugg«-ként ismerik és szörnyű tiszteletet éreznek a keményöklű, mindig harcra kész legények iránt. Bizonyára néminemű okaik is voltak e tisztelet kialakulására.

A császári rendeletek, pátensek, vámok, harmincadok, felpénzek azonban a híres magyar állattenyésztés-

téssel együtt lassan-lassan megölték ezt a gyönyörű embertípust is.

A marhahajtások csökkenésével a hajtók vagy hajduk mindinkább veszítették kenyerüket s másutt keresték azt.

Mire lehet alkalmas egy félvad-természetű, kőkemény-izomzatú, kötélidegű ember?

Még szerencséje volt, hogy háborúban nem igen szűkölködött az a kor. Beállottak katonának. S náluk jobb katonát bizonyára nem kívánhatott hadvezér magának. Már Bocskay zsoldjába fogadja őket, majd Bethlen formál belőlük önálló sereg-testeket s ettől kezdve a Zrinyiek és Rákócziak hadában egyaránt megtaláljuk ezt a nagyhangú, korhely, verekedő, garázda, de a csatákban s az időjárás viszontagságaiban megbecsülhetetlen értékű hajdu-katonát.

A békés idők beálltával azután a csatákban kitűnt hajdukat letelepítették gazdáik s így keletkeztek a szabad hajdu-községek és kerületek. Idővel megszűnt ez a különállásuk is s a magyar hajdu szántó-vető néppé szelidült.

Csak néha-néha egy-egy későbbi háborúban, valamelyik tüneményes virtus tűzében villant meg a régi hajdu-ősök vitézi vére az unokákban...

A HORTOBÁGYTÓL NORINBERGÁIG

Akkoriban még hatalmas, áradásos, nádas, zsombékos rétség terült el a Hortobágy helyén. Kerülte is ezt a világot a had. A ló, az ágyú, az ember megsüppedt volna az ingoványos talajon. Hadviselésre teljesen alkalmatlan terrén volt az. Csak aki ismerte a nádasok titkos ösvényeit, az ingovány járható utait, az merészkedett ebbe a világba.

Hanem a magyarságnak mégis drága mentsvára volt ez a terület évszázadokon át. Ide menekült a magyar vagyon Debrecen környékéről, ha veszély közeledett, akár innen, akár onnan. A híres debreceni szilaj gulyát, amely néha az ötvenezer szarvasmarhát is elérte, ez a földdarab védte, rejtegette minden baj ellen.

Ide igyekezett a nemes város főbirája Then urammal, de ide igyekezett a vicehadnagy is. Ugy vélte, hogy a hajtók közé keveredve bizonyára gyantlanabbul járhat, mint hogyha katonaképpen utazik. Then uram mosolygott s megállapította magában, hogy ugyan nagy lehet az a szerelem, mely még erre is ráveszi a legényt. A főbiró pedig elismerte magában, hogy bizony ravasz ember ez a gyerekember. Mert ugyan melyik labancnak jutna eszébe, ha épen arra vetődik majd a gulya felé, hogy a közönséges hajtók között a fejedelem hadnagya rejtőzködik?

Az idő is épen a régi hires, immár hat év óta elmaradt marhahajtások rendes indulási ideje volt. Szent Vitus napja közelgett. Ezért igyekeztek olyan nagyon a Hortobágyra.

Hát el is jutottak. Kacsaringós, kanyargós utakon értek be a rétség közepébe, mely széles, tág mezősséggé tárult, úgyannyira, hogy ameddig a szem ellátott, dúsan zöldülő pusztta képét mutatta. A szilajgulyát Márton gazda, a vén számadó kormányozta, mint holmi kiskirály, negyven-ötven bojtárlegénynyel. Ezek a bojtárlegények csak nagynehezen nyugodtak bele a mostani bojtári sorba, hiszen majdnem valamennyien hajtók-, azaz, hogy hajdulegények voltak, akik egynéhányszor már megjárták a Duna völgyét, vagy talán még a strassburgi utat is.

János hadnagy hamar megegyezett suba alatt a hajduvezérrel. Nagycsontú, lógóbajuszú, a feje két oldalán varkocsba font hajú, őszülő atyafi volt ez, aki először nem akart hinni a fülének, amikor megtudta, hogy »hajtás« léssen, holott háború nagyon.

Nem is tellett bele sok idő, János hadnagy már a hajduk ősi viseletében ténfergett a gulya körül. Még a paripáját is megváltoztatta. A szép vörösszínű nyeregtakaró lekerült a szürke lóról, a rézveretes nyereg és csótár helyett avult, repedezett hajtónyereg és kötélkantár került rája. Hanem azért gondolt arra a hadnagy, hogy ha egyszer túl lesz már a császári birodalom határán, jó lesz a kuruc tisztí gunya is. Ezért a tarsoly, a sárga csizma, a szép zsinóros dolmány, szóval az egész mundér kis faládába vándorolt, a ládának pedig a cserényes szekéren igazított egy kis helyet. Így várta azután azt a néhány napot, ami még hátra volt az indulásig.

Ezalatt Márton bá' és bojtárai kiszakították a

gulyából a háromszáz szilaj marhát és külön foltban jártatták mindaddig, amíg a nemes város tanácsa öszszetoborozta a hajtókat.

Rendbejött az is nagyhamar.

Mire fölvirradt Szent Vitus napja, a hajtók megérkeztek. Then uram és Gergő, a vezérhajtó, nagy körültekintéssel vette át a háromszáz állatot. Egy idősebb, csendes ökör nyakára rákötötték a vezérkolompot, a hajtók felültek borzas, szilaj lovaikra s kurjongatás, karikások durrogása között indították el a foltot. Persze, ez a mostani indítás más képet nyújtott, mint a régi, híres marhahajtások, mikor gyakran kétháromezer szilaj ökör, bika, tulok, söre böngött és csörtetett előre s körülöttük lovas hajtók meggyalogos botos legények cikáztak nagy hujjogatással. Most nem ropogtak a »köpönyeges lövők« és »lódingos puskák«, nem szaladoztak a tőzserek, komplárosok, csihések, közmérek, kótyavetyések a megindult folt körül, mert hiszen ezeket az állatokat már megvásárolták, nem pedig vásárra hajtották.

Legfeljebb Then uram izgett-mozgott nyugtalanul a szer-kocsin, ahányszor a megindult gulya egy-egy állata kitört a foltból és elszaladt. Hanem ezt is megszokta Then uram. Láthatta, hogy nincsen olyan vad bika, melyet a csatakos terelő kutyák s a marcona külsejű lovas-hajtólegények vissza ne terelnének.

Hajnalban indultak. Dél tájt átúsztattak Füred mellett a Tiszán s estére Füzésabony határában állították meg éjszakára a vonulást. A régi hajtó utak mellett a városok maguk igyekeztek legelőt adni az arra hajtott gulyáknak. Hogyisne? A legelők után a város szép pénzt kapott. Mivel pedig a hajtások immár hat év óta szüneteltek, ezek a hajtóutak melletti legelők is szépen zsendültek s így Then uram jó reménység-

gel nézett a hajítás elébe. Zacskjában bőven csörgött a jóféle arany s mindent megfizetett. Ahol pedig mégis erőszakoskodott volna valamelyik város, hát csal. felmutatta volna a kuruc területen Rákóczi fejedelem úr engedélyiratát, labancterületen pedig a császár sasos pecsétű pátensét, melyek szerint megengedtetik Then Mátyás norinbergi polgárnak, hogy háromszáz darab szilaj marhát megdézsmálás nélkül hajthasson ki az országból.

Az a terület, amelyen másnap vonultak át, eléggé elhagyott világ volt. A jobbágy itt-ott ugyan dolgozott, hanem vásárosokkal, utazókkal nem igen találkoztak még híres-neves Gyöngyös város körül sem. Bár ez a vidék elég messzire feküdt a kuruc csapatok vonala mögött, lakosai még sem kaptak valami nagy bátorságra. Inkább megmaradtak a város falai között.

Egyre erősebben tűző napon ballagott a háromszáz fehér marha a gomolygó porban s a kerülő kutyák tikkadtan lógasztották lihegő nyelvüket.

Déltájt az itatásnál az egyik pusztai kút mellett ugyan volt egy kis keveredés, mert néhány állat a közellévő lucernás tilalmasába tévedt, de a hajtók csakhamar eligazították azt is.

Estére Acsa mellett, a Galga partján állottak meg.

Eddig még semmi baj sem akadt, csak János hadnagy keveselte a mérföldeket.

Másnap elérték a Duna völgyét s attól kezdve a hatalmas folyam balpartján csattogott a karikás. Erre már jóval mozgalmasabb volt a vidék. Portyázó Ocskay-huszárok bukkantak föl minduntalan. Meg-megállították a foltot, de amikor meglátták Rákóczi kezeírását, becsülettel engedték tovább az útjára. A hadnagy egyszer csak úgy mellékesen meg is kérdezte az egyik vén strázsamestert, vajjon mi igaz abból a kó-

sza hírből, hogy Ocskay uram már nem haragszik annyira Heister Hannibálra (mivelhogy a csuda tudja, honnét, honnét sem, de a kuruc táborban ilyenfajta hírek keringenek) hanem attól a vállvonástól, melyet feleletül kapott, nem lett okosabb. Igaz, hogy az aggodalma sem oszlott el.

Később már egymást érték a kuruc puskaporos kocsik. Párkányban a házak ablakaiból itt-ott egy-egy sebesült vitéz feje kandikált ki. A leperzselt házak, tanyák egyre gyakoribbak lettek. De azért a háborúból valójában semmit sem láttak.

Hatodnapra a szenci határban tajtékos lovú, zöldruhás, fáradt, kuruc portyázók állították meg őket újból. Bottyán apó hadának egy messzire tévedt csapatából valók voltak. Mikor meglátták a háromszáz darab szilaj állatot s mögöttük a nagy bizalommal léptető hajtókat, valamint a békés Then uramat is szemügyrevették, ugyancsak elcsodálkoznak. Hogyisne! Háborúság idején nekivágni ennyi jószággal, harcoló seregektől nyüzsgő világnak! De mikor belenéztek a fejedelem ordréjába, megcsóválták a fejüket s utnak eresztették őket. Megmondották nekik, hogy a szomszéd falukban alkalmasint már Starhemberg császári dragonyosai tanyáznak.

János hadnagy szemébe könny szökött, mikor a vitézek eltűntek a dombhajlásban. Istenem! Hiszen az utolsó kurucok, derék, koplaló, mégis csatázó magyarok voltak, akiket még láthatott. De azután a Máriászászlóra gondolt, összezsikoritotta a fogát s nagy durrogatással vágatott újra a folt után.

Éjszakára már császári birodalmi területen, Marhegg mellett táboroztak, anélkül, hogy egyetlen császári katonát is láttak volna. Valami német paraszttól megtudták aztán ennek az okát is. Néhány héttel ez-

előtt Ocskay tót huszár-regimentjének két zászlója betört birodalmi területre és szétugrasztotta a Marchegg környékén álló császári ezredeket. Fölégettek mindent s nagy dúlás után úgy eltűntek a Kárpátok lejtőin, mint a köd. Ezért volt az a nagy elhagyottság.

Ettől kezdve azonban egyre gyakrabban ütődtek császári hadakba. Then uram most már el is dugta a fejedelem engedélyét és csak a császári iratot tartotta kezeügyében.

Florisdorfnál Then uram egész napos pihenőt rendelt. János hadnagy igen csak szíttá a fogát ezért a késedelemért, de mit sem tehetett ellene. Keserves foháskodással nézte, hogy Then uram behajtat Bécsbe egy és más bevásárlása végett. No hiszen majdnem baj is lett a dologból!

A közelben táborozó rác hadak egyik csoportja nagyon megéhezett egy kis marhahústra, hát amig tisztjeik aludtak s bizonyára arról álmodtak, hogyan fogják megalázni a »kuruc kutyák« seregét és hogyan viszik a leigázott országot a diadalmas imperátor lábai elé; csúszva odalopakodtak a gulya mellé s hirtelen rajtaütéssel akartak néhány jószágot elhajtani. De hiszen megjárták!

A kutyák ébren voltak és hangos ugatással verték fel a hajtókat. Ezek azután — Then uram nem lévén közöttük bűvös írásával — maguk intézték el az »ebtől szakadt rácpogányok« sorsát. Egy szempillantás alatt talpon voltak s baloskáikat vadul megforgatva, »hozzá! hozzá!« kiáltással nekirugaszkodtak a támadóknak. A baloska — ez a magyar pásztor-nak még ma is drága szerszáma — bizonyára jó munkát végzett, mert mire kibújt a hold a felhők mögül, újra csönd borult a vidékre. Reggel pedig az álruhás vicehadnagy jó messzire követhette

szemmel a vérnyomokat, melyek a rácok menekülésének irányát jelezték.

Ettől kezdve gyorsabb menetben folytatták útjukat Linz felé. Erre már érezhetőbb volt, hogy a birodalmi tartományok egy részében dögvész pusztít.

A lakosság riadtan bujt házaiba, minden idegent bizalmatlanul fogadott s a környéken több napi járón alig lehetett élelmet kapni.

Ezen a vidéken immár dolga akadt egyszer-egyszer a karikás ostornak is, hogy veszteség nélkül hajthassák át a gulyát egyik-másik éhező városon.

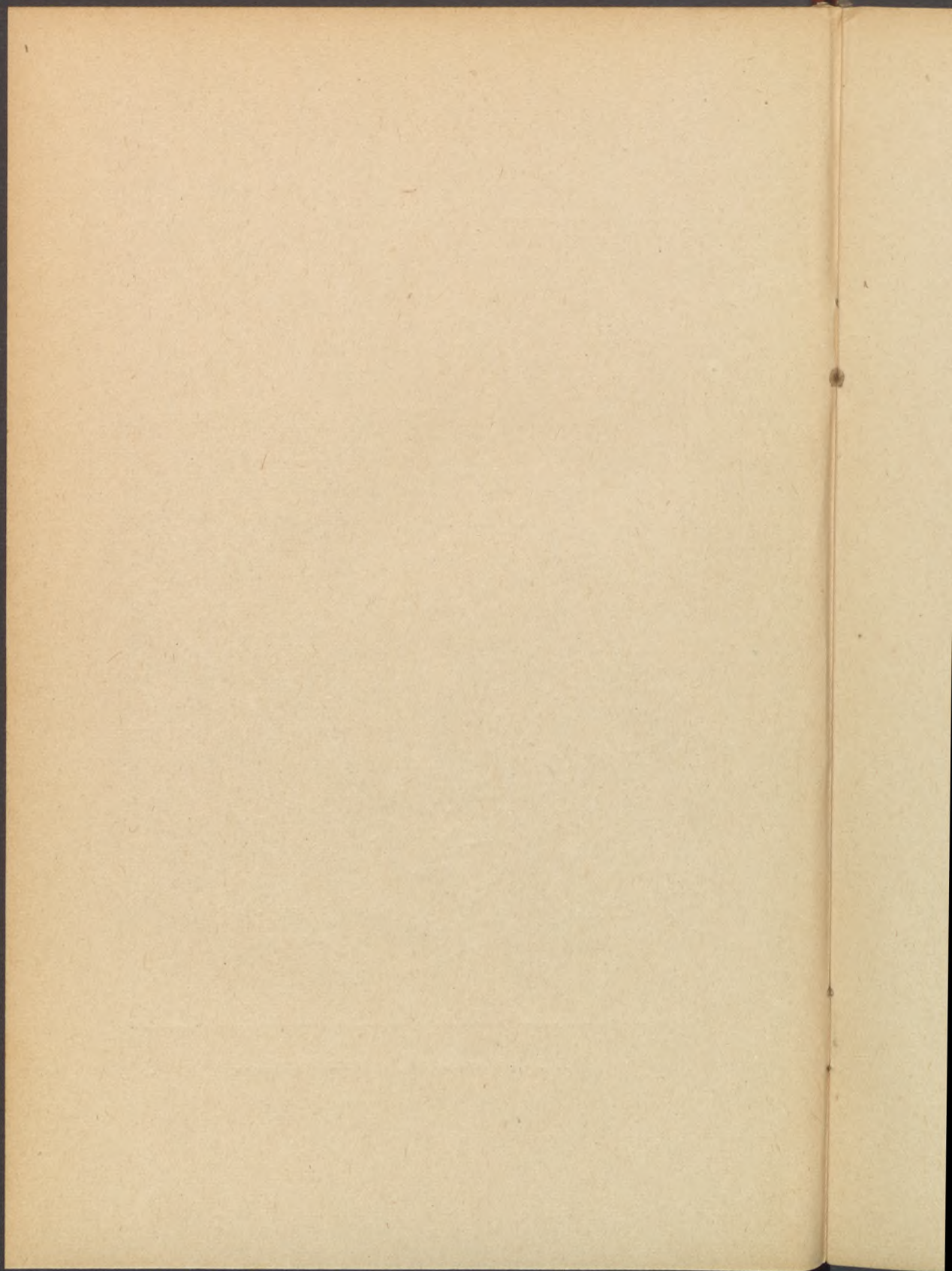
Az emberek ijedten vetettek keresztet, mikor meghallották, hogy a vonulás célja a pestisverte vidéken át: Norinberg. Most már János hadnagy öröme magá Then uram sürgette a gyors haladást, hogy a dögvészes területen minél előbb átvergődjének. Meg is tettek naponta hét-nyolc mérföldet. A gyaloghajtók inai reszkettek este a táborozásoknál. Csak az állatok birták ezt a gyorsaságot, ezt a szörnyű fáradságot csodálatos szívóssággal. A legkisebb romlás sem látszott rajtuk. Then uram immár ezredszer csóválta meg a fejét e páratlan szívósság látára.

Passau és Regensburg között teljes erővel dühöngött a járvány. A császári biztosok tehetetlenek voltak vele szemben. Kihalt falvakon vonult át a folt, melyekből messzire menekült az élet. A házakban akárhányszor temetetlen halottakat láttak és kóbor ebek egy-csordában garázdálkodtak a farkasokkal.

Meleg napok voltak ezek. Then uram verejtékes arccal nézte a kocsiponyva alól, hogyan »rekesztik meg« a kemény magyar hajtók a farkascsordát s hogy mennek neki becézett baloskájukkal a fenevadaknak.

...hogy mennek neki a fenevadaknak...

És áldotta, százszor áldotta Then uram azt a pillanatot, mikor eszébe ötlött, hogy szilaj-marhát vásárol az éhező városnak. Az eddigiek után tisztán látta, hogy ezeket a fáradalmakat nem bírta volna ki más, mint a magyar síkság őserejű szülöttei: a magyar hajtó s az ő barma.

A városok körül erős őrségek cirkáltak s feltartóztattak mindenkit. Egy nap háromszor is megállították, feltartóztatták őket s nem is akarták tovább bocsátani a foltot. Itt már a császári levél sem parancsolt. Itt csak egy úr volt: a halál!

Hanem hiába állottak eléjük a városi zsoldosok, polgári őrségek. Then uram csak egyet szólt Gergőnek, a vén hajduvezérnek, hogy itt akarják őket fogni s Gergő bá megértette. Összehujjintotta a legényeit elmondotta, hogy »becsület dolga« ami lesz, mert erőszakkal kell magukat keresztülvágni az akadályon.

No, azoknak se kellett ezt kétszer mondani! Különösen, amikor Then uram dupla jutalmat ígért a hajtásért!

Nekirohantak a gulyát körűlevő városi katonának, kopogott a baloska a fejeken, a vértéken s a vége mindig az lett, hogy keresztülvágták magukat.

Kössnach táján a környék népe állotta útját a gulyának. Az éhség adta kezébe a fegyvert. Elkese-redett harc támadt. A hajtók belerekedtek a vad »hozzá! hozzá!« kiáltásba, halottak is heverték az uton s a kétségbeeséssel küzdő nép már csaknem erőt vett rajtuk. János hadnagy baloskája rég leesett a nyeléről, úgy, hogy már jó kuruc szerszámát: dákosát huzta elő. Hanem mindez nem igen használt.

Gergő uram ekkor az utolsó taktikai fogáshoz nyult. Egyet hujjantott s a gulya közepébe szorította a lovát. Ott azután megforgatta a feje fölött a karikást,

zengett, harsogott az ostor és csipős sodra bele-bele-csapott a csorda elejébe. Nem telt bele fél párc s már megvadulva, leszegett fejjel zudult neki a háromszáz hatalmas fehér állat a támadóknak. Ugy áttörték magukat, mint az árvíz.

Then uram most már mosolygott volna a bajsza alatt, hanem a zörgő, vadul rohanó kocsiban nem igen volt erre mód. Nem látott mást vagy egy órahoszszt, mint magas porfelleget, melyből csak néha-néha vágódott ki egy-egy fehér ökörtest s mögöttük vágató, makrancos lovon pirosarcu, lobogó sörényű magyar hajtókat. A gyalogos, botos legények a három szekérre kapaszkodtak fel s úgy néztek vissza nagy nevetéssel.

De hiszen akármennyire tetszett is mindez Then uramnak, mikor látta, hogy órák után se lassodik az irgalmatlan rohanás, aggódni kezdett.

Uramfia! Ki és hol fogja megállítani ezt a félelmetes rohanást?

S az első alkalommal, mihelyt Gergő a kocsija mellé sodródott, odaszólt szaggatottan az öregnek. De az nevetve nyugtatta meg. Egyelőre hadd rohanjanak. Annál gyorsabban mennek. A megállításról majd gondoskodik.

Vagy két órai szilaj vágatás után, melynek során sok községen viharzottak végig, Gergő uram jónak látta megállani. Egy kiáltására megsarkantyúzták paripájukat a lovaslegények s veszett iramban rohogtak el a csorda mellett. Kutyaik csaholva cikáztak körülöttük. S egyszer csak azt látta az ámuló Then uram, hogy a hajtók szembekerülve a száguldó állatáradattal, megállnak s csattogó karikásostoraikkal megtörpantják a vad tömeget. Itt-ott még ki-ki akart törni egy-egy állat a csoportból, de a gyorslovu hajtók

s kutyák egyre szűkebbre zárták a kört. Azután elcsendesült a kurjongatás s a futó állatok robaja és rezgő inakkal, fujtató bordákkal állott meg a háromszáz címeres szarvu fehér állat.

Then uram sietett is a kulaccsal, hogy minden hajtóját megkínálja. Mert ilyen csodát még sohasem látott. Azok meg nagy tisztelettel ittak, ráköszöntvén Then uram fülehallatára a nagyságos Rákóczi fejedelem urra az italt.

Azon az éjszakán, valahol Regensburg előtt, forró láz futott végig a hadnagyon. Hiszen már ott járt, azon a vidéken, ahol szíve-lelke a legszebb tavaszát hagyta. S bizony akár akarta, akár nem, ezen az éjszakán nem Rákóczi szavára s a fejedelem írására gondolt, melyet ott rejtegetett a szíve fölött, hanem egyre annak a kislánynak a szemeit látta, aki évek után is, kényszerítések és megaláztatások között is hűséggel gondolt Rákóczi hadnagyára.

Esteledett, mikor Norinberg előtt, vagy félmérföldnyire a várostól, megállította Then uram a gulyát, maga pedig besietett a városba.

ÖKÖRÜNNEP NORINBERGÁBAN

A város kapujában álló őrség megállította és nem akarta beereszteni a régen látott mágisztert. Oka kettő is volt erre. Then uram a pestises vidékről jött és magával hozhatta a járvány csiráit; meg azután az inséges város nem fogadott be senkit, mert nem volt hajlandó nagyon szűkös élelmét újabb éhes emberekkel megosztani.

Then uramat tehát csak nagy fenyegetésére eresztették szabadon, amikor már az őrség parancsnoka is megismerte. De mihelyt azt a bűvös ígét kiejtette, hogy háromszáz szilaj-marhát hozott a városnak, futva vittek a polgármester elé. Vége-hossza nem volt a szerencsekívánatoknak. Majd bezárkóztak a tanácsrembe.

S másnap reggel Norinberg halálnak szánt lakói furcsa kopácsolásra ébredtek. A város kapuja előtt diadalívet ácsoltak a városi ácsok. És futótűzként terjedt el a hír, hogy vége szakadt az inségnek.

A szegény megkinzott lakosság már a reggeli órákban föltolongott a város falaira s ujjongó kiáltásokban tört ki, mikor körülnézett. Fél-mérföldnyira a várostól hosszúszarvú, hatalmas-testű fehér gulya állott.

Azután Then uramat látták kihajtani a városkapun. Bent a városban pedig szőnyeget bocsátottak

le az erkélyekről, a házakat fellobogózták s virággal díszítették. Várták a menetet.

És a hadnagy, a fejedelem stafétája vajjon ugyan mit érzett?

A szíve vadul döngette a mellét és a szemeivel szinte odatapadt a városra. Talán ezerszer is elsóhajtotta annak a lánynak a nevét.

Majd meg kinzó fájdalom gyötörte. Azt tudta, hogy látni fogja a lányt. Az a régi, bolond mondása is valóra vált: Norinberg elment könyörögni Magyarországhoz. De még fokozta a szavak beteljesedését az a bizonyára sem azelőtt, sem azután meg nem esett csoda, hogy egy híres birodalmi város ünnepséget rendez a magyar Alföld marhájának bevonulására. Ünnepe lesz, a megmentett város, megmentett élet ünnepe.

Neki azonban nem szabad itt megállani! Neki tovább kell mennie! Ez a város, melynél az életét látta céljához érkezni, az ő nagy küldetésében csupán egy stáció. S ha oda is adnák neki azt a lányt, tovább kell sietnie s itt kell hagynia most, hogy talán sohase jöhessen vissza érte.

Mikor erre gondolt, úgy érezte, hogy ezt nem bírná ki. Az elfojtott, elnémított vágy megszabadult bilincseitől. Most már nem akart a lány nélkül elmenni.

S egyszer csak megérlelődött benne az elhatározás, hogy elviszi magával. De hogyan? Hiszen még csak egy napot se vesztegethet. A kurucok csizmája lyukas, a gunyája rongyos. Neki sietnie kell. Arra sincs ideje, hogy becsületes kéréssel vigye el a városból. Hát akkor elviszi erőszakkal. Azt még ugyan nem tudta, hogyan, csak azt tudta, hogy ha elrabolja a leányt, akkor neki már árkon-bokron tul kell lennie,

arra az időre, mire fölneszel a város. Annyit tudott az eddigiekből is, hogy Norinbergtől nyugatra ugyancsak pestis dul a környéken. Az a vidék amugy is utjába esik s ha odáig eljut, azon túl már nem követik.

Forró volt, főtt a feje János úrnak. Kiszedte katonaruháját a ládából s amit csak tudott, beletömöködte nyeregtáskájába s azután elszántan várta a következő órát.

Then uram ezenközben megindította a gulyát. Ő haladt a menet élén. Mellette Gergő. Utánuk a vezér-ökör, majd lassan, szeliden a gulya. Körülöttük pedig a gyalogos és lovas hajtók.

János úr a hajtók végén bandukolt, mint akit semmi sem érdekel. Pedig majd kipattant a szíve.

A diadalkapu előtt a városi tanács fogadta Then uramat.

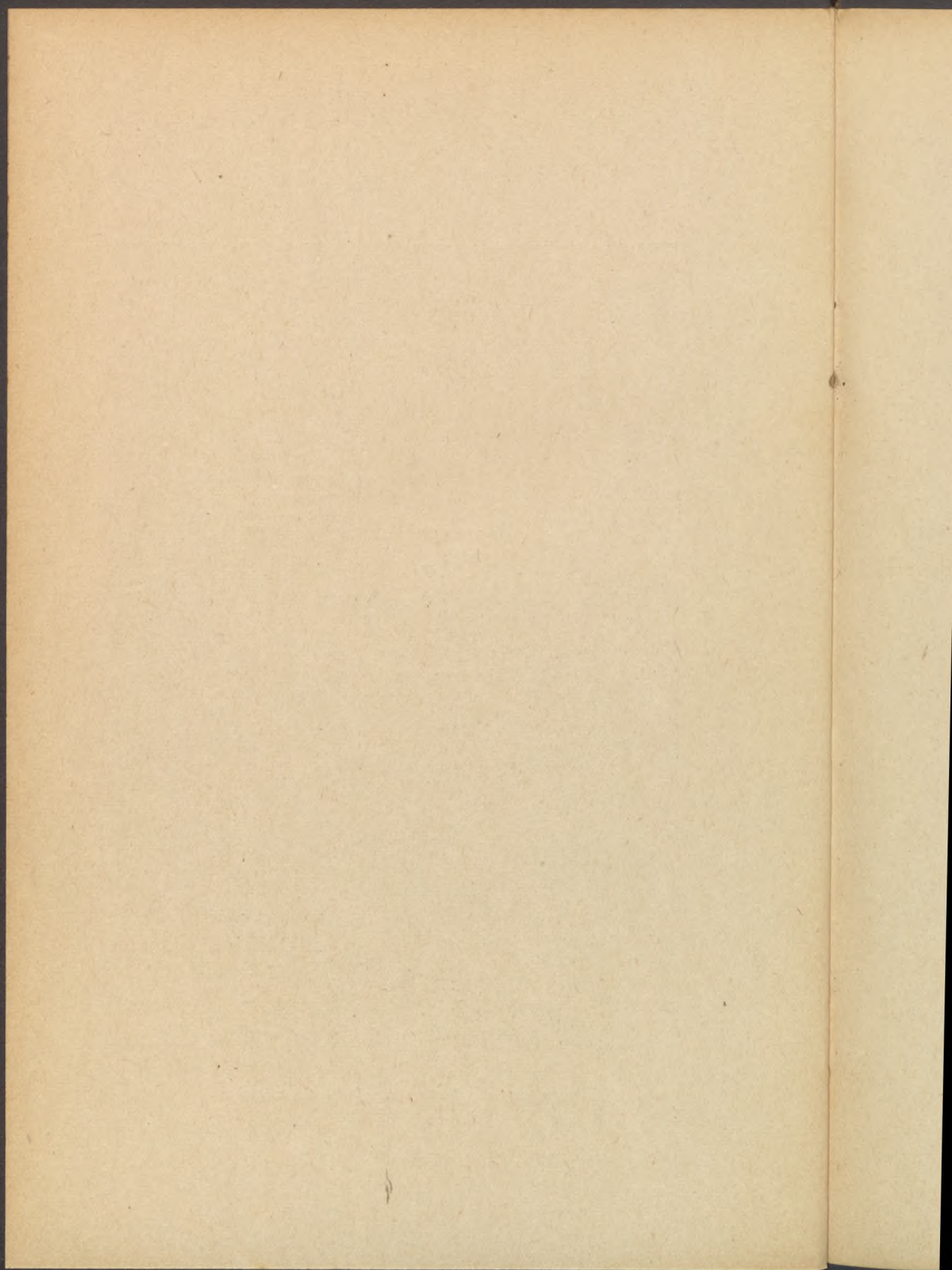
Köszönetet mondtak neki a város nevében. Azután Gergő urammal paroláztak s utána sorban a többi hajtóval. Hanem mikor maga a gulya haladt át a diadalív alatt, akkor tört csak ki igazán a jókedv és az öröm. Megrohanták őket, simogatták, veregették a szép állatokat. Örömrivalgás közben vonultak be a városba.

János hadnagy jobbra-balra nézett, kémlelte az embereket és egy arcot keresett az ezer arc között. Paripája, a húséges szürke, apró lépéssel vitte lovását, mintha ő is figyelt volna.

A Rathaus előtt elsápadt János hadnagy. Az egyik kapu alatt ujjongó asszonyok között egy leány arcát látta meg. Nyögve szökött a ló alatta a sarkantyú akaratlan nyomására s nagy fohászkodással bontotta ki a karikást a legény. Még a véletlen is segítségére jött. Valamelyik polgár nyilván, hogy megsimogassa, az egyik ökörré ütött. A szilaj állat megtorpant, fújt,

Then uram ezenközben megindította a gulyát.

a mellette álló nézők sikoltva szorultak hátra s gázolva tiporták egymást. Az állat még jobban megvadult s hangos bőgéssel készült a támadásra.

Ebben a pillanatban csapott János hadnagy a gulya közé. A karikás suhogva szelte a levegőt, aztán megkanyarodott a fonott szíj és éles durranással csatant el. Ekkor már tudta János hadnagy, hogy mit kell tennie.

Olyan kavarodásba verte a szilaj állatokat, hogy minden rend felbomlott. A megvadult szilaj-gulya ösztetorlódott s hely hiányában egymást öklelték az állatok. S ebben a pokoli zürzavarban is azt az arcot nézte a fiú. Az az arc pedig ott maradt a helyén, tágra nyílt szemmel, még akkor is, mikor mindenki elmenekült. János hadnagy odaszorította lovát a ház mellé, egy pillanat alatt lehajolt, nyergébe emelte a leányt s kemény izmokkal kényszerítette remegő lovát a gulya közé. A megigézett lány egy hang nélkül, inkább valami nagy bizakodással nézett a hadnagy felhevült arcába.

A karikás ostor pedig csattogott, durrogott, a papi horkolva furta magát a fehér marhák közt előre s egyszer csak: kiérték az áradatból.

Ott bezzeg szívat eresztett a fiú s a ló elnyult testtel vágatott át a városon, rémült, szaladó emberek közt, félrevert harangok zengése alatt. Egyenesen ki a müncheni kapun...

Mikor már jó messzire jártak a várostól s az út is erdő alá kanyarodott, akkor forrott oda János ajka a pihegő lány szájára. Az első öntudatlan, szerelmes gügyögések közt, ott, a tajtékosan, horkanva ügető ló hátán eszükbe sem jutott, mi lesz most, mit hoz a jövő óra? A ló fáradott, csendesebben lépett,

de János hadnagy nem sokáig hagyta pihenni. Ujra és újra sebes ügetésre ösztökélte.

Multak az órák, maguk sem tudták, mennyi. A legényt lassan elfoglalták a menekülés gondjai, éles szeme úgy fürkészett, mint a harcra készülő sasé s a lány... Istenem! A lány nem gondolkozott. Mit bánta ő, mi lesz? Egyelőre ott volt a hadnagy két karjában, a fejét odaszorította ahhoz a széles férfimellhez s ennyi gyönyörűség éppen elég arra, hogy ne gondolkozzék, hanem lehunyja a szemeit csendesen, boldog megadással.

Mire a nap végigballagta az ég kétharmadát, megállította a lovát János hadnagy. Hús erdő szélén pihentek meg. A fáradt ló mohó éhséggel eresztette fejét a fűre s a két ember letelepedett az erdőszél pázsitjára.

— Most mi lesz velünk? — kérdezte a lány.

— Mi lenne? Ebédelünk! — mondotta a fiú és kacagva huzott ki a nyeregtáskából egy nagy darab füstölthúst, kenyeret, szép karéjt vágott belőle, a húsból is hozzászelt egy darabot, s úgy nyújtotta oda a szóvalan leánynak, mint a kis gyerekeknek. Lassacskán megjött a szavuk is. Hedvig nevetve nézett végig Jánoson.

— Sohase hittem volna, hogy így jössz értem. Istenem, milyen furcsa ruhád van!

S János éppen olyan nevetve mesélte el egész utját. Csak a fejedelem parancsát hallgatta el.

— Hát mi vagy te most? — kérdezte a leány.

A hadnagy elgondolkozott, azután hamisan mondotta:

— Most még csak a te szerelmes párod, aki csupán egyszerű hajtó, hanem mindjárt más leszen.

Megfogta a lovat s kicsit mélyebbre vezette az erdőbe.

— Maradj itt — szólt oda Hedvignek — mindjárt visszajövök. Ne félj! A szürke majd vigyáz rád!

Avval felkapta a nyeregtáskát és eltűnt a sűrűben. A leány most ijedt meg egy kicsit. Tudatára ébredt egyedüllétének. Riadtan gondolt vissza apjára, anyjára, Norinbergára. Mi lesz ennek a vége?

Hirtelen megzörrent mellette a bokor. Rémülten nézett oda. Katonát látott maga előtt, csizmás, tarso-lyos, zsinóros ruhájú embert, Bihari Jánost, a kurucok vicehadnagyát.

— Istenem, milyen szép vagy? — tapsolt Hedvig s oda akart futni a fiú mellére, de aztán hirtelen megállott s ijedt szomorúsággal suttogta:

— Hiszen nem lehet... hiszen nem lehet... — és eltakarta az arcát.

János hadnagy megértette a leányt és lehajtotta a fejét.

Szó nélkül huzta meg a ló hevederét, felsegítette Hedviget a nyeregbe, maga pedig megfogta a kantárszárat és újra elindultak.

Estére valami falu elé értek. Üres, elhagyott falu volt. Ismét ott jártak a halál ostromzárában. Hedvig sápadtan ült a nyeregben s lassan elkezdett szepegni, majd szépen elsírta magát.

— Ha akarod, visszamehetünk — riadt föl a hadnagy. — Leteszlek a város kapuja előtt, de nekem el kell jutnom Párisba. Lehet, hogy ha visszamegyünk, elfognak a norinbergi városi zsoldosok és leütteti fejemet a magisztrátus, hiszen... leányt raboltam. De ha kívánod, megtehetjük.

— Nem, nem! — tiltakozott a kisleány.

János hadnagy pedig folytatta:

— Tudom, hogy nem egyenes dolog, amit tettem. De hát bolond vagyok. Esztendők multak el hogy nem láttalak. És megkinzott az emlék és a vágy... ne haragudj rám!

Fájdalmas suttogással felelt a lány.

— Én szeretlek... és én, jaj, nem akarom, hogy bajod legyen miattam. De hát...

Aztán megint hallgattak hosszú ideig.

Nagysokára emelte föl sötét arcát a kuruc:

— Hát visszamenjünk?

A kisleány alázatos, szerelmes szóval válaszolt:

— Oda megyünk, ahová te akarsz.

A nap vörösen bukott le nyugaton s a kihalt falu hosszan nyújtózott a kék ég alatt. Az ablakok üresen meredtek az utcára, az udvarokat itt-ott már felverte a gyom. Hedvig fázósan reszketett meg, a legény pedig dacos szemekkel fürkészett szét.

Az egyik udvarban kétkerekű taligát látott meg János. Nosza hamar szerszámot kötözött kötelékből, befogta a szürkét, felültek egymás mellé jó szorosan s megvidámodva kocogtak tovább. Egyik elhagyott falu a másik után következett.

Mire leborult a sötétség, megállottak egy lakatlan ház előtt. A fiú szénát kerített a padlásról s behordta az egyik szobába. A butorokat félrelökte, hogy még csak hozzájuk se érhessen a leány, aztán leterítette a nyeregtakarót s puha fejealját kerített.

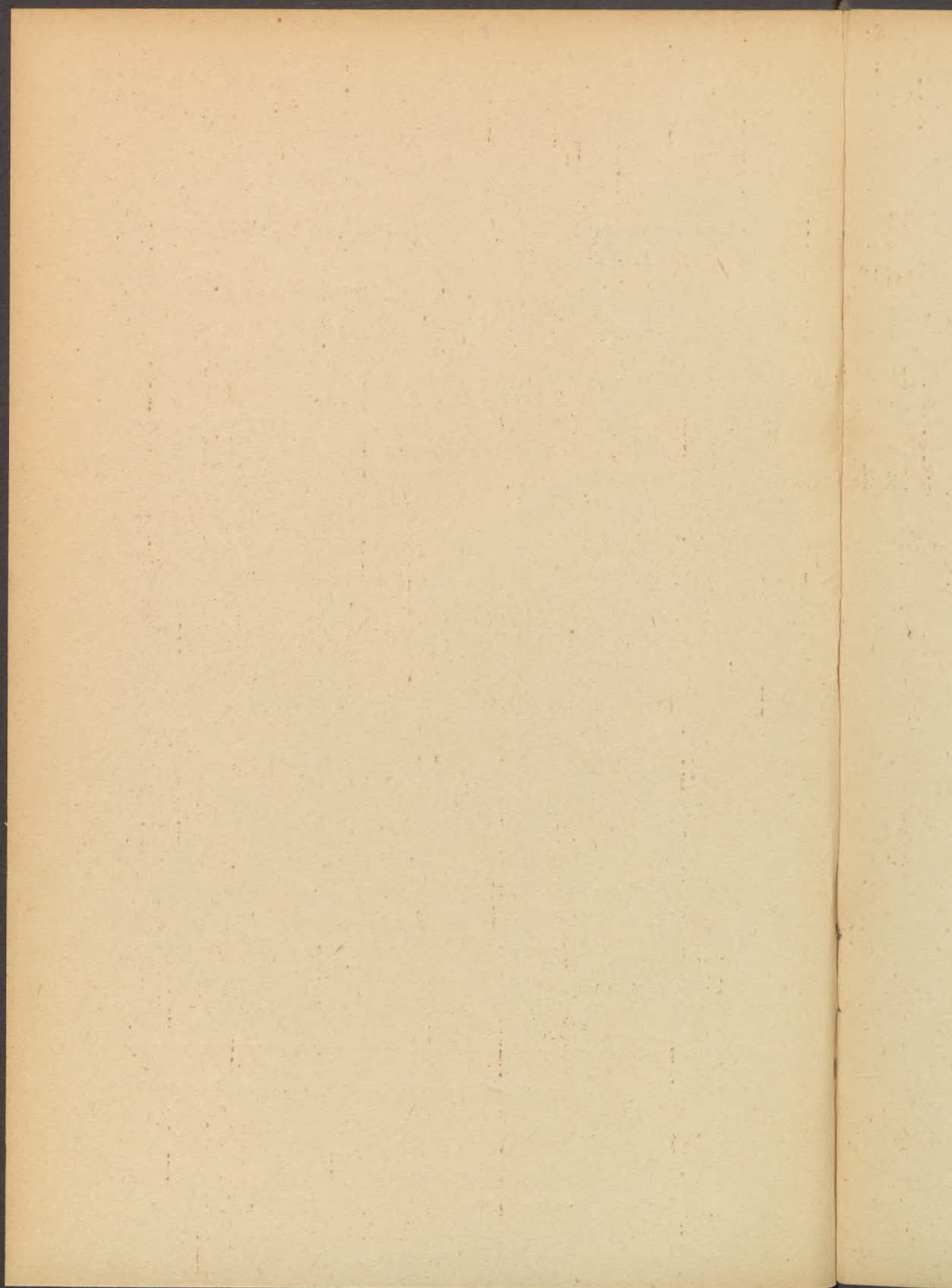
— Te majd itt alszol, édes, a szürke a konyhában, én meg majd a kiskapuban.

Térült-fordult a hadnagy, friss sarjút sarabolt, odadobta a szürke elé a konyhába, azután keresztet vetettek, imádkoztak szépen s kiment a szobából.

— Azért... most egy kicsit megcsókolhatsz... — szólott utána Hedvig.

Mire leborult a sötétség, megállottak egy lakatlan ház előtt.

János hadnagy visszafordult. A szeme tele volt vágygal. Tett is egy lépést, de aztán szájára tette az ujját:

— Nem szabad, édes. Még nem!

Avval kilépett s lefeküdt a szürke lábaihoz. Hanem még egyszer átkiáltott:

— Ne félj, Hedvig! A szürke is közöttünk van ám!

A szürke is elválaszt tőled.

— Nem félek — csengett vissza a leány hangja — senkitől se félek...

És elaludtak, mint két tisztaszívű gyerek.

Két szerelmes lélek álmodott a halál falujában.

„KYRIE ELEISON...”

Másnap tovább kocogtak nagyvidáman.

A szürke szaporán szedegette lábait, a kordé gurult, hegynek föl, völgynek le, a hadnagy meg a leány pedig évődtek a füttyülő madarakkal.

Nem is gondoltak a halál falujára. Az útbaeső helyiségekbe visszatért már néhány ember s igaz, hogy félénken, de mégis hozzálátott a munkához. A kordé utasai szinte azt hitték, hogy ime, már ki is vergődtek a dögvészes területről.

Annál nagyobb volt a csodálkozásuk, mikor Würzburg előtt fegyveres városi darabontok állították meg őket és se szó, se beszéd, lovastól, talyigástól egy sűrű erdőbe vitték őket s ott valami lombbal, ággal elkerítet helyen tudtukra adták, hogy: foglyok.

Rongyos, lázas-tekintetű, vánszorgó alakok közé kerültek. Azok naphosszat mozdulatlanul bámultak maguk elé, vagy feküdtek az alatt a néhány kis deszkából összetákolt vityilló alatt, melyet odaépítettek a fák alá. Polgárok, vándorlegények, cigányok, asszonyok, férfiak vegyest, várták a halált. A sövény mellett balról sok-sok sírdomb barnállott. A lombsövény körül pedig ott járkált két strázsáló darabont.

Hedvig ijedten simult a hadnagyhoz, mikor körülnéztek. Hanem a beszélgetésre már nem igen jutott idő, mert egy barna-kámzsás, soványarcú barát tartott

feléljük, aki bizonyára maga is a pestises vidékről került oda s most osztogatója lett a lelki vigasznak. A barát hangja mélységes részvéttel csengett:

— Boruljatok le és imádkozzatok, itt a halál kapujában. Akik itt vannak, már elvégezték számadásukat az élettel.

Hedvig elsírta magát, még jobban odabujt János mellére, a hadnagynak pedig eszébe jutott Rákóczi levele és tehetetlenségében könny szökött a szemébe.

Egy ideig még beszélt hozzájuk a barát, vigasztalta őket, majd elment s az egyik deszkavityillóból két ásót hozott nekik.

— Ássátok meg a sírokat és nyugodjatok meg az Isten irgalmában. Ott fent a fellegek felett új élet kezdődik.

Avval otthagytá őket s nemsokára fájdalmas kórus hallatszott:

*És a meglérők bocsánatot nyernek,
Bocsánatosak meg is üdvözülnek.
Kyrie eleison...*

A kórusból kihallatszott a barát hangja. Zengőn, szárnyalón emelkedett ki éneke s Hedvig riadt félelemmel kulcsolta össze a kezét. János hadnagy kemény daccal vizsgálta a lombbörtön minden pontját.

A vityillók mögött vagy hat lépésnyire, a sövényen túl, mély partok között valami patak huzódott. Vizét nem látta János, mert mély volt a medre, de a habok csörgő hangja elárulta, hogy víz is van benne. Mégegyszer körülnézett, odament Hedvighez és hallkan a fülébe sugta:

— Ne félj! Este tovább megyünk!

— Nem félek. Szeretlek.

Aztán a sövényhez ballagott a hadnagy. Épen oda, ahol az egyik darabont most megállott.

— Hallod-e, vitéz? Van-e szíved?

A darabont komoran válaszolt:

— Van, de nem a ti számotokra. Innét el nem mehettek. Ne is próbáljátok a könyörgést. Ti arról a területről jöttetek, ahol a halál van. És a halál már megölelt benneteket.

János szomorúan szólt vissza:

— Nem magamért beszélek. Se a társamért. Mi már elkészültünk a halálra. Hanem nézd csak itt van a lovam. Azt is bevezették ide. Már pedig itt nincs harapnivalója. Letiporták itt a földet, a fűnek nyoma sincs. Vezesd ki, kérlek, a táboron kívül és kössed oda egyik fához. Ne szenvedjen éhséget, amíg élek. Nagyon kedves pajtásom az a ló. Vezesd el, kérlek, de úgy, hogy mindaddig lássam, amíg élek. Jól megfizetem a szívességed.

A darabont nem hajlott rá:

— A ló ott marad. Annak úgy se veheti már senki hasznát, mert aki megérinti, az éppen úgy a halál fia, mint aki téged érint meg.

A kórus egyre zengett:

*És az élet mulandó,
Minden ember halandó,
De ránk vár az örök élet,
Kyrie eleison...*

János hadnagy egy aranypénzt vett elő s oda akarta adni a darabontnak. Az ijedten kapta vissza a kezét és a pénz a földre hullott.

— Bolond vagy, vitéz — suttogott a hadnagy. —

Lépj hátrább egy lépést, kotorj össze egy kis régi gallyat, gyujtsd meg és kapard be a tűzbe valami kis fadarabbal az aranyat. A láng megtisztítja a pénzt az érintésemtől.

A darabont egy ideig kételkedve nézett a legényre, utóbb mégis megfogadta a tanácsot. Néhány pillanatig süttette a pénzt a lánggal, majd eltaposta a tüzet s felvette az aranyat.

— Sajnálak, tudós embernek látszol, hanem a lovat mégsem vezethetem ki.

— Minden aranyamat neked adom. Van még három darab. Ez ugyan már füllentésszámba ment, mert jócskán volt még, hanem hiszen kellett az a további utra is Párisig.

A darabont gondolkozott egy ideig s aztán megint megszólalt:

— De hát hogyan vezessem ki a lovat? Azt nem lehet megégetni, mielőtt hozzányulnék!

— Bolond vagy, vitéz! Hiszen nem kell hozzányulnod. Nézzed, mennyi iszalag van itt az erdőben. Olyan az, mint a kötél. Levágsz egy darabot belőle, megfogod az egyik végét s a másik végét bedobod nekem. Én megfogom a debobott végét, hozzákötöm a szürke kantárjához, te kinyitod a kaput s aztán avval a nyolc vagy tiz rőf hosszú kötéllal kivezeted a lovat anélkül, hogy a közelébe érnél. Elvezeted vagy száz lépésnyire, ott ahhoz a magános nyirfához és odakötöd.

— Hej, de furfangos ember vagy te! Kár, hogy meg kell halnod. De hát ez a törvény. Inkább itt haljatok meg, mintsem hogy városunkba cipeljétek a halált.

Igy jutott ki a szürke a halottak birodalmából, maga mögött huzva a kordét.

S a gazdája meglegedetten látta, hogyan hajtja le a nyakát a paripa a friss fűre. Még mozogni is jobban tudott, mintha rövid kötél lett volna rajta.

A darabont pedig meglegelvén a három aranyat, fűtyörészve strázsált tovább.

János hadnagy épen jókor ment vissza Hedvig mellé. Az még mindig ott állott egyedül, távoltartva magát a többiektől, mert újból feléjük tartott a barát. Most már a hadnagy vette fel a szót:

— Vallomással tartozom, szent atyám. Ez a leány itt a mátkám. Nincs senkije. Szeretném, ha összeadnál bennünket, mielőtt meghalunk. Azután majd megásom a közös sirunkat.

Könnyesen, csukló hangon adta össze őket a barát. Szentséges eskű volt az ott, a tulvilág küszöbén. A leány belereszketett a komor szertartásba, de azért engedelmesen, asszonyos szelidséggel hajtotta a fejét az ura vállára.

— Így — mondotta János halkán, mikor férj és feleség voltak s a barát újból megszólaltatta a kórust.

— Most pedig imádkozzunk édes, hogy minden sikerüljön!

Imádkoztak s aztán ásót fogott a hadnagy.

Odament a sövény mellé, ahol a patak medre legközelebb esett és szaporán látott a munkához.

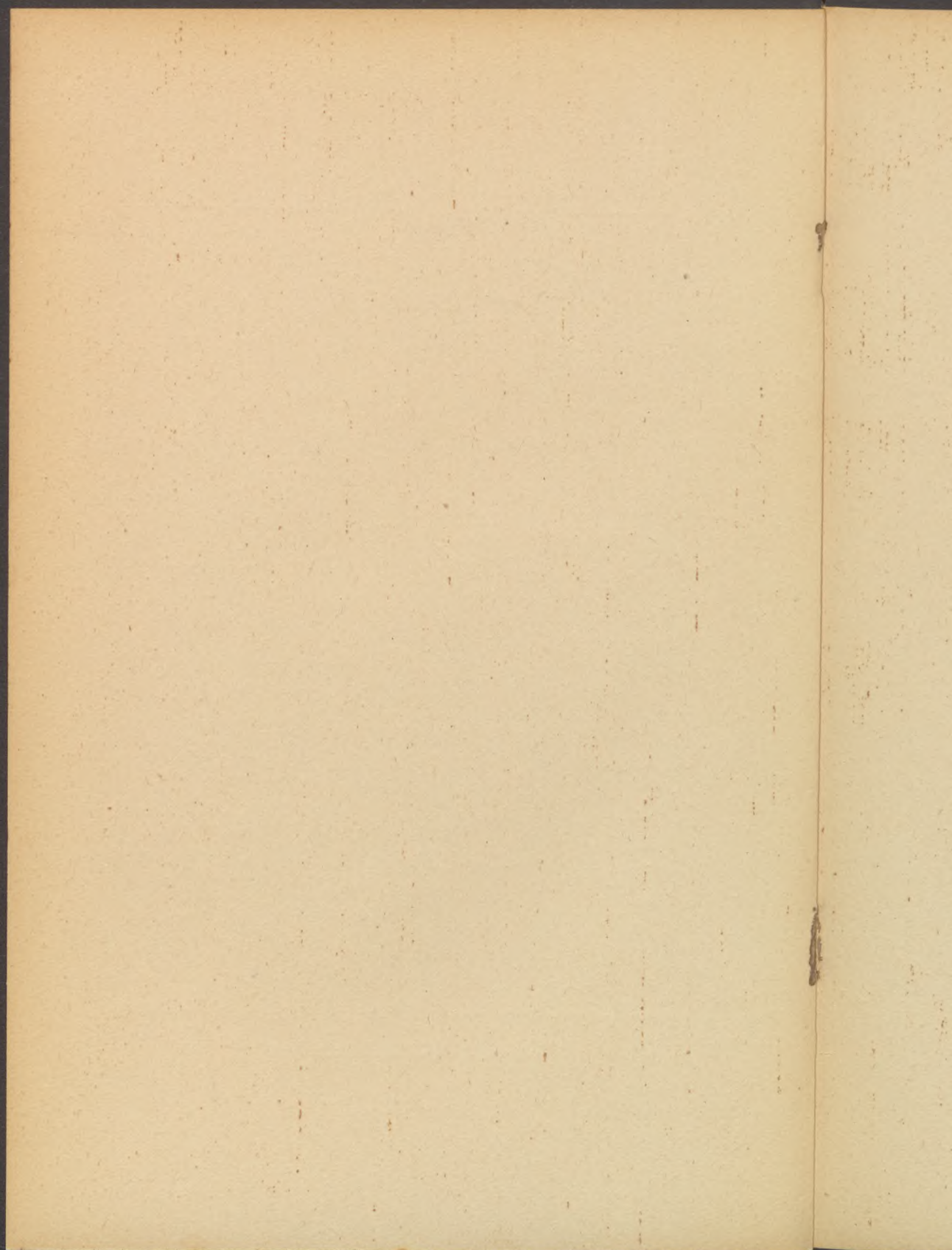
Estére jó mély volt a sírgödör. Akkor abbahagyta.

— Megástam a sírt. Ott akarjuk megvárni a halált. Isten áldjon meg, barát.

A barát hangja megint elcsuklott, amint ezt a két fiatal teremtest elnézte. Csendesén megáldotta őket. János hadnagy pedig beugrott a gödörbe, maga mellé emelte Hedviget s ott lehuzódtak szépen, csendesén egymás mellé, arra a puha avarrétegre, amelyet az előbb beleszórt a sirba.

Csukló hangon adta össze őket.

Sötétedett. A kórus zengve énekelte:

*Boldogok, kik elmenének,
Nem szenvednek már szegények.
Kyrie eleison...*

Hedvig reszketve huzódott az urához:

— Igazán meghalunk, János?... Mert attól sem félek ám, hiszen veled kell mennem oda is. A feleséged vagyok.

János fölguggolt fektéből és suttogva válaszolt:

— Huzódj oda, szívem, abba a szögletbe és imádkozzál. Besötétedett. Most már senki sem lát. Tovább árok a patak felé.

S avval már ázott is zajtalan, verejtékes homlokka.

Vagy négy órai munka után jóval messzebről hallatszott a hadnagy suttogása. A kívájt földtömeg már majdnem betöltötte a »sírgödröt«.

— Már vizezebb a föld — dörmögött a hadnagy.

Hedvig arra nézett, amerről a fiu lihegése hallatszott, de nem látott semmit.

— Elértem a patak medrét — suttogta János. — Kint vagyunk. Most maradj itt, szívem és ne félj. Mire húsz Miatyánkot elmondasz, itt leszek a szürkével.

Hedvig most félt csak igazában. Hiszen most érezte magát először teljesen elhagyottnak. Istenem, mi lesz, ha észreveszik Jánost? Görcsösen kulcsolta össze a kezeit, s hullott a könnye a töredező imádsághoz.

A hadnagy ezalatt dobogó szívvel kúszott az árok medrében. Bele-belecsuszott a lába a vízbe, hanem azért csak sietett. Mikor vagy száz lépésnyire volt a

tábortól, kiugrott az árokból s a szürke felé osont, lábujjhegyen. Oda is ért szerencsésen. A paripa föl-emelte a fejét, hozzádörgölte a gazdája vállához. A hadnagy szeretettel ölelte át a ló nyakát.

— Édes, drága lovam, most az egyszer légy okos jószág. Ne nyeríts és ne dobogj.

Kifogta a taligából, megnyergelte, minden értékes holmiját belegyömöszölte a nyereg-tarisznyákba s aztán mint a tolvaj, megindult a lóval. Megint föl-felé ment vele a patak partján s jó messzire a tábor-tól átvezette az árkon. Ott odakötötte egy fához. Majd megveregette a nyakát és kúszott vissza a meder mentén.

Csak két Miatyánkkal mondott el többet Hedvig, mint amennyit az ura kívánt s máris ott volt mellette. Kézen fogta, végigbujtatta az alaguton és átsegítette az árkon.

A szürke okos volt, egyet se nyerített.

S azon az éjszakán ezerszer is megveregette a tajtékos, igyekvő, hűséges jószág nyakát a hadnagy, hiszen kettős terhével is hosszú-hosszú utat tett meg...

CSAK AZ ISTEN HALLOTTA...

Háromszor pihentek meg a nagy rohanásban.

Idegen erdőkben, sötét éjszakában állottak meg rövid kis pihenőre. És ziháló mellel, riadt lélekkel hallgatóztak. A paripa mindannyiszor úgy elnyulott a harmatos fűben, mintha már nem is akart volna többé lábra állani. Valahogy azonban mégis mindig utnak eredtek.

Nagy idő mulott el, míg megszólalt Hedvig.

— Hol vagyunk, édes?

— Valahol az Ur Isten tenyerében — mondotta János.

— Merre megyünk most?

A hadnagy felnézett az égre. Ott fent már csak haloványan, de mégis bátorító fénnel pislogott a Gönczöl s arra messzebb az ősi magyar csillag: a Bujdosók Csillaga.

És a két holtrafáradt fiatal lélek kábultan és mégis rendületlenül ballagott az immár igazán kiméletre szorult szürke mellett.

— Északra tőlünk a Majna folyik — pusmogta a kuruc. — Ha Würzburgba bemehettünk volna, akkor már ott elértük volna a völgyét. Így azonban nem merek arra vágni, mert hátha?...

És mentek, mentek sajgó lábbal, fáradtan és po-

rosan az Odenwald hallgatag, mélázó erdőségeiben. Senki sem mutatta meg az utat, csak az a néhány, egyre halaványabban ragyogó csillag.

Hajnalhasadtáig napnyugati irányban mentek. Mihelyt a nap első sugarai végigsuhantak az égen, hirtelen északnak fordult a hadnagy.

— Meddig megyünk még? — suttogta elhaló hangon Hedvig.

A kuruc eleresztette a párja kezét s a dereka köré fonta a jobbját, hogy támogassa és úgy felelt:

— Most kimegyünk, lelkem, az országútra. Nem lehet már messze innen. Azt hiszem, immár csak az az erdős dombsor választ el tőle.

Aztán csendesebben tette hozzá:

— Elfáradtál, édes?

Csendes pihegés volt a válasz:

— Nagyon elfáradtam. De azért veled megyek fítelelnapig is. Mindaddig, amíg csak te még.

— És ha a mi egész életünk nem állana másból, mint ilyen halálosan fárasztó örökös vándorlásból?

— Akkor is veled mennék. Hiszen az úram vagy.

Megértő, hűséges pillantással néztek egymás szemébe. Igen, őket egymásnak teremtetten az égi Úr. Egy-dobbanásra hangolta a szívüket a teremtetés öröktől való bölcs órása, pedig az egyik itt született bajor földön, a másik meg messze-messze napkeleten a szőkesodró Tisza mellett.

Nagy küzködéssel értek fel a dombsor tetejére. Megálltak. Az eléjük táruló tájék egy pillanatra valami üdítő erőt öntött beléjük. Virulóan terült el lábaik alatt a Majna völgye. Fehér országút kígyózott a partján, keletről nyugatnak. Mellette ringó veté-

sek, zöld rétek, majd azokon túl megint sötét színű erdők. Nyugat felé vagy két mérföldnyire tőlük sok-tornyú város fürdött a reggeli sugárban.

Egy darabig álltak ott, tele tudóval szívták a Majna felől áramló hús hajnali levegőt, azután el-indultak. Valami ujjongó jókedv támadt bennük, a fáradt paripa vidám örömmel nyerített s a két ki-merült vándor majdnem táncos lábbal sietett le a fűves, virágos lejtőn. Tollázkodó pacsirta röppent föl a lábuk előtt s csicseregve furódott az égbe.

— Úgy-e, hogy jó az Isten! — ujjongott a fiú. — A halál udvarából is visszaeresztett az élet kertjébe!

Aztán az égre nézett és mámoros indulattal mondta:

— Égi Isten, aki Atyja vagy a bújó madárnak és hatalmas királyoknak, aki kivezettél a halálba indulók közül s mutattad az utam nagysötét éjszakán apró csillaglámpákkal, köszönöm néked mindezeket. És köszönöm néked azt is, akit társul adtál mellém, hogy velem járjon az élet végéig. És esküszöm néked, hogy soha el nem hagyom, mellette leszek mindig s ahány percet még adsz az életemnek, nem szűnik meg az én hűséges szerelmem. Segíts meg engem, nagy Isten, úgy, mint ahogy én ezt az esküvést megtartom!

Hedvig nagyranyílt szemmel nézte a kigyulladt lelki embert. A szíve legfenekén gyönyörűséges boldogság támadt, mert megérezte, hogy ez a sötétarcú kuruclegény, aki most az úra, igazabban, hűségesebben esküdött, mint hogyha díszes oltár előtt vette volna szájára az Isten nevét. S úgy érezte, hogy ő is tartozik még ezért a csodálatos erejű esküért.

És elkezdte halkan, asszonyos odaadással s a

két szemében volt az egész szerelmes, áhitatos lelke:

— Én is esküszöm, néked, mennybéli Úr, hogy ezt az én uramat, akit te rendeltél mellém, akit országok határán, mérföldek százain át küldöttél nékem, és fegyverek földjéről, hűséggel és szerelemmel, soha el nem hagyom. Vele leszek kínjában és örömében, mosollyal és verítékes arccal, mert Te akartad, hogy vele legyek!

S akkor esett a harmadik csókjuk, abban az áhitatban, a Majna partján, Frankfurt határában. És az Isten pacsirták szavában, fűvek harmatában és bimbózó virágok reggeli illatában szállott le közéjük, hogy elfogadja tőlük az esküt...

*

...Késő délutánra járt az idő, mikor beértek a régi, híres Frankfurtba.

Az emberek — becsületes kalmárok, kézművesek, fegyver-, páncélkovácsok és pénzváltók — csendes közömbösséggel nézték a furcsa öltözetű, zsinóros-dolmányú legényt, a fehérarcú szép lányt s a fáradt, poros szürke paripát. A vándorok pedig örültek, hogy nem okoztak feltűnést, hiszen így sokkal könnyebben járhattak közöttük.

A munka zajától lüktető város, gazdag boltjaival, öntudatosan szorgalmas iparosvilágával kis időre elfeledtette velük a fátalmakat, de utóbb, mialatt szállást kerestek, egyre ölmosabb súllyal húzta lábukat, szempillájukat a fáradtság.

A Majna partján találtak valami beszálló vendéglőt. A copfos, parókás, fehérsapkás német gazda szívesen adott nekik szállást s nem is nagyon kérdezte, honnan, hová?

S a kis szobába, melyet kibérelt János hadnagy, nem hallatszott el a város zaja, csak néha-néha hangzott be az ablakon a Majna-menti hajóvontatók ostopattogása, vagy elnyújtott túlkölése. Másképen csönd volt.

Egy ideig hallották még a kis kamara melletti istállóból a szürke jóízű abrakolását, aztán az is elcsöndesedett és fáradt és boldog bódulatukban maguk maradtak: Rákóczi fejedelem kuruc vitéze meg a — felesége...

JAKAB MESTER GALAMBJAI

Hajótülök bűgása ébresztette őket másnap.

Lompos, nagy, fekete hajók úsztak a Majna vizén s a parton nehéz német lovak húzták a hajóköteleket.

A »Szőlőfürthöz« címzett beszálló, hol János hadnagy és felesége vendégeskedtek, ragyogó reggeli fényben fürdött. Vén, barna falait szeretettel simogatta a sugár s a két fiatal lélek ott ült a tarka-terítős asztal előtt az udvaron és évvődve itták nagy, komoly köcsögökből a tejet s ettek hozzá édes német kalácsot.

— Milyen furcsa — mosolygott Hedvig — hogy három nap előtt még úgy vágyódtam utánad, mint valami soha el nem jövő álmokép után s most itt ülök melletted Frankfurtban, harmincmérföldnyire Nürnbergtől.

— És a feleségem vagy — fejezte be a mondatot nevető szájjal a hadnagy.

Majd tréfás sopánkodással tette hozzá:

— És úgy-e, mindez milyen nagy szerencsétlenség!

Ezen aztán elnevetgéltek egy darabig.

Könnyű, gondtalan vidámság lett úrrá rajtuk. Hiszen idáig már nem követheti őket senki. Mögöttük a pestisverte vidék. S mióta a halál ostromolja Nürnberget, még a szokásos hírvivő lovasposta sem jár. Mire pedig valahogy mégis híre jönne a nürnbergi

leányrablásnak, addigra — hej! addigra túl lesznek árkon-bokron.

Dél előtt megnézték a várost s a hadnagy magának is, feleségének is ruhát vásárolt. Tudta, hogy nyugodtan és feltűnés nélkül csak úgy utazhatnak, Ilyenformán csakhamar jámbor utazó polgárrá vedlett János úr, az asszony meg finom külsejű német dámává. Nevettek is sokat a változáson, mialatt régi, szakadozott vándorgunyájukat gondosan elrakták abba a ládába, amelyet ugyanakkor vett János úr.

Azután kocsit fogadott a hadnagy a Rajna-menti Mainz-ig.

Ugy tervezte, hogy ebéd után indulnak. Addigra majd talán a szürke is kipihen magát s oda-kötheti a kocsihoz. Mert a lótól nem akart elválni.

Most már semmi dolguk nem volt, kitárták kis szobájuk ablakát s jókedvvel bámultak ki a Majna vizére.

A fogadó előtt öblös bárka rakodott. Mainz felé volt indulóban. Már épen az utolsó előkészületeket tették az indulásra, a hajóbiztos másodszor fújt bele a mélyhangú tülökbe.

Jobbra tőlük öreg, patinás falu, piros tetejű házak állottak s a tetők felett fehér galambok röpködtek.

Az asszony felnézett az égre.

— Nézd csak, mennyi galamb! Mind fehérek. Olyan szelidek, olyan tiszták, mint ez a mai nap. Mintha a mi örvendező lelkeink volnának. A mi lelkünk is ilyen nyugodt, fehér és boldog. Hiszen most már nem érhet veszedelem.

— Embererő most már csakugyan nem tarthat vissza — felelte a hadnagy.

Kelet felől két szürke galamb vágott most nyílegyenesen a város felé.

— Nézd csak! Ezek már nem fehérek! — mutatott rájuk Hedvig. — Ezek szürkék. Olyanok, mint Jakab mester galambjai.

— Jakab mester galambjai? Ki az a Jakab mester?

— Óh! Az valami furcsa ember. Kopasz, görbelébű, nagyon öreg és nagyon-nagyon sok pénze van. Nem is igen tartják épeszű embernek. Mert furcsa ember. Sok-sok ilyen szürke galambja van. Száz kalickában tartja őket és beszél hozzájuk. Azt mondják, hogy érti a galambok nyelvét. Néha aztán elenged egy-egy madarat s ilyenkor hosszan néz utána, amíg a galamb Nürnberg felett kering s még akkor is nézi, amikor irányt keres magának és eltűnik a fellegekben. Máskor meg, mintha megérezné az öreg, hogy valamelyik galambjának vissza kell térnie. Ilyenkor fent ül házának tornyán és néz, néz, vár mindaddig, amíg a galamb fel nem tűnik s lassú keringéssel le nem száll az udvarba. Akkor hamar odafut, felkapja a madarat s bezárkózik vele a legtitkosabb szobájába. Mindig csak evvel foglalkozik. Meg aztán a pénzét számolja. Tudod, János, annyi pénze van, hogy maga sem tudja, mennyi! Hanemazért irigy ember ez a Jakab mester. Egész éven át egy garast sem ad a szegényeknek, csak újévkor nyítja meg erszényét a szükölkődőknek. Igaz, hogy ilyenkor annyit ad, hogy az összes koldusok áldják egy napig; cipőt, ruhát oszt ki közöttük, de másnap már irgalmatlan szívvel megy el a legnagyobb nyomor mellett is. Azt is meg kell hagyni, hogy tudós ember ez a Jakab mester. Mindent előre tud. Nagypám azt mondja, hogy a svéd há-

ború kitörését három hónappal előbb tudta, mint a többi nürnbergiek.

János hadnagy elgondolkozott s aztán egyszerre sötét arccal fordult az asszonya felé:

— Akkor most tüstént induljunk, édes.

Az asszony kerekre nyílt, nagy kék szemekkel bámult rá.

— Miért? — kérdezte riadtan.

— Mert a galambokra nem is gondoltam. És ez a két szürke galamb bizonyosan Jakab mester galambja s Nürnberg város üzenetét hozza.

— És ez mit jelent?

— Azt, hogy egy negyedóra mulva Frankfurt is megtudja a nürnbergi leányrablást s ha addig el nem tűnünk, utunkat állják.

— Hiszen most már az sem olyan nagy baj. Az uram vagy. El nem választhatnak tőled. Egész bátran visszamehetünk Nürinbergbe.

— Nem lehet, nem lehet egy percet sem vesztenünk — suttogta a hadnagy — nekem el kell jutnom Párisba.

— Kell? Nem tudom, miért. Még nem mondtad, de bizonyosan volt okod erre. Most sem kérdelem. Az uram vagy, tudom, hogy szeretsz. Menjünk.

A hadnagy megindultan nézett az asszony nyugodt, bizakodó szemébe. Sötét katonaarcán valami küzdelem tükröződött. Aztán gyors öleléssel húzta magához az asszonyt és csendesen suttogta:

— Nézd, nekem el kell jutnom Párisba. Az életünk függ ettől. De nemcsak a mi életünk, hanem egy egész országnak az élete. Ha ketten megyünk akármilyen gyors kocsin, fél óra mulva nyomunkban lesznek a városi zsoldosok. Nincs más hátra,

minthogy rövid időre elváljunk, mert azok, akik bennünket keresnek, bizonyosan egy férfit meg egy nőt keresnek. De ha elválunk és különböző utakon megyünk, — akkor talán nem gyanakodnak ránk. Te most ezen a Mainzba induló hajón elmegy a Rajnáig. Én... én majd valami más utat választok. Engem így is, úgy is bizonyosan üldözőbe vesznek. És akkor nem akarom, hogy te is velem légy. Ha pedig egyedül mégy, akkor téged úgy sem bántanak. Nekem egy írást kell Párisba vinnem. Az az írás szent és azt senki addig nem láthatja, míg Párisba nem ér. Ez az írás jobb helyen lesz nálad. Mainzban várj rám egy napig. Ha nem jönnek, akkor indulj tovább Trier-en, Verdun-ön át Párisba. Az írásnak el kell jutni oda, bármi történik is velem. S ha odaértél, vidd el XIV. Lajos francia királyhoz. Akkor azután, ha még mindig nem jönnek, visszatérhetsz Nürnbergbe és meggyászhatsz engem. De ha ezt nem akarod, akkor próbáld meg valahogy, talán eljutsz az én hazámba, ott mondd meg Rákóczi fejedelemnek, hogy Bihari János özvegye vagy. Tudom, hogy új hazát ad neked. Még egyet kérek tőled. Nem tudom, hogy legközelebb hol és hogyan találkozom veled. Akárhol és akárhogy lesz is, addig ne szólíts meg, addig ne mutasd, hogy ismersz, amíg én nem szólok hozzád. Most pedig áldjon meg az Isten!

Az asszony elsápadt és megremegett a búcsúcsók alatt. De mikor az ura elszánt arcát látta, megkeményedett ő is. Átvette az írást meg az ura harmincöt aranytallérjából harmincat s a keblébe rejtette. Egy perc alatt felkészült, szolgákat hívott s már haladt is a hajó felé a málhavivő emberekkel.

A hajóbiztos épen akkor túlkölt harmadszor és a legényei káromkodva húzták fel a vasmacskát.

János hadnagy pedig gyors léptekkel sietett a vendéglőshöz. Kifizetett mindent és nagy ravaszul érdeklődni kezdett, vajjon merre kell München felé menni? A vén sváb nagy körülményességgel mutogatott meg mindent, hanem azt már csak fél lélekkel hallgatta a hadnagy. Sebes szóval köszönt el tőle és befordult az istállóba. Megnyergelte és kivezette a szürkét. Ugyan nagyot nézett a szürke, hogy nem katona ül a hátára, hanem valami térdharisnyás félcipős német úr, de amikor fölvetette magát rá a lovas, az első térdszorításból ráismert gazdájára és vihogva ügetett ki a kapun.

Látszólag csendesen, nyugodtan indult János úr, s amíg a korcsmáros láthatta, valóban a müncheni kapú felé tartott. De amikor eltűnt annak látása elől, gyorsan lekanyarodott és a nagypiacon keresztül a mainzi kapú felé nyargalt.

A városházáról épen akkor indult ki egy kis csapat alabárdos, kardos városi darabont és mögöttük három lovas zsoldos legény.

— Talán ezek még nem nekem szólnak — gondolta a hadnagy. De azért mégis sebesebb járásra ösztökélte a lovát s ösztönszerűen végignézett magán, van-e nála valami fegyver. Hiszen német, polgár-ruha volt rajta. Hanem egyszer csak nagy örömmel vette észre, hogy a dákos, ez is régi, derék magyar szerszám ott maradt a nyergen.

Jó bizakodással sarkalta lovát egyre gyorsabb járásra és csak a harmadik falu után lassította meg a haladását. De bárhogyan is igyekezett, siralmasan rövid utat tehetett meg a szegény párával.

Meg is állott az első fogadó előtt. Lenyergelt, abrakot vetett a ló elé, maga meg számolgatni kezdett.

A fogadóستól nagy agyafurtsággal faluról-falura kezdett érdeklődni, mennyire esik ez meg amaz a falu? Majd meg azoknak egymás közti távolságát tudakolta meg. Így aztán mindent összevetve kiszámította, hogy Frankfurt és Mainz körülbelül négy mérföldnyire esnek egymástól. Ez az út, ha lóroskadásig hajtja a szegény elcsigázott szürkét, legjobb esetben is legalább fél napi járó. Ám azt is tudta János úr, hogy ennyit nem kívánhat a lótól a Nürnberggtől Frankfurtig megtett kockázatos erőfeszítés után.

Félórai pihenés után mégis lóra vetette magát és csendes lépésben indult el. Nem is igen sietett. Ugy okoskodta ki, hogy egy nap alatt kényelmesen és feltétlenül elérí Mainzot. Már pedig még hírét sem látta az üldözőknek.

Hanem a szürke még ezt a csendes járást sem birta. Az az ereje, amely Frankfurtból való elindulás-kor mutatkozott, rohamosan fogyott. Időnként le-le-szállott a lóról a fiú, hogy így segítsen a kimerült állaton. Közben végigkémlelt minduntalan a Majnán is, de bizony a hajónak, mely a feleségét hozta, még nyomát sem látta. Már-már azt hitte, hogy csalódott és a galambok sem Jakab mester galambjai voltak, avagy ha azok voltak is, nem az ő lányrablásának és szökésének hírét hozták.

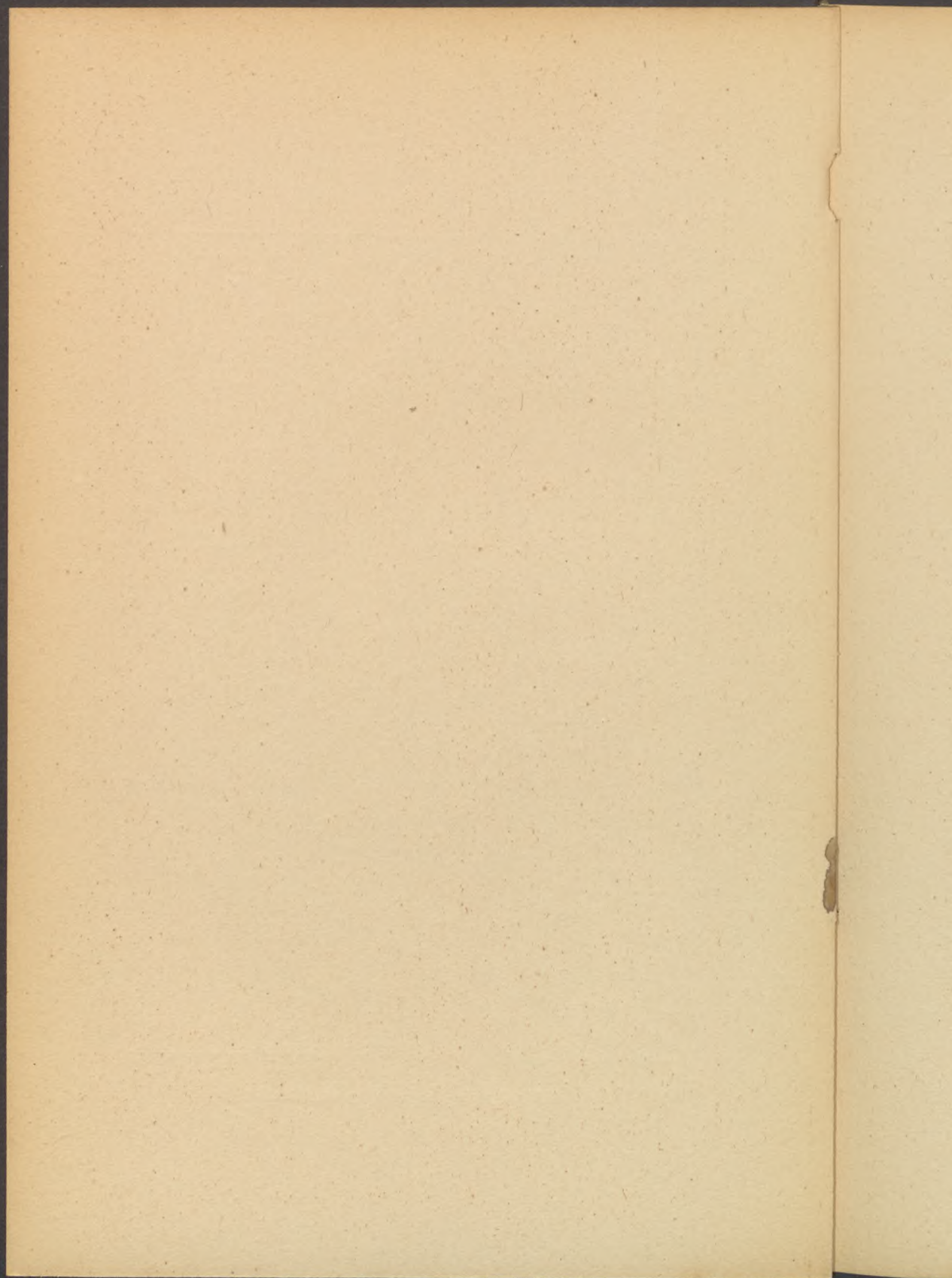
Bizony csalódott.

Déltájt, amikor valami erdő mellett léptetett, porfelhőt látott maga mögött az uton s ebből lassan-lassan háromvágatató lovasember tűnt elő.

János úr nem akart most hirtelen vágatásba átmenni, hiszen az mindenképen gyanússá tette volna őt, de meg kilátása sem volt arra, hogy elgyengült lovával azokat megelőzze. Ehelyett szép lassú lépésben haladt tovább az uton, s amikor az első

Most pedig áldjon meg az Isten.

mellékúthoz tért, mely az erdőbe vezetett, rákanyarodott. Nemsokára el is tűnt a fák védő sűrűjében.

Messziről még hallotta, amint a három lovas nagy csattogással tovább robogott az uton. Ekkor megint kikerült az országútra s most már a lovasok mögött, azok hátamögé kerülve, igyekezett előrefelé.

Délután három óra körül valami útszéli csárdához ért. A korcsmát tulajdonosa az »Arany pókhoz« címezte és cégérként is egy bádogból készült, aranyosra mázolt hatalmas pókot akasztott az ajtó fölé. János hadnagy befordult a félszer alá s épen az ivószoba felé tartott, mikor nagy káromkodásra lett figyelmes. Belesett az ajtón és látta a három lovast, amint azok az asztal mellett iddogáltak és faggatták a korcsmárost.

— Hej bátyám! — kiáltotta az egyik lovas. — Nem látott errefelé az uton egy feketearcú fiatalembert meg egy fehérnépet?

— Már hogyan láttam volna, hiszen a postakocsi csak alkonyatkor érkezik ide Frankfurt felől.

— Lehet ám az is, hogy csak a legény maga járt erre, mert a frankfurti fogadós szolgálai azt mondták, hogy az a házaspár, amely ma reggel elutazott, különböző utakon indult el. Az asszony hajóra szállt, a férfi pedig megnyergelte a lovát és München irányába lovagolt el. Utána is lódult néhány városlegény. De lehet, hogy e zcsak csselfogás volt tőle és valóságban Mainz felé igyekszik.

— Nem láttam — felelt a fogadós ásítva.

— Nekünk azért mégis csak tovább kell mennünk, mert az ördög nem alszik s az a ravasz magyar elénk kerülhet!

Ezen azután megint mérgeződött a három lovas és nagy káromkodás közepette ittak tovább.

János hadnagy úgy vette észre, hogy a zsoldosok jó ideje iddogálhattak már, mert a fogadós immár az ötödik krétavonást húzta az ajtóra, jelezvén, hogy annyi meszely bort ittak. Mivel pedig még újabb meszelyeket rendeltek, úgy látszott, nem is igen szándékoznak valami hamarosan lóra ülni.

A hadnagy azonban épen eleget tudott már. Lábujjhegyen ment vissza a szürkéhez, nagy vigyázva elköötötte a félszerből és száron vezetve a lovát, elindult.

Most már igazán azt hitte, hogy megmenekült. Mire a lovasok utnak indulnak, addigra ő gyalog is túl lesz ungon-berken.

Hanem valamire nem számított a hadnagy.

Arra, hogy a húséges szürke még ezt a csendes vezetést sem bírja. Fél mérföldet még elég jó igyekezettel megtett a ló, de aztán egyre fáradtabban, egyre nehezebben lépett. Az az út, melyet a derék paripa a tokaji tábortól eddig megtett s amely eddig mintegy százhatvan mérföldet tett ki, bizony nem maradt bosszúlatlanul. Hiába szölongatta János hadnagy a szürkét, hiába kimélte, az már csak fertályórákra, meg percekre segített. Vagy tízszer megpihent. De most már látta, hogy nem mehet tovább. A húséges állatot azonban nem akarta elhagyni. Búsan eresztette meg a hevedert és maga is elnyulott az útszélen a leheverő ló mellett.

Könny szökött a szemébe és ezer gondolat fordult meg a fejében. A tokaji tábor, Rákóczi két szelid szeme... a kurucok nagy koldussága... azután Then uram... a norinbergi ökörváró ünnep... Majd borzongva jutott eszébe a dögvészesek haláltábora

Nagy káromkodás közepette ittak tovább.

W
az
ko
Ta
S
ez
tov

sz
rá
a
fiu
da
ho

lá
az

na

le

Würzburg előtt... csodálatos menekülésük... utóbb az éjjeli rohanás... és a tegnapi nap... aztán az átkozott galambok. Ujra meg újra a felesége arca. Talán eléje is kerül a hajóval, mialatt ő itt heverészik. S Mainzban csak egy napig vár rá az asszony. Ha ezalatt az idő alatt oda nem ér, akkor egyedül utazik tovább.

Most megint a lovára esett a tekintete. Aggódo szeretettel simogatta végig a remegő állatot, az meg ráemelte nagy, vérbeborult szemeit és nézett, nézett a gazdájára hűségesen, szomorúan. Szinte érezte a fiú ezekből a halálra sanyargatott szemekből a fájdalmas választ; »Hát nem birom, édes gazdám. Akárhogy is akarnám, nem birom«.

Aztán megint a saját sorsára gondolt. A képek lázas sebességgel futottak agyában, végül elnyomta őt az álom.

Mély, kábult, érzéstelen dermedtségben feküdt nagy ideig...

A letagadott, semmibe sem vett fáradoalmak urrá lettek Rákóczi hadnagyán...

HÁROMSZOR VILLANT MEG A DÁKOS...

Sokáig feküdt érzéketlen bódulatban János hadnagy.

Lódobogásra riadt fel. A nap már félig eltűnt nyugaton s az uton a nagy porfellegből három üldözőjét látta kibontakozni. Még a gondolkozásra sem volt ideje.

Egyetlen ugrással talpon volt. De lábra állott a szerencsétlen szürke is, mintha megérezte volna, hogy menekülniök kell. Hanem most már nem volt módja a hadnagynak arra, hogy lovát kimélje. Most szüksége volt az állat utolsó erejére, még az összeroskadás árán is. Szempillantás alatt dobta a nyeret a szürke hátára, a másik pillanatban már rajta is ült s aztán: hajrá!

Mintha szárnya nőtt volna a halálra csigázott derék paripának. Az utolsó nagy próbára összeszedte minden erejét. Karcsú teste hosszan elnyulva röpült a poros uton s János hadnagynak az az érzése volt, mintha valami csodaerejű varázslat babonázta volna meg a lovat. A nehéz, csontos német lovak jócskán el is maradtak egyidőre. Hanem a szürke sem birta soká ezt az istentelen, halálos versenyt. Elvégre nem is volt csoda, hiszen azok ott hátul, pihent, erős jószágok voltak.

Zihálva, reszketve robogott a hadnagy paripája

az uton, minden izmában, minden idegében lovasának vasakarata lüktetett, oldalaiból nagy cseppekben hullott a sarkantyúverte vér s hörgő szájáról immár rongyokban szakadozott a habos tajték.

Jól látta a hadnagy, hogy minden hasztalan. Futással itt már nem menekülhet. Itt már csak kettőről lehetett szó: vagy megadja magát, vagy szembeszáll velük. A szembeszállás ugyan nem sok reménnyel kecsegtette, hiszen fegyvertelen egymaga állott szemben három állig felfegyverkezett keményöklű legénnyel, de mégis csak becsületesebb dolognak tartotta ezt, mint a feltétlen megadást. Így hát nem is sokat töprengett.

— Most segíts, magyarok drága Öregistene! — fohászkodott föl nagy keserű elszántsággal a legény, mikor szembefordította a szürkét a kiáltozó, vágató lovasokkal és kihúzta a nyeregkápa csatlóján függő hüvelyéből a háromélű dákost.

Azután nagyon gyorsan történt minden. A dákos fölemelkedett a sötét kuruc-arc dacosra torzult, a szürke fájdalmasan nyerített a sarkantyú kínzó, haragos nyomására, még egyszer megfeszült a paripa minden izma s hatalmas szökéssel rohant a három német ló közé.

Mielőtt azonban összezsaptak volna, pisztoly durranása csapott ki a porfellegből De akkor már nem igen hallott Rákóczi vitéze.

Háromszor villant meg a dákos a sápadó napfényben. Az első villanás egy szablyavágást háráított el és lecsapott az egyik ló fejére, a második villanás után csikorogva furódott át az egyik zsoldos vértje, a harmadik villanás pedig halálos bizonyossággal talált a másik zsoldos derekába.

Csak ekkor roskadt össze súlyos sebével a szürke. De melléje roskadt az egyik német ló is gazdástul s földre zuhant a másik halott zsoldos is. A gazdátlanul maradt paripa rémült horkolással vágatott visszafelé az uton s ijedten fordult meg a harmadik ló is, magával ragadva gazdáját, a harmadik zsoldost is.

Mire a hadnagy kivergődött a szürke alól, már csak kavargó porfelleget látott a távolban. A véres dákos még ott volt a kezében és sápadtan ragyogott az utolsó napsugárban.

S a kábult hadnagynak akkor úgy rémlett, mint ha megszólalt volna az élettelen szerszám. Úgy halotta, mintha a dákos ezt mondotta volna: Az első csapásnál Rákócziért villantam. A szurásnál a sa nyargó kuruc hadakért s a lángoló magyar portákért. A harmadik villanáskor pedig a te életedért, édes gazdám...

Maga sem tudta, meddig állott így szótlan dermedtségben. Lassan mégis visszatért beléje az élet. Tudta, hogy most még nagyobb veszedelembe keverte magát. Az uton nem maradhatott többé. Mainz-ba nem mert bemenni. Hiszen gyalog kellett volna ezt az utat megtennie. Ezalatt pedig más, mögötte jövők eléje kerülhettek volna. Ezeknek pedig eleget mesélhetett a két halott. El kellett tűnnie, hamar, hamar...

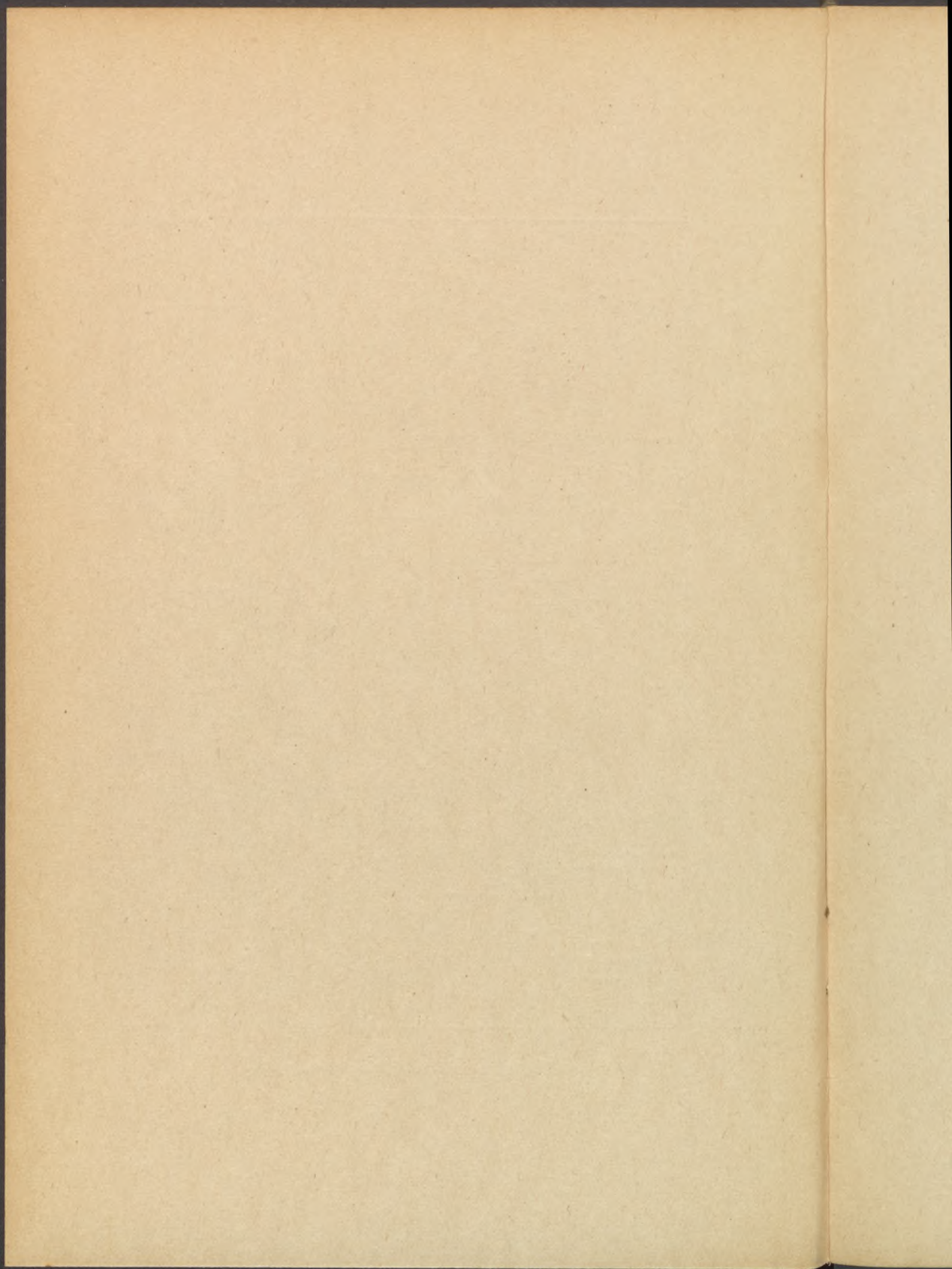
Két kőhajításnyira tőle szeliden ballagott a Majna vize...

Lehajolt, mégegyszer megsimogatta a szürkét, nyeregtáskáiból mindent kivett, ami árulója lehetett volna, aztán leosont a víz partjára és futni kezdett a fűzesben fölfelé, visszafelé, Frankfurt felé.

Majdnem az »Arany Pók«-ig futott vissza, a fűzfák védelme alatt.

Elkezdett bukdácsolni, mint a fuldokló.

Akkor megállott és körülnézett. Egy lélek sem járt a közelben. Így hát leült a partra és várt. Kimeredt szemmel nézett fölfelé a vizen. Várta a bárkát. Eddig még nem ment el. Hiszen reggel óta, ahányszor az út a folyó mellé kanyarodott, mindig figyelte a vizet. De meg a bárkának minden tanyánál, minden falunál meg kellett állania, hogy fölvegye a Mainz felé igyekvő árusokat. — Hosszú várakozás után végre föltűnt a hajó a víz kanyarodójánál.

A hadnagy akkor észrevétlenül bevetette magát a vízbe s lassan uszott a közelgő bárka felé. Mikor aztán a közelébe ért, el kezdett bukdácsolni, mint a fuldokló. Közben még segítségért is kiáltozott.

Hamar észrevették őt a hajósok. S mialatt csáklýáért, kötelekért szaladtak, János hadnagy meglátta az asszonyát. Ott riadozott a bárka orrán és dúlt arccal nézett rá. Ahányszor lebukott a víz alá, annyiszor indult el a sikoltás az asszony melléből. De azért egyetlen hang sem jött ki keményen lecsukott száján. Nem tudta, szegény, mi történik a következő percben, elmerül-e az ura, avagy megmenekül, de mégsem mert megszólalni, hiszen János még nem szólott hozzá, noha jól látta őt ott a bárka orrán s a tekintetük minden felbukkanásnál megkereste egymást. Akárhányszor felmerült a férfi, mindannyiszor őt kereste a szemével, mégsem kiáltott rá. A vergődő asszonynak egyre a fülébe csengettek az ura szavai: Addig ne szólj hozzám, amíg én nem szólitalak... És gyötrő félelemmel, halálos rettegéssel nézte a habokkal küzdő férfit, szó és jaj nélkül. Pedig az a fuldokló ember többet ért neki, mint az egész világ...

Végre kinyulott egy csáklýa a hajóról s a hadnagy elkapta a végét.

A hajón köréje sereglettek, kínálgatták, kérdez-

gették, csak az asszony nem mozdult el a helyéről. Csupán a kezét tette össze az ölében, lassan, észrevétlenül s csak halk, zokogó imádsága szállott reszketve az ég felé. Az a két könnycsepp, amely mégis, minden akarat és keménység ellenére is, kiszivárgott a pillái közül, forró hálaadás volt. És azokat sem látta senki, csak az, akinek szólottak: az Isten...

Meinz-ig ponyvák alatt feküdt a hadnagy.

Sötét éjszaka volt, mikor kikötöttek ott. Fáradt fényű kis lámpák pislogtak a parton. Az asszony kihordatta málháját a hajóból s egy percre megállott, mintha nézegette volna, merre induljon. Látta, amint János ott hálálkodott a hajósoknak, azok meg nevetve intették, hogy ha még egyszer sokat találna inni az »Arany Pók« borából, vigyázzon, nehogy az út helyett a Majnába lépjen. Mert nem mindig akad olyan véletlen szerencse, hogy éppen akkor haladjon arra valami bárkaféle.

Azután János úr is elhagyta a hajót.

— Utazz holnap Trier felé! — sugta oda a hadnagy az asszonynak, amikor elsurrant mellette. Hedvig megbólintotta a fejét s még el sem tűnt az ura a homályban, mikor már ő is odaszólintott két ácsorgó legényembert és elindult, hogy szállást keressen.

A fogadás, valami pókhasú, vidám arcú német szép tiszta szobát adott neki és készséggel ajánlotta föl reggelre a kocsiját.

Hedvig asszony hát fölhozatta a vacsoráját s egyedül maradt. S a zárt ajtó mögött kitört belőle a sirás. Négy nap múlt el azóta, hogy elkerült Norinbergből. S azóta — Istenem! — mennyi minden történt vele! Eszébe jutott az anyja, az apja, a ház, a kert, a meghitt, kedves Norinberg kopá-

csoló kézműveseivel, ódon, szelid házaival és sírt, sírt keservesen...

Hanem azért mielőtt elaludt, valami édes érzést érzett, mihelyt az urára gondolt. Most már nem is igen féltette.

Biztos hittel hitte, hogy ez a keménynyakú, fekete-arcú szilaj magyar minden akadályon átgázol és ha még egyszer ölelő két karjába szorítja az ő törékeny, kislányos alakját, akkor jó helyen lesz, akkor olyan helyen lesz, ahonnan csak emberélet árán szakíthatják el...

A RAJNA

A fejedelem stafétája pedig ott ólalkodott a hatalmas Rajna partján.

Arra nem is mert gondolni, hogy csónakot fogadjon, hiszen ezzel, ha tovább üldözik, nyomot adott volna üldözői kezébe. Nem volt más hátra, minthogy még az éjjel sötétjében átússza a Rajnát. Még gondolatnak is iszonyatos volt, de akkor már nem igen tudott gondolkozni.

Kiballagott tehát a sötétség leple alatt a város déli kapuján, egészen addig, ahol már nem láthatta senki. Ott levetette a ruháját, kis batyut gyürt belőle, azt a tarkójára kötözte, fohászkodott egyet és nekiindult a víznek.

Egy ideig még érte lába a talajt, de amint mind mélyebbre ment, elmaradt alóla s nyugodtan úszni kezdett. Rövid idő múltán elkapta a víz sodra s most már csak arra ügyelt, hogyha még oly messzire is sodorja őt a víz, elérje a tulsó partot.

Engedte, hogy a víz vigye. A tulsó parton meglátott néha egy-egy pislogó fényt, különben csak csillogos fekete éj nézett le rá.

Vagy negyedórája lehetett már a vízben, mikor érezte, hogy fázik és ereje fogytán van. Újított erővel kezdett úszni s már szinte látta a partot, de

az bizony csak káprázat volt: nem érte el a földet. Ehelyett még gyorsabban vitte a víz sodra.

Háromszor próbálta meg ezt a kétségbeesett erőfeszítést — hasztalan. Ereje egyre inkább fogyott.

Gondolt Rákóczi ordréjára, a sanyargó kuruc hadakra, szerelmes asszonyára, hogy tán majd e gondolatok adnak új erőt, de minden hiába volt. Nem tudott átvergődni a tulsó partra. Dacos akarata is megbénult ereje gyöngülésével.

Hanyatt vetette hát magát a vizen, hogy vigye az ár. S amint így, hanyatt fekvé az eget nézte, egyszer csak meglátta a Bujdosók-csillagát. Szelid, buzdító fényvel pislogott a csillag a habokban úszó emberre s a hadnagy úgy érezte, hogy beszél is hozzá. Mintha azt mondogatna volna a csillag, hogy: jó az Isten. Hogy az Isten még segíthet. Hiszen a magyarokat szereti az Isten. Veri, próbára veti őket minduntalan, de élteti időtlen-időkig.

S amint ebben a kábult állapotban feje mélyebbre merült a víz alá s fülei is a vízben voltak, egyszer csak újabb káprázata támadt. Mintha valami búgott, zakatolt volna a víz alatt. Talán ez már a halálba készülő lélek játéka — gondolta a hadnagy — s még egyszer, szinte búcsúzásképen Rákóczira s a hűségre gondolt. És arra, hogy azért az írás mégis eljut Párisba. Az nem vész el vele. Az az asszonynál van. Jó helyen van. S az az írás el is jut Párisig. Az az édes, törékeny, gyöngé asszony elviszi. És abból az írásból meghallja Rákóczi jajdulását a franciák királya.

A zúgás, mormogás pedig mindig közelebből hallatszott. Már úgy hallotta, mintha mellette búgna valami titokzatos nagy orgona, amikor — hirtelen beleütötte a fejét valamibe.

Szeretett volna felkiáltani örömében. — Valami vízi-malom talpához sodorta a víz. A malom kereke zúgva járt, de a talpon levő házikó minden ablaka sötét volt. Aludt a molnár.

Csöndben felkapaszkodott a talpra s ott elnyújtózott.

A szíve fáradt-riadtan vert, tüdeje hörögve járt, mint a fújtató. S most olyan jól esett neki az a bűgő, kelepelő hang, melyet a malom kereke vert.

Hosszú, hosszú ideig feküdt ott, amíg érezte, hogy lassan visszatér testébe, meredt, megkínzott, halálos gyötrelemtől remegő testébe az élet. Később föl is tápászkodott fektéből, de csak visszahanyatlott. Újból pihent. — Szempillái ólomsúllyal nehezedtek le s úgy szeretett volna kicsit aludni! Csak aludni! Csak egy keveset. És semmire se gondolni.

S az álom, ez a furcsa barátja minden fáradt és szenvedő embernek, el is jött. Hanem azért az agyában megmaradt és tovább zúgott ez az egy gondolat: csak egy keveset aludni...!

Nem is alhatott sokat. Pitymallatkor fölébredt. Éppen csak hogy derengett a keleti égbolt. Irgalmatlan hideg rázta.

Föltápaszkodott hát és ingó lábakkal, remegő inakkal járta körül a talpat.

A malom tulsó felén ruhaszárító kötél feszült, rajta néhány durva ing s egy halászugnya száradt.

Kis ideig töprengett a hadnagy, aztán mégis levette a ruhát s egy inget a kötélről. Már éppen föl akart öltözködni, amikor tekintete a partra esett. Arra pedig most már nem is gondolt. S a part, a balpart, az ezerszer megátkozott, a sóvárogva áhított balpart.

ott volt tőle vagy húsz lépésnyi távolságban. Erős kötelek kötötték hozzá a malmot s a láttára minden kötélnél erősebb hit kötötte a hadnagyot az élethez.

A malom végén rozoga kis csónak locsogott a vizen.

— Hála neked mennybéli Úristen! — szakadt ki a sóhajtás a hadnagy melléből s már bele akart lépni a ladikba, amikor megállította egy gondolat. — Nem szabad a csónakkal kimennie, hiszen akkor nem tudja visszahozni a malomhoz. Ebből pedig nyomban megtudják, hogy járt itt valaki, aki nem csónakon jött, tehát a víz hozta a malomhoz. Ha már most keresni találnák Mainzból, nyomára akadhatnak. Mert a molnár elmondhatja, hogy valaki, aki úszva jött, az ő csónakján érte el a partot. — Ezt pedig nem akarta. Tudta, hogy itt az alkalom, amikor igazán eltüntethet minden nyomot.

Fejére kötözte hát a molnár dűrva halászingét, kopott bőrnadrágját s a maga ázott, csomóba kötött ruháját beleeresztette a vízbe. Az ár elkapta és gyorsan sodorta magával. S János hadnagy most már nevetni szeretett volna. Hiszen már a ruhája sem árulhatta el.

Hanem alig úszott el néhány ölnyire a ruha-csomó, egyszer csak valami örvénybe került az lekapta a víz alá. Akkor szisszent csak föl János úr: hiszen a pénzét benne hagyta. Egy szemhunyásig még arra gondolt, hogy utána ugrik, de aztán látta, hogy hasztalan lenne. Csendesen szidta önmagát, majd benézett a malom kis ablakán. Mély csönd volt odabenn, csak jóízű horkolás hallatszott.

— Ne haragudj rám becsületes atyámfia, ki az igazak álmát alszod ezen a hajnalon, amiért elviszem a száradó holmidat, de én most még szegényebb va-

gyok, mint te s nekem el kell jutnom Párisba — gondolta a hadnagy.

Avval szép csöndesen beleereszkedett a vízbe.

Két nagy lökéssel elérte a partot. Ott aztán felöltözött, hosszú botot kerített magának s elindult arrafelé, amerre az utolsó csillagok nyugatot mutattak.

Messze, nyugat felé, erdős dombsor emelkedett az égnek.

Kalap nélkül, mezitláb, csurom-vizes ruhában rőtta a tarlókat, szántásokat, mezőket, ligeteket János hadnagy. Az erdős dombsor felé igyekezett.

Hanem minél tovább ment, annál messzebbre távolodtak a dombok vagy legalább is a holtfáradt vándornak rémlett úgy.

Valami majorban békés emberektől ennivalót kért. Adtak szívesen. Tejet és kenyeret. — Mohó étvággal látott neki az evésnek. Hogyisne! Huszonnégy órája egy falat sem fordult meg a szájában.

Azután elkészönt nagy tisztességgel és fáradtan ballagott tovább. Most már tudta, hogy az a dombsor, amely nyugaton emelkedik az égnek, a Hunnsrück.

Bágyadtan, lüktető halántékkal, meg-megpihenve botorkált előre. Már nem is igen nézte hova lép. Szinte csak a feje húzta előre. S az az öntudatlan, ösztönné vált akarat, mely Tokajból való elindulása óta belerögződött a lelkébe s mely éjjel-nappal azt hajtogatta: előre!

Déltájt mégis csak elérte az első dombhullámokat s mikor az erdőség első fáit eltakarták s érezte, hogy most már védik a zöld lombok is: cserbenhagyta az ereje.

Kiszáradt torokkal, cserepes ajakkal és valami

nagy, fáradt könnyel a szívében heveredett le egy fa tövében. Mihelyt ledült, elnyomta az álom.

Döngő méhek röpködtek körülötte, hangyák másztak a kezén, arcán, de mindezt nem érezte.

Aludt álom nélkül. S a madarak halkabban füttyöreztek, a fák csöndesebben suttogtak.

Vigyázott rá az Isten ...

A KIRSCHSLAGI KOLDUS

Bingen felől nehéz postakocsi kanyarodott arra az útra, mely a Hunnsrück erdőségein át Kirchschlag, Thronecken falvakat érintve, Trier felé visz. A négy, erős ló megfeszült inakkal húzta a nehéz járművet s az egyre keservesebb nyikorgással haladt a mindjobban emelkedő uton.

A Hunnsrück zöld, erdős dombvonala lassan közeledett s a kocsis ostorral, szóval, szidással, dicsérettel ösztökölte izzadó lovait. Ha egy-egy tanya előtt ment el a batár, vidáman húzta elő a kocsis a féltve becézett ezüstös kürtöt s jókedvű melódiákat játszott rajta.

Messze a kocsi mögött, a lapály láthatárán egyre homályosabban, ködbeveszőbben csillogott a Rajna csikja.

Az utasok — komoly német urak és jókedvű dámák — gyakran nézegettek elgondolkozó arccal arra a hallgatag, fiatal asszonyra, aki szinte lélek nélkül ült a helyén. Tekintete újra és újra végigkutatatta az út mentét, a földeket, erdőket s néha-néha egy-egy sóhajtàssal könnyített magán.

Kora reggel óta uton volt a kocsi. Bingenben felvette a Mainz felől jött postakocsi utasait s most Kirchschlag felé igyekezett. A lovak prüsszögve, izzadva feszültek a hámnak, a kocsis pipázott, az utasok

lassan-lassan beleuntak mindenbe és ástiozva unatkoztak.

Délután három órára járhatott az idő, mikor a kocsis kinyújtotta karját és előre mutatott.

Az uton a kocsi előtt valami vándorlegényféle, avagy talán koldusember bóklászott fáradtan, csendes megadással. Mivel az út meredeken emelkedett s a kocsi is csak lassan haladhatott, jó ideig figyelhették a szegény, mezítlábas vándort. Dülöngve ballagott az út oldalán. Néha leült az út szélére, majd megint megemberelte magát és elindult. De bizony csakhamar újra kidült.

Félóra alatt utólérték. Rongyos ruhájú, fekete arcú, borostás képű ember volt, a szemei talán betegségtől vagy a kimerültségtől lázas fényben égtek és tagjai reszkettek.

Amint a közelébe értek, rákiáltott a kocsis. Hanem annak nem igen volt beszélgetésre kedve. Csak a fejével intett.

— Álljunk meg — dörmögte a kocsis és meghúzta a gyeplőket. A lovak lihegve állottak meg s az utasok kíváncsian szállottak ki.

— Igyál testvér! — kínálta oda a kulacsát a jószívű kocsis.

Hosszú, hosszú kortyokban ivott a vándor s hálás szemekkel nézett a legényre. Néhány töredezt, értelmetlen szó ugyan elhagyta az ajkát, de azokból nem sokkal lettek okosabbak az utasok. Érdeklődve, szánakozva beszélgettek róla, valami alamizsnát is összeadtak s aztán tanácskozni kezdtek ott az út közepén. A csavargónak már jártányi ereje sem volt. Csak feküdt mozdulatlanul a kocsi mellett, nagy szemei szomorú tétovázással jártak körül, de minduntá-

lan megpihentek a szórtalan asszonyon. Az meg fájdalmas, megértő tekintettel nézett a reszkető ember szemébe.

Az alamizsnát gyűjtő utasember épen az asszony elé állott. Az asszony aranyat dobott az eléje tartott kalapba. Tágranyilt, csodálkozó szemmel nézték valamennyien ezt a bőkezű adakozást, össze is sugtak s az asszony elpirult. És a vándor szeméből forrón buggyant ki két könnycsepp.

A kocsis vetett véget a jelenetnek. Magához intette az első pár ló lovaslegényét s rászólt:

— Emeljed Franci, fölteszük a kocsi tetejére. Itt nem hagyhatjuk, az uton, hiszen elpusztul magában.

— Az bizony meglehet, mert ezen az uton csak két naponként dőcög végig a posta — tódította meg Franci s már emelték is a szerencsétlent. Föltették a kocsi lapos tetejére, a málhák közé, azután elindultak.

Az utasok beszélgettek róla még egy ideig, egyesek a rövid pihenők alatt még élelmiszereket is adogattak a vándornak, hosszan találgatták: ki lehet, hová igyekszik, mi baj érhet, de aztán elcsendesedtek ők is. A kocsis unottan nógatta lovait, a nap egyre mélyebbre bukott az égen, jóformán már csak félszemmel leskelődött a láthatár szélén egy vörös felhő pereme mögül s a kocsi előtt halványan, majd egyre erősebb körvonalakkal bontakozott ki Kirchschlag.

Az a szórtalan asszony mintha megnyugodott volna.

Mikor megállottak a fogadó előtt s az utasok elsiettek: ki jobbra, ki balra s a vándort is lesegítették a kocsi tetőről, megállott az asszony a kocsis előtt:

Nem igen volt beszélgetésre kedve. Csak a fejével intett.

rá, k

A k

párt

koc

lass

érte

s k

kóva

nag

egyr

kab

is m

volt

koc

az e

hog

jék

dor

dett

eral

alól

hoz

ólál

meg

abl

— Maga jó ember — mondotta — legyen gondja rá, hogy ez a szegény vándor inséget ne szenvedjen.

S azzal egy tallért nyomott a kocsis markába. A kocsis megemelte a kalapját s mosolyogva válaszolt:

— Gondom lesz rá.

Az asszony fölment a szobájába, a kocsis pártfogásába vette a koldust. Elvitte valami kis kocsmába és vacsorát tétetett eléje. Attól aztán lassan megjött az ereje a vándornak. Most már értelmesebben beszélt. Elmondotta, hogy vándorlegény s kirabolták a Hunnsrück erdejében. Két nap óta kóválygott étlen-szomjan.

A kocsmában álldogáló kocsisok, mesteremberek nagy szánakozással hallgatták a koldust, miközben egyre hajtogatták a bort. A vándor pedig egyre halkabban mesélt, mindinkább elálmosodott s végre el is nyomta az álm.

Hanem akkor a kocsis — aki szerfölött büszke volt pártfogói szerepére — felrázta s hátravitte a kocsmába kocsisfészere alá. Ott friss szénára fektette az erőtlen embert s miután még vigasztalta egy ideig, hogy most már minden jóra fordul, csak nyugodjék meg — jóéjszakát kívánt és elballagott.

Csendesen, mozdulatlanul feküdt egy ideig a vándor. De amikor a hold feljött s a falu elcsendesedett, hirtelen fölállott, körülnézett, kémlelt egy darabig s aztán zajtalan léptekkel kiosont a félszer alól. A kertek alá kerülve, ellépkedett a nagy fogadóhoz. Ott átmászott a kerítésen s kis ideig tolvajként ólálkodott a világos ablakok alatt.

Végül megállapodott az egyik ablaknál. Halkan megkopogtatta annak üvegét s hirtelen leguggolt az ablak alatt, az árnyékban.

Az ablak kinyílt. A szórtalan asszony hajolt ki rajta.

— Oltsd el a világot, Hedvig — suttogta a vándor az ablak elől.

Az asszony otthagya az ablakot, az asztalhoz szaladt s a következő pillanatban sötétség borult a szobára. Mire az asszony visszatért az immár sötét ablakhoz, fölállott a vándor is.

Hosszan, féltő szeretettel csókolták meg egymást. S ahogy megcsendesedett az asszony halk zokogása, arcát cirógatva sugta oda neki a hadnagy:

— Utazzál tovább Trier felé. A postakocsi csak kétnaponként megy innét, így hát fogadj külön kocsit. És figyelj az első keresztútra. Pénzem van. Ruhát, amennyire itt vásárolni lehet, keritek. Isten áldjon meg!

Kis idő múltán becsukódott az ablak s a vándor épen olyan zajtalanul, mint ahogy jött, visszalopódzott a kocsiszínbe.

KIRCHSCHLAGTÓL—PÁRISIG

Könnyű szekéren hajtott ki másnap Hedvig asszony Kirchschlag falujából.

Az út most már lejteni kezdett, úgy, hogy a kocsi gyorsan haladt előre.

Vagy egy órai út után valami erdőátvágáshoz érkeztek, amely keresztezte az országutat. S az erdőátvágásból egy egyszerűen, de tisztelen öltözött német sietett a kocsi felé. Barna arcából, fáradt, de nyugodt becsületes tekintetű szemek csillogtak. Megállította a kocsit és nagy tisztelettel szóba ereszkedett az utazó asszonnyal. Megkérdezte, hogy nem láttak-e errefelé igyekezni egy kocsit? A tagadó válasza bosszankodva csóválta meg a fejét, majd azt tudakolta, hogy merre igyekeznek? Mikor meghallotta, hogy Thronecken felé, földerült az arca.

— Nagy szívességet tennének, ha elvinnének a következő faluig. Erdőt akar vásárolni a gazdám — mondotta — s engem küldött ide, hogy nézzem meg. Reggel indultam gyalog Kirchschlagból s a kocsimat ide rendeltem az erdőátvágáshoz, hogy aztán tovább utazhassam Throneckenbe, ahol már a gazdám kocsija vár rám. Hanem az a szerencsétlen kocsis, úgylát-szik, nem értett meg s most itt állhatok az uton. Pedig még jókora utat kell megtenni a szomszéd faluig. Ha várok, talán el sem érem a gazdámat.

— Becsületes emberen szívesen segít az ember — mondotta hamiskodó szemmel Hedvig asszony; de mihelyt ránézett a kocsis, komolyra vált az arca s úgy mondotta:

— Tessék, uram. Elviszem, ameddig akarja.

Helyet szorított a szerény erdővásárlónak s az, noha először szabódott s a kocsis mellé akart ülni, odatelepedett melléje.

Mialatt továbbshaladt a kocsi, csodálatosan közömbös dolgokról társalogtak. El is unta nagyhamar a kocsis, rövid idő múlva már ügyet sem vetett rájuk. Inkább a lovait biztatta és fűtyörészt. S lassan aztán azok is elhallgattak, mint két idegen ember, akik már elkérdezték minden kérdésüket s elmondották minden mondanivalójukat.

Hej, pedig ha csak egyszer hátranézett volna a jámbor kocsis, talán észrevette volna, hogy utasai nem nagyon idegenkednek egymástól. Csendes mosolygással néztek egymás szemébe s a kezük minduntalan összekulcsolódott megértő bizalommal. De hát a kocsis csak amolyan együgyű ember volt, aki inkább elhallgatta a rigók nótázását s egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy azok ott hátul a kocsi-kasban porosan is, fáradtan is csak a saját szívük nótázását hallgatják...

Négy-öt kis falun hajtottak keresztül. A vidék egyre laposabb lett, a Hunnsrück erős gerince gyorsan távolodott mögöttük s rövid déli pihenő és ebéd után jókedvűen folytatták útjukat.

Délután öt óra tájban, duzzadt patak fölött vert hidon hajtottak át.

— Ez már a Thron-patak — magyarázta a ko-

csis — még félmérföldet kell megtennünk s elérjük Thronecken falut.

Nem is telt bele ennyi idő, már meg is állottak a falu egyetlen vendégfogadója előtt. Kifizették a kocsiszt, szobát foglaltak s megvacsoráztak.

S akik látták azt a szomorú szépasszonyt, ott a bingeni postakocsin, nem ismertek volna rá arra a kacagó, boldogságos teremtésre, aki most ott ült a throneckeni kocsmaszobában. De arról a vidám, helykebajuszú, csillogó szemű gyerekemberről se hitte volna el a bingeni posta lovainak jólelkű gondozója, hogy az nem más, mint az a vánszorgó, ágrólszakadt vándorlegény, akit felvett a kirchschlagi uton, nehogy nyomorultan vesszen el az út árkában.

Maga a kocsmáros is odatelepedett melléjük. Nagy bőbeszédűséggel mesélte el, hogy meglehetősen bizonytalan állapotok uralkodnak a francia-német határ mentén.

— Hiszen tudja, uram — mondotta — hogy Lajos francia király háborúságban van a nyugat-római császárral. A mi uraink, ezek az apró német fejedelmek ugyan nem sokat törődnek a bécsi császár dolgával, mert hiszen Bécs messze van s a rajnai tartományok csak úgy tessék-lássék módra engedelmeskednek a szövetséges ausztriai háznak; de azért épen elég baj van emiatt a játékháború miatt is.

— No, a császár ugyan nem tartja játéknak ezt a háborút — vetette oda a hadnagy — mert akkor nem háborúskodna évek óta. Nagy sor az a császárnak, hogy az övé lesz-e a spanyol korona, avagy a francia királyé?

— Csakhogy az igazi háború Németalföldön meg Spanyolországban viharzik. A német határ mentére

már nem igen ér el a haragja — tódította meg a kocsmáros.

És elgondolkozva folytatta:

— Hanem azért nem egészen bátorságos a határvidék. Hol itt, hol ott csapnak be a kószáló francia katonák s bizony a kis határszéli városok, de még a kis grófságok és fejedelemségek se tudják gyakran, hogy tulajdonképen hová tartoznak: Franciaországhoz-e, avagy a birodalomhoz?

Éjfélre elfogyott a kedv is, a szó is. El fés köszöntek a kocsmárostól és szobájukba tértek.

Ott aztán elmesélte minden viszontagságát János úr. A szegény hűséges szürkét még meg is siratta az asszony. És sokáig, sokáig tartotta átölelve az urát, mintha féltette volna, hogy megint elszakítják tőle.

Másnap tovább utazott a hadnagy meg a felesége.

Most már — a throneckeni kocsmáros ijesztgetéseinek ellenére is — nyugodtan, békésen haladtak.

Minden baj nélkül érték el Trier-t.

Csakhamar folytatták útjukat s rövid idő múlán átkeltek a Mosel folyón.

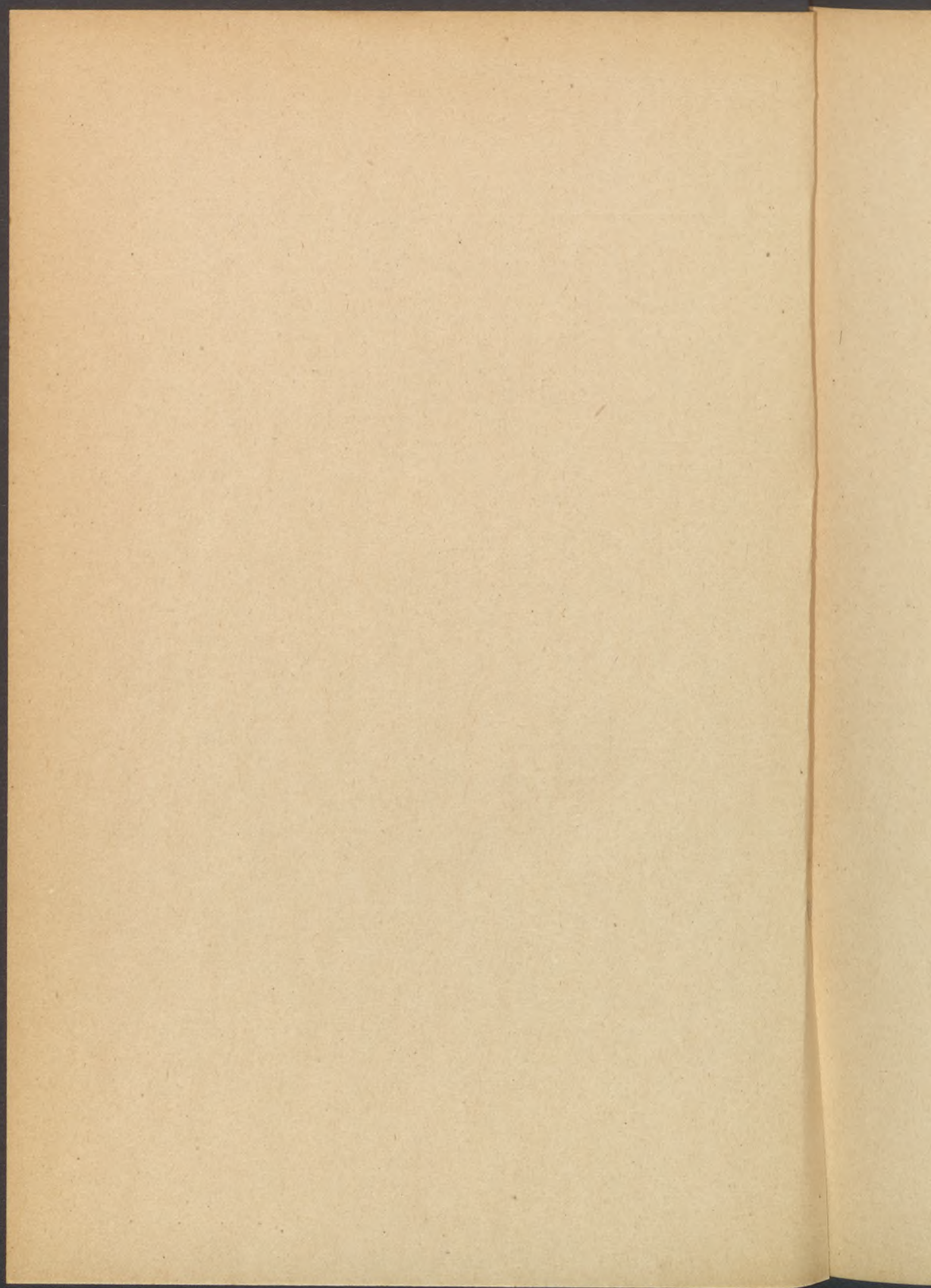
Most már Luxemburg területén jártak.

S minél gyorsabban haladtak, annál türelmetlenebb lett a hadnagy. A maga sok viszontagságának elmúltával mind éberebben látta nagy küldését, egyre fülébe csengett a fejedelem parancsa s immár nem volt nyugta. Párisba... minél előbb Párisba... minél előbb Párisba...! S ezért most már alig engedte pihenőt. Hajtotta, tüzelte a kocsisait.

Throneckentől kezdve nem pihent jóformán egy órát sem, sőt éjszaka is tovább utazott váltott lovakkal, úgy, hogy a következő nap reggelén berobogott kocsija Luxemburgba.

Minden viszontagságát elmesélte János úr.

Az a lelki kényszer, mely immár ébren is, ál-
mában is kergette, itt sem engedte soká pihenni. Fél-
napi nyugvás után ismét kocsit fogadott s déltájban
kigördült a kocsi Luxemburg öreg város falai közül.

S akárhogy várták, semmit sem tapasztaltak a
thronickeni kocsmáros rémmeséiből.

Hanem azért mégis nagy fohászkodással adott
hálát az Istennek János úr, mikor Esch-nél átzökkentek
a francia határon s immár Lajos királynak, a feje-
delem szövetségésének birodalmában gurult tovább a
kocsi.

Az első tanyánál lovaskatonák állították meg.

János hadnagy megmutatta a fejedelem levelét,
melyre ékes betűkkel rótta rá Kray Jakab uram XIV.
Lajos király sok-sok címét és minden dicséretét.

A katonák tisztelettel köszöntek el s a kocsi to-
vábbrobogott.

Nagyon sebesen haladtak. A francia maire-ek
készséggel adtak fogatot csaknem minden faluban.
Igy aztán nem is csoda, ha még gyorsabban halad-
tak, mint Luxemburg területén. Pedig mind a ketten
csak most érezték igazán a fáradságot, mert a ki-
állott küzdelmek csak most kezdték ki erejüket, mióta
biztonságban érezték magukat. Hanem azért csak egy-
szer kérdezte meg az asszony:

— Miért rohanunk így, édes uram? Mit viszünk
a francia királynak?

— Egy szegény, vérző nemzet segélykiáltását. A
mi rohanásunk egy ország életét jelenti.

És akkor mindent megvallott a hadnagy. Nagy
küldetését, Rákóczi parancsát, Then urammal való
találkozását, Norinbergig való útját, mindent, min-
dent...

S attól kezdve egy szóval sem kérdezett semmit az asszony, hanem inkább még ő siettetete kemény, elszánt akarattal az urát.

Két nappal Luxemburgból való elutazásuk után elérték Verdun-t, a híres francia erősséget.

Másnap megint tovább rohantak Saint-Men-ehould-felé. Átkeltek az Aisne folyón és berobogtak Chalons-ba.

Innét a szép Marne völgyében folytatták útjukat s Epernay-n keresztül Chateau-Thierry-be értek.

Meaux-tól kezdve már francia lovas-katonák kísérték őket, mert Chateau-Thierry-ben, az ott táborozó katonák vezére — nyilván azért, hogy megadja a kellő tiszteletet a király szövetségesének — őt lovast rendelt melléjük azzal a paranccsal, hogy Párisig kísérjék Rákóczi fulárját.

Akkor már csak néhány mérföld volt hátra.

S egy szép nyári estén meglátta a hadnagy a Notre-Dame ódon tornyait. A város, a »Nap-király« fényes városa, melytől János hadnagy Magyarország megmentését, Rákóczi zászlóinak diadalát, a magyar liber-tást várta: egyre közelebb jött.

S éjfélkor berobogott a poros kocsi, agyonhaj-szolt lovaival a francia fővárosba.

Párisban voltak...

„VÁRJON A HADNAGY!”

A Mont-Martre városrészben szállottak meg valami kis fogadóban.

És sokáig, késő éjszakáig ébren volt a hadnagy.

Annýit tudott, hogy a királyt Versailles-ben, csodafényességgel épült palotájában találja meg. Oda pedig nehéz lesz bejutni — gondolta magában. Utóbb aludni próbált. Hanem a szobája mellett volt a vendéglő ivója. Ott pedig egyre daloltak, muzsikáltak és káromkodtak az emberek. Szidták a háborút, mely immár csaknem tíz éve dúl Lajos király és az ausztriai ház között s melynek folytatására újabb és újabb adókkal hajtja be a pénzt a király. És szidták a főurakat, nemeseket, akik tétlen henyeségben, dőzsölve, vadászgatva mulatozták végig az életüket. És szidták az udvart, amely töméntelen kincset prédál el ruhákra, pompára, fényre. És szidták a királyt.

S az a messziről jött fekete legény, akit egy másik, egy szelid, egyszerű, népe sanyargatásán gyötördő és nemzetéért mindent feláldozott fejedelem küldött ehhez a királyhoz, hogy segítséget kérjen tőle: valami rossz sejtelemfélét érzett. És a lelkében egymás mellé állította ezt a két fejedelmet.

Az egyik, a gazdag, a fényben, pompában duskáló nagyúr — akinek népe lázadó szemmel néz az urára s az a másik, a csöndes, mértéket tartó szent-ember,

akiért örömmel ontja vérét a hajszott kuruc s aki-
nek odaadja utolsó falatját is szerető szívvel a jobbágy.

És egymás mellé állította lelkében a hadnagy
ezt a két népet is: a franciát és a magyart. Az egyik
zúg, hogy háború van és a békét áhítja, a másik
meg kesereg, amiért kiesorbul a kardja, mert nincs
pénz a küzdelemhez.

De aztán megtalálta a különbség okát is. Lajos
király háborúja nem a francia nép háborúja, hanem
csak Lajos királyé, aki a spanyol koronáért harcol.
Rákóczi harca pedig a magyar nép harca: a sza-
badságért. — Lajos király a versaillesi kastélyban
dözsölve adja ki a parancsait koplaló, messze orszá-
gokban vérző seregének. Rákóczi pedig együtt vér-
zik, együtt koplal rongyos ruhájú talpasaival, hu-
száraival és pattantyúsaival.

S ahogy ezeket mind végiggondolta a hadnagy,
valami melegséget érzett a szíve táján, hogy az ő
fejedelme, egyszerű, szelid, istenes, kardforgató, kop-
laló fejedelme különb, mint ez a gőgös, pompában
élő, vánkoson ülő, jóllakott nagyúr, akit pedig széles
e világon »Nap-király öfelségének« neveznek. De va-
lami keserűség is megmaradt benne. Hiszen hogyan
adjon ez a király pénzt az ő urának, mikor neki is
csak duzzogva adja önnön népe? — Hogyan remél-
jen ő segítséget a kurucoknak, mikor a francia nép
is zugolódik a nyomor miatt?

És azon az éjszakán furcsa álma volt Rákóczi
hadnagyának.

Azt álmodta, hogy valami nagy, nagy tenger
partján áll, fekete felhők rohannak az égen s a ten-
ger partján egy fehérhajú, szelid, öregember vánszo-
rog betegen, botra támaszkodva. És azon az embe-

ren a kuruc hadak ruhája van. És a szemében nagy magyar bánat. És az arca, olyan, mint amilyen Rákóczi arca lesz öreg korában.

Reggel úgy érezte, mintha lidérc nehezedne rá.

Hanem azért semmit sem mutatott a rossz sejtelméből, mikor csókkal búcsúzott a feleségétől, hogy Versaillesba menjen.

És az asszony egész nap várta az urát. Este fáradtan vetődött haza.

— Mi volt Versaillesban, János? — kérdezte az asszony, mikor a karjába simult.

Az úra sóhajtva simított végig a homlokán és szomoruan dörögte:

— Versaillesban? Fényesség van édes, muzsika és tánc.

— Beszéltél a királlyal?

— Nem. Mert nem volt lakkcipőm, pomádés parókám és selyemharisnyám.

— És Rákóczi írását látta a felség?

— Bevitte neki egy pomádés márki. Azt hiszem látta.

— Majd holnap több szerencséd lesz János — suttogta az asszony könnyes szemekkel és megsimogatta a csüggedt ember arcát.

Többet nem is beszéltek erről. Tervezték, hogy lesz, mint lesz, ha majd egyszer haza kerülnek és vége lesz a harcoknak és új tavasz látogat szép Magyarországra.

Másnap megint elindult a hadnagy. De mielőtt kocsira ült, bement egy szabóhoz. Ruhát méretett magának. Nem selyemruhát, francia plundrát, hanem csak amolyan kuruc vicehadnagyi mundért. Zsinóros dolmányt, feszes nadrágot. Aztán betért egy

csizmadiához is. Csizmát csináltatott magának. Végül kocsira ült és elhajtattott Versaillesba.

És este még fáradtabban jött haza. Még sötétebben nézett maga elé.

Az asszony most már csak félve kérdezte:

— Mit mondtak Versaillesban?

— Azt mondták, hogy várjak. Sok dolga van a felségnek.

— És vártál?

— Vártam. Egészen alkonyatig vártam. Étlenszomjan vártam.

— És láttad a királyt?

— Láttam. A kastélykertben volt. A kutyáit sétáltatta.

Igy ment ez vagy négy napig. A hadnagy mind komorabb arccal tért haza. Az asszony már kérdezősködni sem mert.

Negyednap meghozták a hadnagy ruháját. Felöltözt, tarsolyt, kardot kötött, forgós kalpagot tett a fejére. Az asszony könnyesen, gyönyörködve nézte.

Aztán elhajtattott.

És akkor este, mosolyogva jött haza.

— Úgy-e beszéltél a királlyal! — kacagott eléje az asszony.

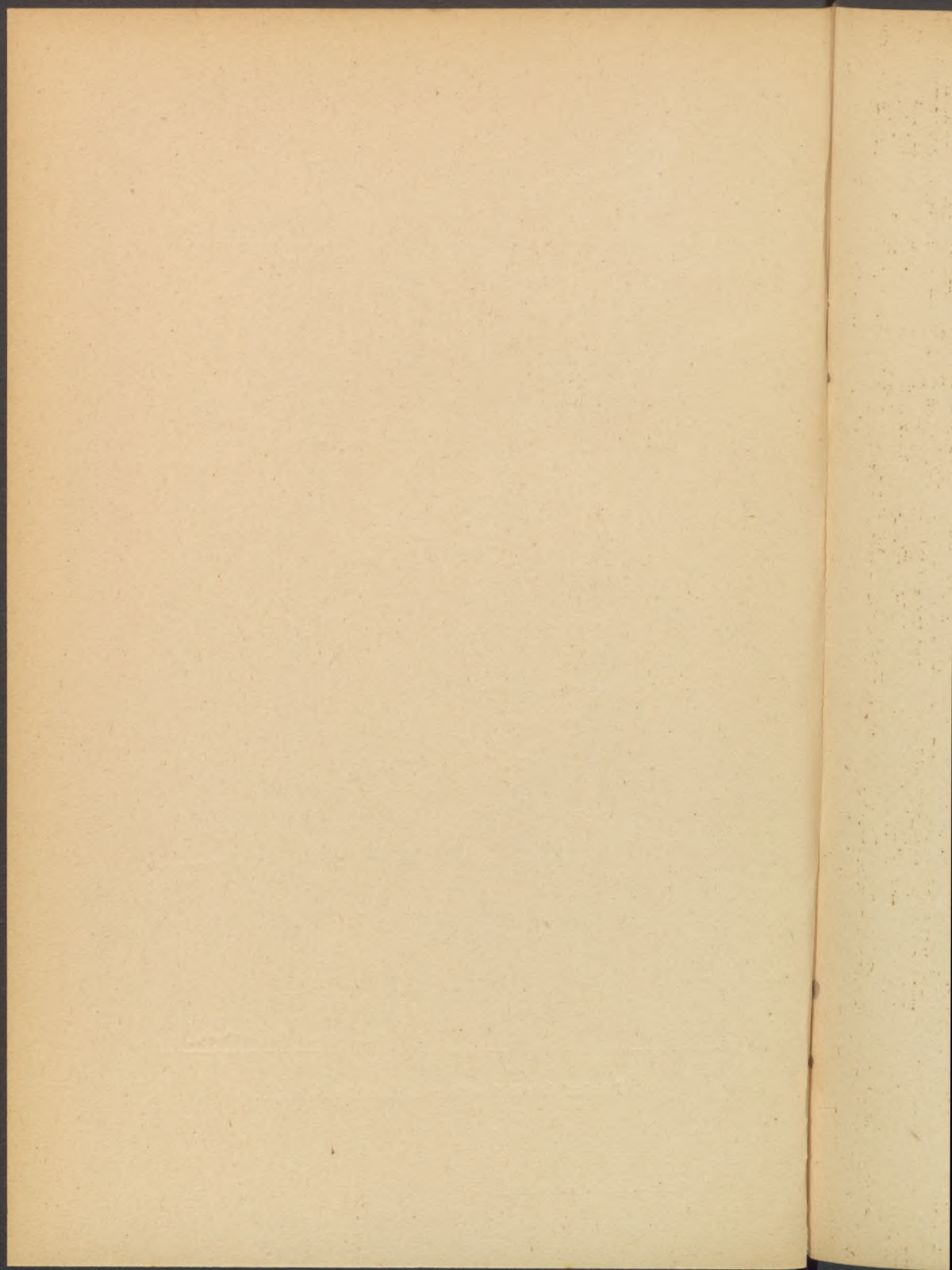
— Beszéltem édes. Mosolygó, kővér úr a király. Azt mondta, hogy szereti Rákóczit.

— És mit mondott?

— Kérdezte, hogy mikor indultam Tokajból. Megmondottam neki. Aztán megkérdezte, hogyan vágtam át magam a labanc hadakon és Ausztrián. Elbeszéltem neki hajdu-életemet. S mikor kiszámította, hogy szent Vitus napjától — amikor is elindultam a Hortobágyról — egészen a Párisba való érkezésemig

Rákóczi írását bevitte egy pomádés márkí...

huszonnyolc nap tellett el, csettintet a nyelvével s azt mondotta, hogy jó katona vagyok. Mikor pedig elmondottam, hogy még feleséget is szereztem magamnak, elnevette magát s azt hajtogatta, hogy szeretne látni.

Az asszony elpirult örömében. Aztán tovább kérdezősködött:

— És mást nem mondott?

— Azt kérdezte még, hogy sok ilyen katonája van-e Rákóczinak, mint én. Mondottam, hogy vagy harminc regimentre való. Csakhogy azok mind különbek mint én.

Az asszony elnevette magát:

— Nem hiszem én azt, János. De hát még mit mondott a Napkirály?

— Csak azt, hogy irigyli Rákóczit, amiért ilyen vitézei vannak.

— Mást semmit sem mondott? Nem ígért semmit? Nem mondta, hogy megsegíti Rákóczit?

— Nem mondta. Csak nézett, nézett a lorgnettjén keresztül s csak annyit mondott, hogy érdekes »costume« van rajtam. Avval elbocsátott.

Az asszony lehajtotta a fejét.

Aztán megint multak a napok és semmi sem történt. A versaillesi udvari kancellária csak biztatta Biharit, hogy majd holnap, majd holnapután, az meg ki-kijárogatott nagy keserűséggel Versaillesba — de mindhiába. Ott szólt a zene, pompás fényű vadászatok voltak, pásztornak öltözött urak és libaőrző kislánynak öltözött dámák enyelegtek csobogó szökőkutak mellett és senkinek se fájt Rákóczi keserve. Halasztgatták, tologatták az instancia elintézését, a hadnagyot pedig az egyik urtól a másikhoz küldözgették.

Végül is elvesztette a türelmét. Keserű szavakkal

fakadt ki az udvari kancellária egyik pennaforogatója előtt. Az aztán megsugta, hogyan juthat be ismét a királyhoz.

Lajos király, a felesége halála után titkosan házasságra lépett Maintenon asszonnyal, aki azelőtt a király gyermekeit nevelte. Ez a szelid dáma tudott beszélni a felséggel. És Rákóczi hadnagya elment könyörögni egy asszonyhoz, keserű szívvel, fájdalommal megalázottsággal, hogy álljon pártjára a magyarok fejedelmének.

Maintenon asszony jószívvel fogadta. Szólt is a királynak. És a kancelláriában tudtára adták Jánosnak, hogy jőjjön másnap, a király hívni fogja.

De már akkor Hedviggel ment el János úr.

És vártak, vártak, nagyon sokáig vártak a király előcsarnokában. A hadnagy arca egyre sötétebb lett, az asszony szemébe lassan gyűltek a könnyek. Mert mindenki bemehetett, mindenkit beszólítottak, csak Rákóczi követére nem akart sor kerülni. Akik kijöttek, mosolygó, boldog arccal újságolták, hogy ma kegyes kedvében van a király.

És multak az órák, váltották az őrsegeket a palota előtt, csak az ő órájuk nem érkezett el.

Gúnyos tekintetű, de azért jóságos arcú ember ült mellettük. Ez az ember végre odafordult a hadnagyhoz s megkérdezte, mi járatban vannak? A hadnagy elmondotta, hogy Rákóczi követe és segítségkérő levelet hozott a királynak. A jóságos arcú ember csendesen elmosolyodott:

— Bohóság a reménykedése, barátom! Nálunk csak nevetni tudnak az emberek. A sírókat nem értik, meg se látják. Aki keserűségeket akar nekik elmondani, az mondja el úgy, olyan formában, hogy

neveessenek rajta. Akkor mindenki szívesen meghallgatja.

János hadnagy felelni akart, de addigra kilépett a pálcát tartó udvaros a királysobájából s értésükre adta, hogy a felség fáradt. Ma már nem beszél senkivel.

Erre fölkelte a gúnyos szemű francia, meghajolt és elment.

A hadnagy meg háborgó lélekkel fordult az udvaroshoz:

— Menjen be uram és mondja meg, hogy Rákóczi fejedelem hadnagya még itt van és vár. Mondja meg a felségnek, hogy Magyarországnak nincs ideje a várakozásra. A fuldokló embernek nem mindegy, mikor jön a segítség.

Az udvaros elhúzta a száját erre a keserű hangra, hanem azért bement. Félperc sem tellett bele, máris jött vissza:

— A felség fáradt. Senkit sem óhajt látni. Azt üzeni, hogy várjon a hadnagy. Várjon ma, várjon holnap, várjon egy hétig, de a felség nem engedi, hogy kényszerítsék.

Bihari János fölállott. Nem szólott egy szót sem, csak kézenfogta a feleségét és elindult. Az ajtóban kicsordult az asszony könnye. De az ura keményen, fojtott daccal szólt rá:

— Ne sírj! Egyetlen könnyet se lássanak ezek az emberek. Ha a fejedelem szavát nem akarják megérteni, akkor a könnyeinken bizonyosan csak nevetni tudnak. Te pedig Rákóczi hadnagyának vagy a felesége.

Az asszony letörölte az arcát és égő szemekkel ment az ura mellett.

A kapún kívül, az őrösen túl elérték a gúnyos

szemű urat. Botjára támaszkodva ballagott. Mikor meglátta őket, hozzájuk csatlakozott:

— Látja, barátom, megmondottam: az udvar nem szereti, ha szomorúságot lát. És gyűlöli azokat, akik sírnak. Pedig mennyi sírnivaló van itt Franciaországban! De megkövezik azt, aki ezekre rámutat. Engem is csak túrnak. Pedig én nevető szájjal mondok el minden keserűséget. Próbálja meg barátom: mondja el nevetve, vidáman a fájdalmát, akkor talán megértik.

Utcasarokra értek s elváltak.

Az első embertől, aki szembejött velük, megkérdezte, ki volt az az úr?

— Molière, a híres komédia-író és színész, — volt a válasz.

Szótlanul hajtottak hazáig.

Ott aztán végigvágott az asztalon a hadnagy és nagy keserű káromkodás szakadt ki a száján:

— Hát, hogy mondjam meg? Hát, hogy mondjam meg? Húzzak föl komédiásruhát, mázoljam be az orcámat, lovagoljak számaron a felség elé s úgy mondjam el a kurucuk keservét?... Hát, hogy mondjam el az én jó uram szörnyű bánatát nevető arccal?

Csókkal csítitotta el az asszony.

De éjszaka arra riadt föl Hedvig, hogy sír az ura.

Csukló zokogással, fájdalmas búgással sírt a hadnagy.

... Harmadnap levelet hozott egy testőr. Az udvari kancellária küldötte. Megint Versailles-ba hívták.

János felkötötte a kardját és elment.

Ott a kezébe nyomtak egy lepecsételt írást s egy kis zacskó pénzt. Az írás Bonnac márki, danckai francia követ címére szólt. A pénzt utiköltségre adták,

a levelet pedig rábízták, vigye el Danckába, Lengyelországba.

Még csak annyit kérdezett meg a hadnagy, hogy jó hirt visz-e abban a levélben, vagy sem? Segítenek-e Magyarországon, avagy sem?

Vállvonogatás volt a válasz.

— Hát csak annyit mondjanak meg — fakadt ki a staféta — remélhet-e segítséget Rákóczi?

— Remélni, azt mindig lehet... — mondták szíves mosolygással.

Rákóczi hadnagya köszönt, sarkonfordult s kido-
bogott. A versailles-i kastélykertből utánazengett a muzsika.

Estére kihajtatott Párisból s rákanyarodott a havre-i útra a fejedelem stafétája...

„HEJ, RÁKÓCZI, BERCSÉNYI...”

Mondjam-e, ne mondjam...?

Keserű az ének.

Tengeren hajózott Rákóczi hadnagya egészen Danckáig.

Hosszú hetekig hanyódott a hullámokon, míg révbe ért.

Viharos őszre fordult az idő.

Bonnac márki leverten ejtette le a »Napkirály« írását. Franciaországnak nem volt többé szüksége Rákóczira.

A spanyol örökösödési háború befejezés elé jutott. A tárgyalások megkezdődtek. Franciaország nem vetett többé súlyt a »szövetségre«. Sőt inkább azt a kegyes tanácsot adta, hogy dugja hüvelybe a kardját a fejedelem és fuvasson takarodót. Akkor talán majd az ausztriai ház is hajlandó lesz némi engedékenységre. A »Napkirály« kijátszotta a kártyáját s az immár értéktelen volt a számára. Avval meg igazán nem törődhetett, hogy annak a szegény, kijátszott, tépett kártyának szíve is volt, amelynek fájalmába egy egész ország jajdult bele...

Egyideig Danckában maradt a hadnagy. Kray Jakab helyett az ő vállára nehezedett az a kötelesség, hogy tartsa az összeköttetést Rákóczi és a külföldi udvarok között.

És egyre nehezebb lett minden. A hírek, melyek a Kárpátokon átjöttek és szájról-szájra jártak egész Lengyelországban, mindig feketébb köntösben szállottak. Ocskay... Bezerédy... Trencsén... És a fejedelem hiába verette a rézdobokat, hiába fuvatta a tárogatókat.

Újra kizsendült a lengyel mező fűve, lengyel erdők lombja. Le is hullott ősszel.

János hadnagy lelke egyre kevesebb reménységgel nézett a jövőndőbe. Ha az az édes asszony ott nem lett volna mellette a csókjával, szelidségével, gondsimító hűségével, talán kétségbeesett volna.

Az asszony az még tudott hinni az ura álmaiban.

Egyszer aztán beállított Czelder Orbán egyik százados-kapitánya. Kopott volt a mundérja, deres volt a bajusza és reménytelen volt a lelke.

Elmondotta, hogy mindennek vége, a hadak csüggedten, megverten húzódnak vissza Huszt felé. Ma-holnap a fejedelem is elhagyja az országot.

Erre a hírre fölriadt János úr. Úgy érezte, hogy ezekben a nehéz órákban az ura mellett kell lennie.

És másnap már uton volt Munkács felé.

— — — — —

Attól kezdve, hogy meglátta a Kárpátok gerincét, egyre több kuruccal találkozott.

Lehajtott fejjel, keserű szívvel igyekeztek Varsó felé. Szitkok suhogtak Bécs irányába s kétségbeesett rimánkodások szálltak az égre. Rongyos, hitnélküli emberek voltak. Egy-egy csapat még vitte, vonszolta ágyúit, fegyvereit, hadiszereit, de a másik része már keserű gúnnyal csufolta:

— Ugyan mit erőlködsz? Meghalt az Isten is! Te

vagy a legény Tyukody pajtás, aki borral fojtod a bánatos nótát!

Csak Bercsényi uram híres huszár-regimentje vonult szép, nyugodt rendben. Meg a kék-gránátosok egy kis csoportja. Azok még reménykedtek a »Napkirály« szövetségében.

S a fejedelem stafétája úgy érezte, hogy fáradságos, nehéz, küzdelmes régi útja, nem volt olyan nehéz, mint ez a mostani, mikor a fejedelem elé sietett.

Lassú nyikorgással kapaszkodott fel kocsija a Beszkid gerincére. — Csipős szél suhogott s a kárpáti erdők panaszos bűgással hullatták leveleiket. Csak a fenyők reméltek még. Azok zöldek maradtak.

A beszkidi hágón, az utolsó útkanyarodásban, mielőtt felért volna a tetőre, hogy beláthatott volna Magyarországra: találkozott a fejedelemmel.

A hivek akkor is vele voltak. Még a cigány is: Barna Miska...

A fejedelem szemében két nagy, nehéz könnyecsepp csillogott. Akik vele jöttek, mondták, hogy nagyon nehezen búcsúzott szegény az országtól. Mikos Kelemen, az íródeák támogatta újra kocsira.

János hadnagy a kocsához sietett. Valaki oda-sugta a fejedelemnek:

— A párisi futár. Bihari János.

És akkor intett a fejedelem. Kimondhatatlan fájdalom ragyogott a szemében. S a hangja úgy csuklott el, mint az anyáé, akit halott gyermeke sírja mellől vezetnek.

— Köszönöm néked, Bihari János. Te hűséges voltál.

A hadnagy megragadta Rákóczi kinyujtott kezét.

és zokogva roskadozva dőlt a kocsi oldalához. Csak suttogva tördelte:

— Ezután is az leszek, én uram. Ameddig az én fejedelmem megy, addig megyek én is...

Lassú hópelyhek szállingóztak alá, a Beszkidre.

És akkor elkezdett sírni Barna Miska hegedúje. És sírtak sokan, sokan.

És alattuk hirtelen felszakadt a köd s látni lehetett, hogyan vánszorog a kuruc hadak megmaradt foszlánya lengyel földön, Varsó felé... És azok, akik ott lent vonultak, azok is sírtak.

Aztán továbbment a kis csoport. Rákócziból fel-felcsuklott a zokogás, Mikes Kelemen egyre törölte a könnyeit, Bercsényi fájdalmasan mélázott, Czelder Orbán a fogát csikorgatta nagy keserűségében, Barna Miska pedig hulló könnyel húzta-tolta a nyírettyüt...

Nagysokára szólalt meg a nagyságos fejedelem:

— Ki ez a szótalan fehérnép, aki még idegen földre is követ téged, Bihari János?

— A feleségem, kit magam szereztem.

Fájdalmas mosolyféle suhant át Rákóczi arcán:

— A norinbergi széplány? Kray Jakab tett említést róla. Szeressed!

Megint csönd lett. Csak a hópihék sűrűsödtek. Ráültek a fejedelem kalpagjára és bársonyos, barna, puha hajára. S János megdőbbent. Olyan volt a fejedelem, mintha megőszült volna. S az arca olyan öreg volt, mint azé az ősz emberé, akit álmában látott az elhagyott tengerparton. És akkor felnyögött a hadnagy:

— Vagyon-e még reménye én édes uramnak?

Rákóczi az égre nézett. És hittelt mondotta:

— Isten még él!

És úgy maradt, égre fordított arccal sokáig-sokáig és senki sem mert szólni.

Csak Bercsényi törte meg nagysokára a csendet.

— Mikéntha ama régi nótás magyar lennék, aki azt mondotta, hogy: zöld erdő harmatát... piros csizmám nyomát... hóval lepi bé a tél... hóval lepi bé a tél...

— A fák is mind lehullatják immár a levelüket, — toldotta meg valaki más, a háta mögött.

Erre fölriadt a fejedelem is. Körüljártatta szemét a tájon, a levélhullató erdőségeken. És még jobban elkomorodott.

János hadnagy akkor valami új erőt, szilaj, fájdalmas felbuzdulást érzett s szinte kiáltva mondotta:

— De a fenyőfák még zöldek! Azok mindig zöldek!

Rákóczi szeme megcsillant:

— Igen. Azok még remélnek. És őrzik Magyarországot itt fent a Beszkiden. Oly jó ezt tudnom. Hogy vigyáz valaki addig is erre az országra, amig visszajövünk. A fenyőfák még nem roppantak meg. Azok még egyenesen, délcegen tartják sudár derekukat. Azok még istrázsálnak. Azok még állják a vártát.

Aztán a hadnagy párjára esett a tekintete. Az szótlánul az ura mellett lépegetett — noha nem tudott magyarul — minden szó súlyát és fájdalmát megérezte. És Rákóczi sokáig nézte, egyre jobban könnybe boruló szemmel nézte, az asszonyt. Végre megszólalt:

— Kár lenne velem jönnöd, hadnagy... Az én utam, hajh! az én utam, ki tudja, hová visz? Az első

stációját is úgy hívják már: hontalanság. Ennek a szelid asszonynak elvette a hazáját. És most a másikat is elveszed tőle? Ne jöjj, velem, Bihari János!

Fájdalmasan jajdult föl a hadnagy:

— Nagyúr! Fejedelmem! Ne kívánjon ilyet! Nekem az uram mellett van a helyem még a kárhozatban is!

Rákóczi elborult arccal nézett rá:

— És Magyarországot senki sem nézi? A Beszkid utjára senki sem vigyáz? Mind elmegyünk, akik szeretjük? Nekünk már nem sok időnk vagyon hátra. Nekünk sietnünk kell, hogy segítséget hozhassunk, ha meg akarjuk érni a föltámadást. Vagy sikerül, vagy sem. Én bízom az Égi-szövetségben. De amíg mi távol járunk, amíg mi új hadat gyűjtünk, amíg mi visszatérünk a Beszkid alá, addig valakinek itt kell állania a gerincen és őriznie kell ezt az utat. Legalább egy kuruc vitéz álljon itt a határon! És annak a kurucnak legyen kemény bizakodás a szíve helyén, hogy megfujhassa majd egyszer a harci sipot és kibonthassa még egyszer a lobogót, mihelyt a lengyel síkságon, ott lent a varsói uton, kuruc hadak paripája veri újra a port.

Senki sem szólt és mégis megállott a kis csapat a lejtőn. Talán egy ágyú akadt el valahol előttük, vagy talán megérezte mindenki, hogy most prófétaként lán-gol a fejedelem? Nem tudom. De megállottak. És hallgatták egyre pirosab barccal, egyre villogóbb szemekkel Rákóczit.

— Te maradsz itt, Bihari János! — csengett a hang. — Te leszel az a kuruc, aki őrzöd Rákóczi utját. Te leszel az a hitből és reménységből és szeretetből való kapocs, aki összekötöd a rab magyarokat Rá-

kóczi Ferenczel. Kemény a tél a Beszkid gerincén. Csontig vág a szél Rákóczi útján. De a fenyőfák mégis sudarak és a lombjuk örökké zöld. Kemény a tél a magyar határon, de azért mégis eljön a tavasz. Érdemes a tavaszra várni, Bihari János! Érdemes dideregve fázni, érdemes száz telet kiállni egy tavaszért, Bihari János!

A hófelhőket elfujta a szél s rövid időre kisütött a nap. És mindenki megerősödött a hitben.

— Itt kell maradnod utolsó kurucnak, hívő kurucnak, remélő kurucnak, szenvedő kurucnak Bihari János. És várnod kell a tavaszt. És ez nehezebb út lesz, mint amit megtettél Párisig. Mert ott csak egy levelet kellett elvinned. De itt a hitet kell elvinned. Talán megéred még te is azt a tavaszt. De ha nem, akkor a fiadnak kell elvinned a hitet. Vagy talán az unokádnak. Vagy az ükunokádnak. Szívből szívbe, életből életbe, gyermekből unokába, folytonosan vinni kell a hitet. Mindaddig, amíg vagy én, vagy a fiam, vagy más, aki az én kardomat, a szabadság kardját forgatja, el nem jön riadó kürttel egy tavaszon...

János hadnagy odaborult a fejedelem elé. Az pedig fölemelte, megölelte, megfogta a kezét és odatette az asszonya kezébe:

— Nektek adom a hitet! Őrizzétek addig a tavaszig. És várjátok, csüggedetlen, bizakodó szívvel, várjátok magatokban vagy az unokátokban vagy a késő ivadékokban, várjátok Rákóczit!...

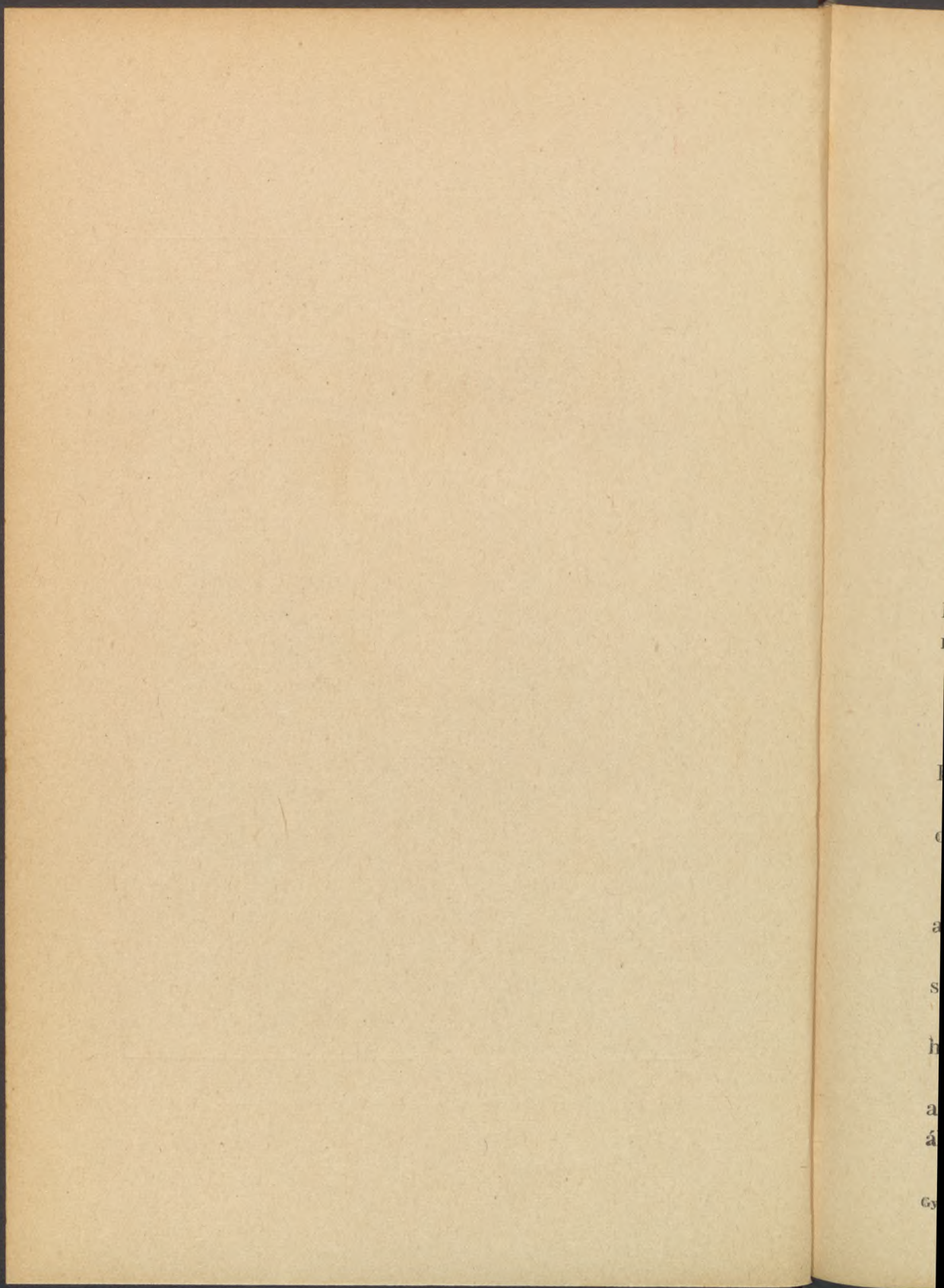
És mintha az erdők, a fenyvesek is rázúgták volna:

— Várjátok Rákóczit...

Aztán újból elindult a menet. Csak a hadnagy maradt ott az út közepén, a Beszkid alatt, meg a párja. Meg a kocsija. És néztek, sokáig néztek a fejedelem után. Mindaddig, amíg csak el nem tűnt a kocsija az

Es néztek, sokáig néztek a fejedelem után...

út kanyarodójában valahol messze. Akkor aztán a hadnagy mellére borult az asszony és sokáig sírtak mind a ketten.

Még egy utolsó, tépett, dereshajú kuruc ballagott el mellettük, Rákóczi után. Az még megszólította őket:

— Kegyelmed nem jön?

— Nem mehetek. Ordrét adott a fejedelem.

— Mire adott ordrét? Kicsoda kegyelmed?

— Istrázsa vagyok a Beszkiden. Vigyázó vagyok. Rákóczi utját őrizem!

Csodálkozva rázta meg a fejét a vén kuruc.

— Itt marad, kegyelmed? Pedig immár jön a tél...

— Igen, most jön a tél. És nékem mindaddig tél léssen, amig erre nem jön a szabadság. De itt kell maradnom, mert a fejedelem parancsolta.

— Isten megáldja kegyelmedet!

— Kendet is, bátyám...

Elment az utolsó kuruc is. Többen nem jöttek. Lassan szitálni kezdett a hó.

És akkor János hadnagy odaszólt a lengyel kocsisnak, aki ott gubbasztott a lovai előtt:

— Add ide a fejszédet!

És kivágott egy hatalmas szál fát. Az asszony és a kocsis szó nélkül nézték.

Mikor a lábuk előtt hevert a kivágott óriás, megszólalt a hadnagy:

— Itt maradunk. Ez az első gerendája annak a háznak, amelyben örködni fog Rákóczi istrázskája.

Az asszony galyat hordott össze, tüzet gyújtott, a kocsis meg egész nap ott segített nekik. Este megállott a hadnagy előtt:

— Ne kergess el, uram. Engedd meg, hogy itt

maradjak. Senkim sincs. És nektek nagy a szomorúságtok, mert láttam a fejedelmek könnyét.

És ottmaradtak a Beszkid alatt, az út első kanyarodójában. Fölöttük a magyar határ búsongott, alattuk egy kis lengyel falu álmodozott.

*

Aztán elmúlt az első tél is. És minden fűszál újra kihajtott.

Bihari János házatája megvidámodott. Fehér kecskék ugrálták körül, vetések zöldültek mellette — sovány, törpe, kis vetések — de mégis éltek!

Egyszer arra vetődött vadászgatás közben az öreg Lubomirski herceg, a vidék ura és csodálkozva látta a viruló életet a Beszkid útja mellett. És evett az istrázsa kenyeréből. Attól kezdve nem szűkölködött semmiben a kuruc. De őrizte a herceg erdejét is.

S utóbb sokszor láthatták a jámbor ruthén, avagy lengyel parasztok, hogy elindul Rákóczi istrázsája föl a gerincre, kis fiut vezet a kezénél fogva s mögötte a házból csendes német dalok, még magyar virágénekek melódiája zeng valami szerelmes, szelid asszonyi szájról. És sokszor látták, amint megállt az istrázsa a gerincen, lenézett Magyarországra és megszólalt:

— Ez a föld itt a miénk. Rákóczi földje. És egyszer majd lemegyünk ezen az úton. De csak akkor, ha majd előttünk lesz a zászló.

Aztán hátrafordult és Lengyelország felé mutatott:

— És a zászlónak onnét kell jönni...

S azt is hallották jámbor emberek, amikor a kisfiú megkérdezte:

— És bizonyosan eljön az a zászló?

— Bizonyosan. Lehet, hogy sem én, sem anyád, sem te nem éred meg, de akkor is várniok kell azoknak, akik utánad élnek. Mert a zászló eljön!

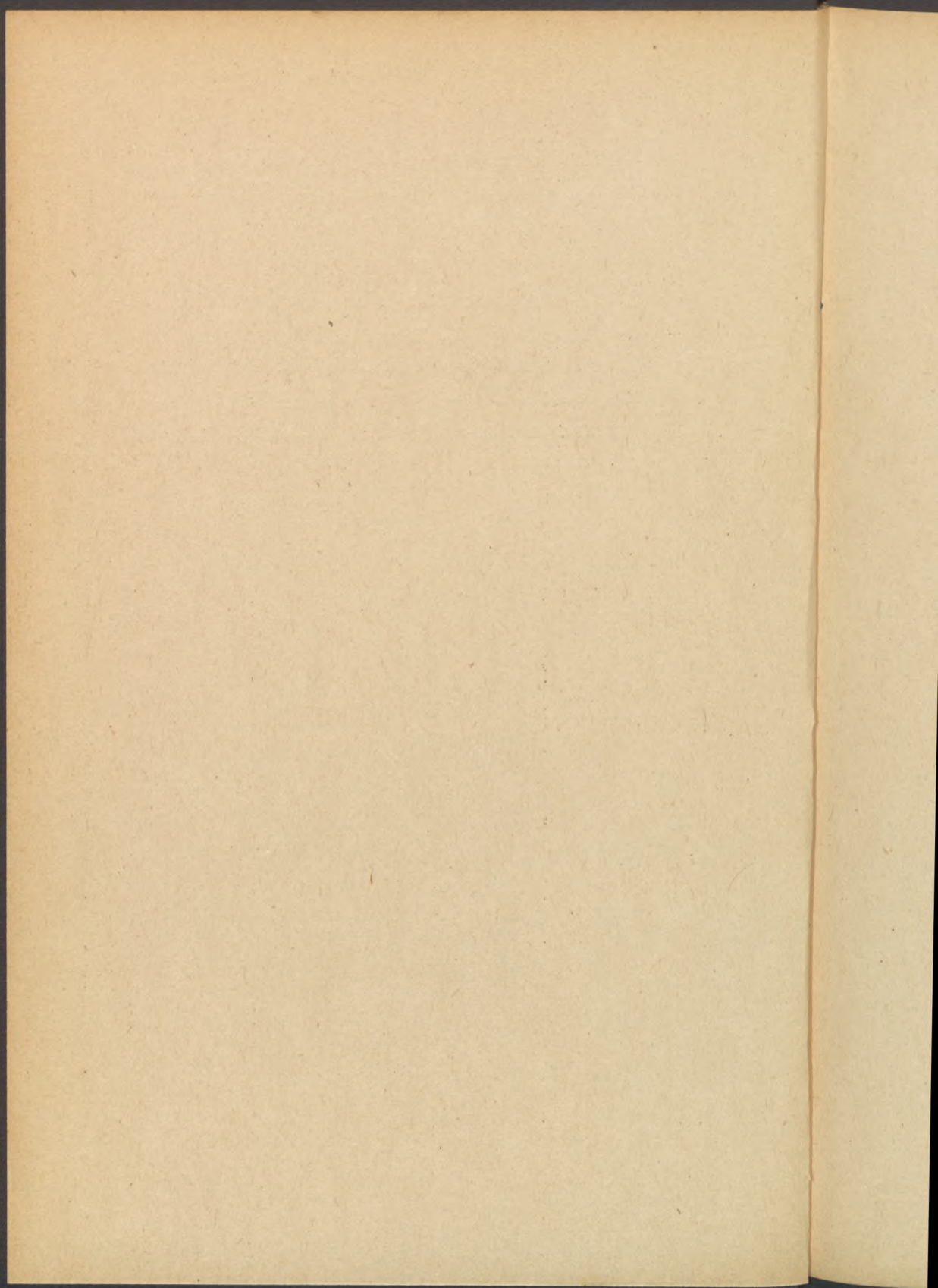
*

Áll-é a ház a Beszkid útja mellett, nem tudom.

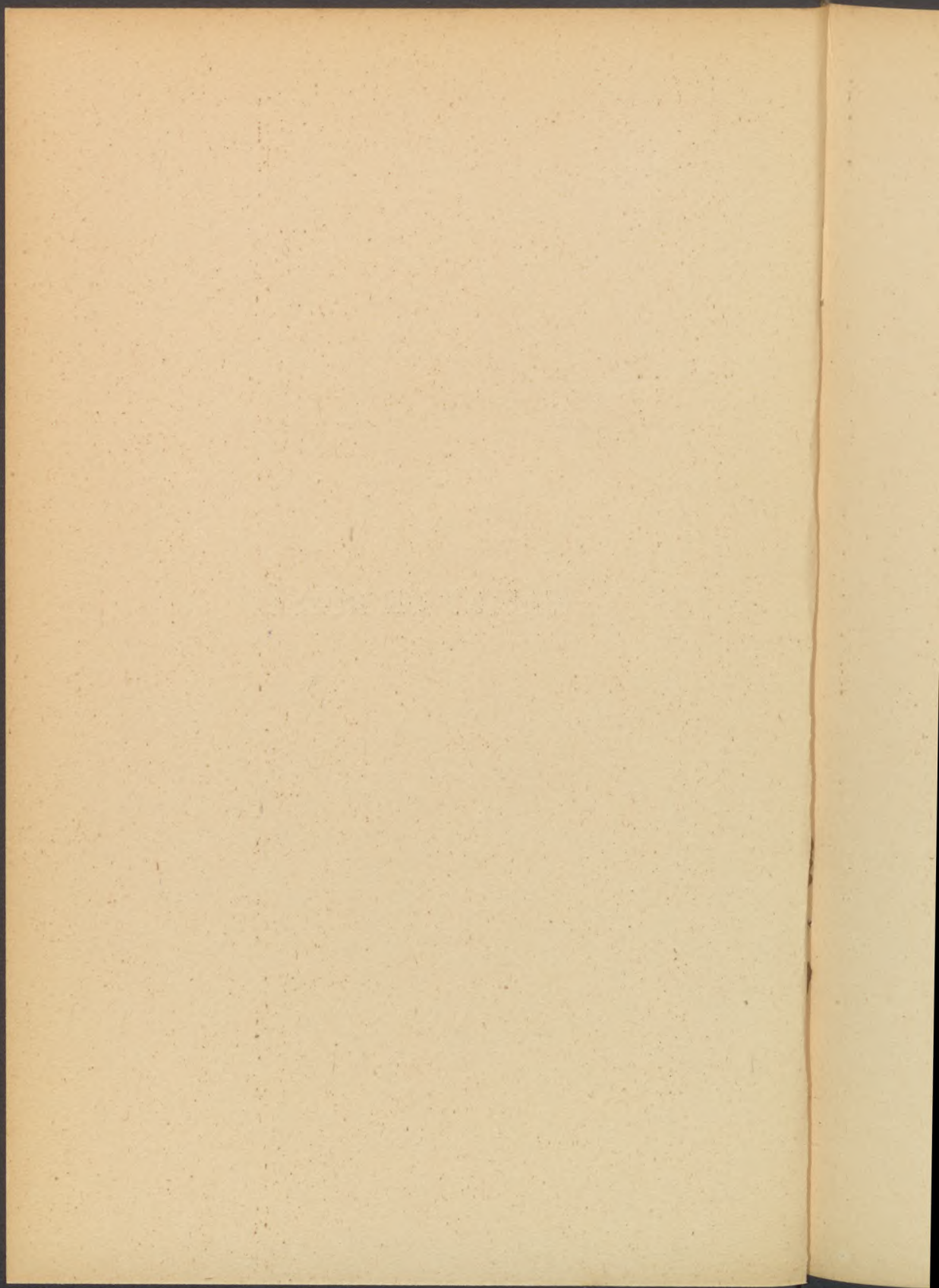
De Rákóczi útját őrzik ma is. Tán magyarul sem tudnak, akik őrzik, de várják Rákóczit. Talán nem is Rákóczit, csak a zászlaját. És a tél még egyre tart.

Hanem a tavaszt azért várni kell. Mert a fenyőfák mindig is zöldek.

VÉGE

BÁLINT UR RÓZSÁI

I.

A kopjások vajdája, aki az éjjel soros volt, immár vagy harmadszor szól be Mikecz uram írójába. Hanem az mind nem használt. A kecskelábú asztalon piros pocsettákban állottak a cin-kúpák ama híres jóféle egri vörössel, amely már akkor is olyan szívesen vágta földhöz az ember gyerekeit, mint manapság.

Gyöngefényű olajmécs imbolygatta lángját a szűk ívóban s veszettül csörgött a sarkantyú, rikkant a kurjantás és harsogott egy-két borízú hang.

Mondom: a kopjások vajdája háromszor is beszólt a duhajkodó legényeknek, hogy jó lesz ám hazakotródni, mert imhol a kakas is elmondotta az első verset, meg hogy csinál ugyan csodát a várkapitány — nemes Ungnád Kristóf uram — ha fülébe jut a garázdaság.

— Egri vitéz kigyelmed! — ordították vissza a legények. — Oszd' mégis nógat? Inkább gyűjjék kigyelmed is ide két szóra!

No, nem is soká kérette magát a vajda: csak belekeveredett a korpába. Odaült a duhajkodó lovasok közé, akikkel két héttel annakelőtte Bálint úr »megütötte«, a szolnoki török vásárt s most e zsákmány utáni kótyavetyén nyert »jószerencsét« mulatták el. (Meg aztán Ungnád uram sem veszi olyan szigoruan, ha a legények hébe-hóba éjjeli zsinatot csapnak. A

kopjások derék vajdája is inkább csak az éjjeli rendtartás, no meg a becsület miatt sürgette őket.)

Ezen az éjszakán vagy négy egri kocsmá volt hangos. Mindegyikben hét, nyolc lovas vigadott. A Bálint úr csapatából valók voltak, akik azonban szívesen látták a többi vitézi szerzeteket is, akármelyik csapathoz tartoztak. Hanem a »más szerzetbeliek« lassankint eliszkoltak. Nem ugyan a bor miatt, hanem inkább azért, mert ki szolgálatba került másnap, ki meg egyéb okból tartotta jónak a lefekvést. Persze Bálint úr legényei mulathattak, mert másnap szabadok voltak. Se portyát, se istrázsát nem adtak. Így fordult aztán az is, hogy kakasszókor a négy egri kocsmában már csak Bálint úr lovasai nótáztak. No meg Mikecz uram ivójában a gyalog-kopjások vajdája.

— No, látja kigyelmed — rikkantott rá az egyik kamaszképű lovas — csak elvagyunk csendben! Hej-hopp karmazsin... gyöngyvirág az élet...

— ...gyöngyvirág az élet... kurjongatták utána a társai s nagyokat tapsoltak széles tenyereikkel.

Pitymallatkor már nagyon ellágyultak. Oszt' áldották Bálint úr Egerbe jövetelét s azt a jószerencsét, hogy az ő zászlójába kerültek.

— Mer' csuda ember... — hajtogatta Selymes András, a kamaszképű lovas.

A többiek nagy csuklással bizonyígtatták.

— Az ám! Oszt' úgy taglózza a pogányt, mint valami mészáros...

— Az ember nem is nézné ki az erőt a karcsú derekából.

— Meg hogy ül a lovon!

— Oszt' a tánca! Mintha valami szépséges darumadár vóna!

— Hej, hej, ha utánam csak egy napig úgy bomlanának a lyányok, mint Bálint úr után!

Ezt Bika Bence sóhajtott a sebhelyes képű óriás.

— Hanem most az egyszer Bálint úr igazi nagy nyavalyába esék a várkapitányné asszony szép szeme miatt — szólalt meg csendesen a vajda.

— Régi nyavalya ez uram — tette hozzá Komáromi Ambrus, sűrű rövid fekete szakállát simogatva.

— Régi-e? — És mindnyájan ráfigyeltek.

— Régi biz! Még abból az időből, mikor még csak Losonczy Annának hívták a szép várkapitányné asszonyt. Mikor még nem volt Ungnád Kristóf uram asszonya. Nagyon egymáshoz hajlott a szívük. A leányasszonyé is. Bálint úré is. Aztán valamin összeesörrentek s elkerülték egymást. Bálint úrnak a császárral is valami baja akadt közben, oszt' csak most három hete látták egymást újra, mikor Bálint úr ide került Vég-Egerbe. Persze most nehéz a sor. Még nehezebb mint vót. Mer' Anna leányasszony most már asszony. A kapitány hitestársa.

Elhallgatott.

Bika Bence kapta föl a szót:

— Járja is az ablaktáját, oszt' csak úgy szakad belőle a sóhajtság.

— Hanem úgy látom, hogy hasztalan. Hűséges párja az urának az asszony.

— Az.

— Bálint úr meg új meg új keserves énekeket csurgat a szívéből-lelkéből.

— Könnye támad az embernek tőlük.

— Az.

— Néha meg nagy, szilaj dáridókba fullasztja a keservét.

— Avagy fene bátor portyákra vezet minket a pogány ellen. Akkor oszt' se éj, se nap, csak nyeregben ül az ember s mint a ráró-madár, úgy leskődünk, úgy csapunk le.

Elhallgattak. Bámulták a kupák fenekét. A szívük helyén Balassi Bálint szívefájdalma sajgott.

Egyszerre aztán valami hetyke, dacos jókedv kerekedett bennük s mihelyt a vajda elköszönt tőlük nagy tisztességgel, kiugrott Bika Bence az ivó közepére. Mig hatalmas teste alatt nagyokat dobbant a föld, édes csendes boldogságos hangon dalolta, hogy:

Hej-hopp karmazsin,
Gyöngyvirág az élet...

Akkor vágódott be az ajtó. A vitézek fölugráltak s kicsit imbolyogva, de nagy tisztelettel álltak.

Balassi Bálint volt, az egri lovasok második zászlójának hadnagya.

Egy pillanatig szótlánul állt ott az ajtóban. Vitézi dolmányát zihálva emelgette, feszítgette a melle s a két tüzes barna szeme most olyan vad daccal, olyan virtuosos legénykedéssel szikrázott, mint még soha.

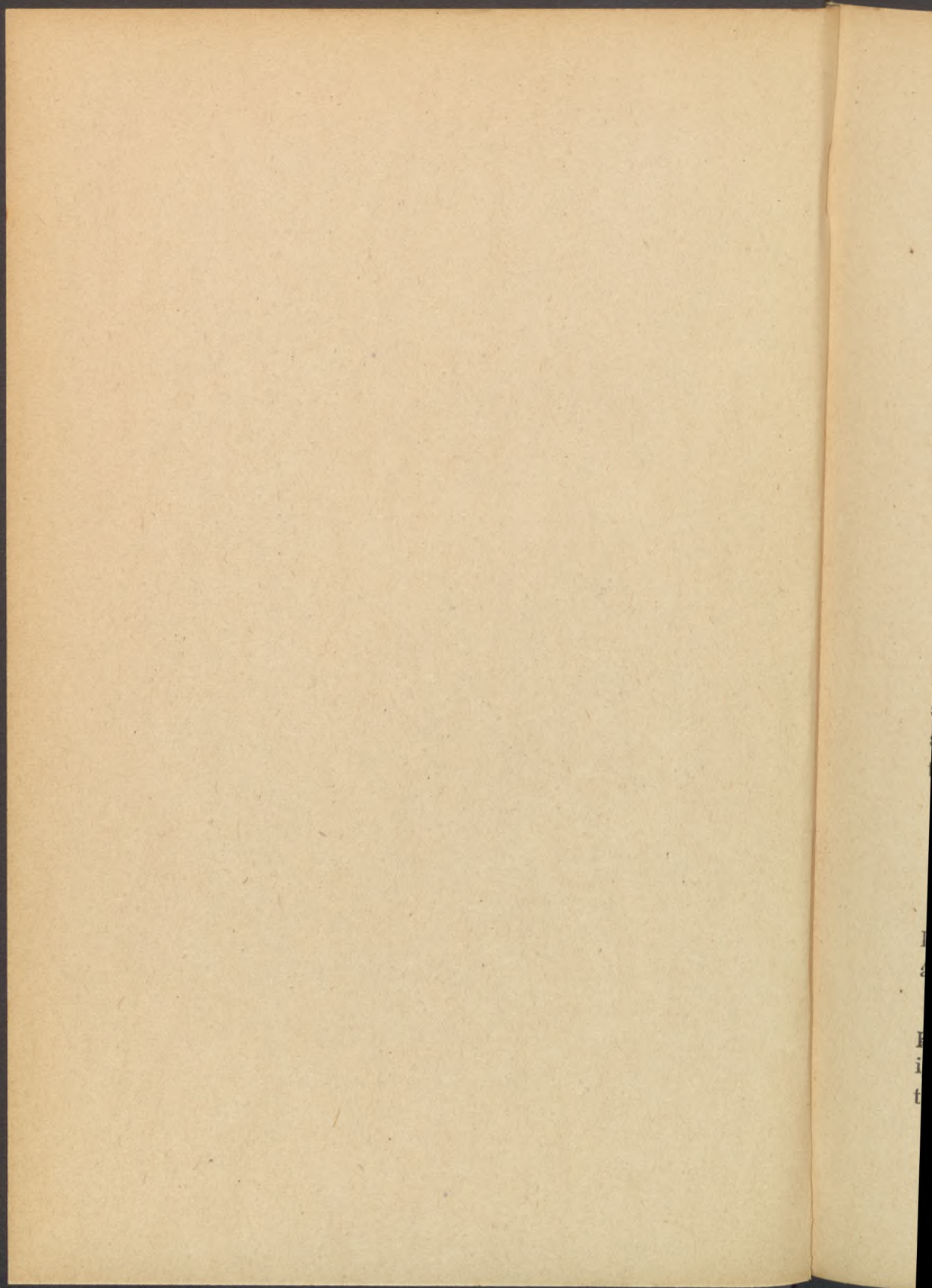
Lassan, keményen hullott a szó az ajkáról. Inkább csak magamagának mondta:

— Hát hozok majd rózsát... kapitányné aszszony... olyat, kinél szebb nincsen nálunk... szebbet, mint a férjeúra rózsái...

Aztán fölriadt. Egyenkint ismerte meg a legényeit a homályban s egyenkint szólongatta őket:

A Bálint úr csapatából valók voltak.

— Bika Bence, Komáromi Ambrus, Bekics Gábor, Keskeny Jóska, hát te ki vagy ott a sötétben?

— Nagy Péter. Itt meg Solymos András cimborám.

— Jó. Van-e még valaki?

— Itt vagyok én is uram. Korponay Lőrinc.

— Te vagy az, rendelő? No, jó. Mintha válogattalak volna. Meddig szabados a zászlom?

— Három napig — felelte a rendelő. — Addig egy emberünkre se kerül a sor a vigyázásban.

— Három nap. Éppen elég. Hát akkor ti heten nyergeljeteek tüstént. Török-módra fegyverkezzetek, oszt' török süveget is hozzatok az iszákban. Ha kérdik, hova mentek, mondjátok: portyára. A kvártélyom előtt várlak.

Mire a hajnal az első halvány-piros csikot végighuzta az ég alján, a gyöngyösi uton vágatott eszeveszett iramodásban kékkői Balassi Bálint az egri lovasok második zászlójának hadnagya és hét hetyke vitéze...

II.

Délre elérték Gyöngyöst. Hanem onnét nem a hatvani utra tért Bálint úr. Apcz felé fordult. Nem is állotta soká a rendelő, hogy meg ne kérdezze:

— Megkövetem, jó uram, hová megyünk? Iszen a pokolba is elszáguldunk kegyelmeddel, de mán mégis igen furja az oldalunkat, hogy mér' nem Hatvannak tartunk, ahun biztosan összeakadhatunk a pogánnyal?

— Majd összeakadunk Budán.

— Bu-Budán? — hüledezett a hét legény. — A

hódoltság székvárosában? Nyolcan a budai basa egész hadserege ellen!

— No, talán féltek?

Kihuzták magukat a legények nagy kevélységgel:

— Mink? Hát az ördögtől vagy a hétfejű sárkánytól félünk-e? Hanem mégis szeretnénk tudni, mit keresünk ott?

— Három szál rózsát, meg a basa kertészét. Hazahozzuk őket Egerbe a várkapitánynénak.

A legények szeme megvillant. Rózsákért! Így még szebb. Legényesebb!

— Hanem igyekezzünk! Most nem akarok a pogánnyal találkozni. Lesz belőle részünk Budán. Azért kanyarodunk Apcz felé. Onnét török-süvegben megyünk tovább Vácnak. Vácról hatan dereglyével ereszkedünk le Budáig. Keskeny Jóska meg Nagy Péter a lovainkat éjszaka levezetik Soroksárig s ott elrejtőzve megvárnak. Csak vigyázzatok, hogy ha pogányok közé kerültök, ne szóljatok magyarul. Mindannyian tudtok egy-két török szót. Ha a süveg rajtatok van, akkor a ruhátokról nem ismernek föl, mert a pogányé is csak ilyen. Hanem siessünk.

Megszorította a lovat s újra ügetni kezdett. Vele a hét vitéz.

III.

Sok, sok apró csajka imbolygott a Duna hátán a meleg kora nyári napfényben.

Vásár volt a tuloldali Pesten, oda igyekeztek a budaiak. Turbános törökök, feketeképű, vörösfezes szerecsenek s nagyhasu budai magyarok.

Akkoriban még csak egy-két torony szökött az ég felé Pesten s apró szegényes házainak számát is könnyen meg lehetett számlálni. Annál több volt a torony Budán. Lent a Tabánban s a Nyulak szigetével szemközt három-négy minaret is fehérlett, nem is szólva a várról, ahol még a régi Boldogasszony templom tornyáról is müezzín jajongott.

— Haj, Ós-Buda! Be nehézre fordult a sorod, hogy a padisah városa lettél — sóhajtott Bálint úr, mialatt csónakjuk serényen siklott a Nyulak szigete mellett.

Pedig akármit mondanak is a haragos historikusok, nem is volt olyan fene rossz sora Budának. Épült; szépült, gyarapodott. Bazárjaiban dugig volt a keleti holmi: szemkápráztató selymek, virágos szőnyegek, fegyverek, no meg Ázsia minden gyümölcse. Az adó alatt igaz, hogy nyögött a polgárság, de hát vajjon volt-e és lesz-e valaha olyan világ, amikor a magyar szívvel viselné az adót.

Gyorsan siklott az egriek csónakja a vizen. A Tabánnál kötöttek ki. Bekics ott maradt, a többiek meg elindultak, félig törökül, félig magyarul beszélgetve. Mert hogy akkor az volt a módi még a törökök között is.

Bizony elcsodálkoznak a sok látnivalón Bálint úr lovasai.

Koldusok, dervisek, fátyolos, bugyogós török asszonyok, fényes, zsinóros-dolmányú iszphárik, jókedvű janicsárok meg füstös ruhájú topcsik sűrögtek-forogtak a bazárok előtt. A kereskedők meg, ki magyarul, ki törökül ordítva, kínálgatták áruikat. Az út közepén hosszú sorban baktattak a várórség vízfordó

szamarai s iszonyú orditással görnyedtek a vízzel telt duzzadó kecskebőr-tömlők súlya alatt.

Majd meg méltóságos tevék lépegettek hosszú sorban s ingatták piroskantárú fejüket.

Mondom: álmélkodának Bálint úr vitézei.

Lassan, lassan jutottak föl a várba.

A déli kapunál álló janicsárok álmosan bámulták meg és szó nélkül eresztették be őket. Hiszen olyan egyforma volt akkor a magyar meg a török! Csak a fővegben különböztek. A magyarnak kalpagja volt, az igazhitű mozlim vitéznek meg török süvege, feze vagy turbánja. Bálint úr legényei pedig már Apcztól kezdve török süveget hordtak.

Napközben csak ténferegtek a várban, mint anyyi más ember. De közben erősen nézelődtek s kitudták, hol a basa kertje.

A várhegy déli oldalán terült el, a fele már kívül esett a bástyán s lenyulott a Tabán sok girbe-görbe utcájáig. Ott lent is fal kerítette, de azon könnyűszerrel át lehetett jutni.

A Boldogasszony temploma alatt valami kis kocsmában falatoztak déltájt.

Aztán tovább lődörögve várták az alkonyatot.

Közben jól látták, amint Bekics szépen, észrevétlenül elkötött ott lent a parttól s lassan úszott csónakja a Kelenhegy alatt, úgy ahogy megbeszélték.

Napszálltakor aztán, mikor a műezzin szétkiáltozta a maga mondókáját a négy világtáj felé s az utcák egyre csendesebbek lettek, elindultak egymás után, jókora távolságban egymástól, mintha közülük se lenne egymáshoz, a Tabán felé. Az egyik szűk utcácska végén észrevétlenül átvetették magukat a falon. Bent voltak a kertben. Ott egyideig a fal mentén haladtak, miközben szemük-szájuk elállott a gyönyörűségtől.

— Tündérkert ez, uram! — suttogta Bika Bence, Bálint úrnak.

— Földi paradicsom.

Ugyis volt. Ami illat és szépség két világrész virágában megvan, az mind ott volt előttük gyönyörűséges rendben.

Hanem embert nem igen láttak. Csak később vettek észre két fehérruhás bolyongó, hajlongó alakot egészen fönt a várbástya körüli tájon.

Mihelyt a nap lebukott a hegyek között, lopva elindult Bálint úr Korponay Lőrincsel meg Bika Bencével. Lassan bujkálva osontak följebb és följebb, mignem egyszer csak egy csuda rózsatőhöz értek. Félig kinyílt, egészen különös alakú, bódító illatú rózsafaj volt. Sohse láttak még olyat.

Nosza, Bálint úr le is vágott három szál rózsát, betette magas török süvegébe s aztán megint fejébe huzta nagy vigyázva a süveget.

— Tovább! — suttogta égő arccal.

A két vitéz villogó szemmel suhant utána.

Már csak néhány ugrásra voltak a két fehérruhás alaktól. Az egyik — nyilván a basa kertésze volt — fehérszakállú öreg ember, a másik meg valami fátyolos asszonyféle volt. Ugy vélték, hogy a kertész felesége.

— No, most maj' vihetjük még ezt a vén boszorkányt is — mérgelődött Bika Bence.

A mitsem sejtő, békésen öntözgető lelkeknek bizony a kiáltásra sem volt idejük, úgy vetették magukat rájuk.

Bika Bence egyetlen rántással kapta hóna alá a kis szakállas törököt, s hirtelen rongyot nyomott a szájába. Vitéz Korponay Lőrinc rendelő uram pedig

a »boszorkányt« kapta föl s iramodva indultak le a hegyről. Hanem Lőrincnek nem volt szerencséje: a fátyol miatt egyre bajlódott futás közben s mégsem tudta a gyolcs-csomót a foglyulesett fehérnép szájába nyomni. Rohanás közben még fickándozott is a szegény s úgy nyögött, mint valami sebzett galamb.

— A fogása után aligha mondhatnám, hogy vén — gondolta magában Korponay, mialatt lihegve bukdácsoló Bálint úr meg Bika Bence után.

Ott lent már várták őket a társaik.

Egy pillanatra megálltak, hogy kifújják magukat.

— No, rendelő uram — szólt oda Bence Korponaynak — kigyelmed megjárta a vénséggel. Most oszt' cepelheti hathétig. Kigyelmednek ugyan kijutott.

— Fenét cepelem — lihegte dühösen a rendelő — majd beléeresztem a Dunába a pogány jószágot, hadd usszék vissza Törökországba.

A szegény összekötözött kertész csak a szemeit forgatta nagy kinban, a fehérnép meg egyre azon iparkodott, hogy Korponay tenyerét lefeszítse a szájáról.

— De mán elébb csak nézzétek meg mifelé! — szólt rájuk Balassi s az lehuzta a fátyolt a fehérnép arcáról.

— Hú az a ragyogós... — álmélkodott örvendezve a rendelő.

Erre már a többiek is odafordultak:

— Aci te — mutasd!

— Fenét adom, én hoztam. Az enyém.

És még szorosabban szorította magához Korponay.

— De legalább mutasd, ha nem vén — ágaskodott Selymes András.

— Coki innen, te gyerek. Még elkivánod tőlem —
tolta félre a rendelő a legényt lassan-lassan, mint
mikor a kártyás guberálva lesi a kártyát, úgy vonta
le a fátyolt az arcáról.

— No, Lőrinc — nevetett a hadnagy — bédobod-e
a Dunába?

— Inkább a lelkem üdvösségét, uram!

Hát volt is irigység. Nem volt tizenhét esztendő-
nél idősebb a török fehérnép, de valami gyönyörűsége
szép volt.

— Maj' én viszem! — ajánlkozott Selymes.

— Viszed ám, maj' megmondom kit — féltékeny-
kedett a rendelő.

— De segíteni akarok!

— Segítesz ám a hóhérnak, nem nekem.

Avval indultak.

Átvetették magukat a falon és sietve iszkoltak az
immár néptelen budai utcákon, először le, majd föl
a Kelenhegy meg a Nyárhegy nyerge felé, uttalan uton
egyre nagyobb sötétben. Elöl vagy száz lépésnyire két
figyelő vitéz, majd Bálint úr, süvege alatt a legszebb
budai rózsákkal, aztán Bence a kertésszel, majd Kor-
ponay a fehérnéppel s utánuk a többiek.

Nagy lihegéssel kaptattak át a hegynyeregbe. Kor-
ponay ugyancsak igyekezett, hogy a zsákmánya száját
befogja, hanem az hol sikerült, hol nem. Minduntalan
letépte a kezét a szájáról s úgy nyögött és zokogott,
mint a vadgalamb.

— Nem tudod elhallgattatni? Még elárul! — mor-
dult Korponayra Balassi.

— Csak létépi a tenyeremet uram... — mérgelő-
dőtt a rendelő — oszt' a másik kezemmel meg nem
segíthetek.

— Ejnye! Hát miféle vitéz vagy te, hogy nem tudod befogni egy fehérnép száját?

— Nem tudom-e?

Attól kezdve meg se nyikkant a török virágszál. Csak Korponay szuszogott nagyokat a koromsötét éjszakában, amint immár lefelé csetlettek-botlottak nagy kerülővel a Kelenhegy tulsó lejtőjén.

Messze Buda alatt értek le a Dunához. Ott már lassabban mentek, egy-csoportba verődve. Nagyokat fujva beszélgettek az esetről. Csak Lőrinc nem szólt egy kukkot sem. Pedig háromszor is szólította Balassi.

— Mi az? Megkukult a rendelő? — kérdezte a hadnagy. Hadd lám, mi van mán veled — s melléje lépve, inkább tapogatva, mint nézve, szemügyre vette a rendelőt. Aztán elnevette magát hangosan, szívből.

— No, ez jól csinálja! A szájával fogja be a zsi-vány a zsákmánya száját! Azért szuszogsz itt mellettem, te selyma! Azért nem tudsz hát beszélni. Szent igaz, hogy ennél jobb módot ki sem lehet találni!

Akkor irigykedtek csak a többiek. Hanem Korponay csak morgott, rugott, de a világért se vette volna le a száját azokról a puha, meleg ajkokról. Pedig akkor már bizvást tehetne volna. Hire-hamva sem volt arra töröknek.

Csak mikor megtalálták Bekicset a csónakkal s evezni kezdtek, ott valahol a Duna közepén hagyta el a csókot a rendelő. Fel is jajdult a fehérnép nyomban:

— Babam... babam... S a kertészt kereste a sötétben.

— Mi a fene? irigykedett Selymes — még csak nem is a felesége, hanem a lánya a kertésznek. Babam azt teszi: apám! Hű, de fene szerencséd van, rendelő uram!

Bizony áldotta is a szerencsáját Korponay, miközben félig magyarul, félig törökül tutujgatta, vigasztalta a kislányt, hogy ne féljen, semmi baja sem esik.

Éjfél után partot értek a Csepel-sziget tulsó oldalán, Soroksár táján. Soká keresték a két vitézt a lovakkal, de végre is megtalálták s akkor: hajrá!

Mire a hajnal fölpiroslott, addigra már ki tudja, hol jártak Balassa meg a vitézei a rózsákkal, a budai basa kertészével meg a legszebb budai liliomszállal?

IV.

Amhát a hatvani bég nagy mulatozással agarászott a széles rónán, mikor egyszer csak mint a forgószél: ott süvöltött el előtte az uton nyolc török lovas!

A derék bég egy pillanatra megtorpantotta a lovát s vele együtt megállottak kísérői is. De, mihelyt meglátta, hogy a lovasok közül ketten foglyot is visznek a nyergükben s még hozzá az egyik fogoly fátyolos asszonyféle: nagyhamar utánuk rugtatott. Mögötte viharzottak iszpáhijai is. Lehettek vagy tizenketten.

Iszonyuan káromkodott, szitkozódott a bég. Hogyis ne, mikor a rohanó lovasok sehogy sem akartak megállani, bárhogy is kiáltozott utánuk!

— Álljatok meg, kutyák — orditozott törökül — álljatok meg ebtől szakadt tolvaj gazemberek! Álljatok meg Mohamed átkozottjai!

Hanem azok csak mentek, mint a fürgeteg.

A bég persze egyre mérgesebb lett. Egy ideig úgy látszott, hogy növekszik közöttük a távolság, de utóbb észrevette, hogy lankadnak a menekülők lovai.

— Álljatok meg! — hörögte Amhát. — Hisz úgyis megfoglak! Nem birják a lovaikat!

De biz azért tartott a száguldás. Csupán az aggasztotta a béget, hogy egyre inkább arra a se az enyém- se a tied földre jutnak, mely már a magyar végházak közelléte miatt nem a legbarátságosabb terület, igazhitű mozlímok számára. De akkor már elvakította a harag és nem törődött semmivel.

Györk házai előtt, valami kis erdő szélén aztán megváltozott a helyzet. Az egyik óriástermetű lovas, aki foglyot vitt a nyergében, átadta ezt egy társának. S mialatt ez és az asszonyfélét vivő vitéz tovább robogott szélesebben az uton, a többi hat vitéz hirtelen szembefordult a béggel és lovasaival.

— Ó, a beste gazemberek! — dühöngött Amhát — még szembe mernek szállni a hatvani béggel!

S még inkább hüledezett a vitéz török úr, amikor a szemköztrohanó lovasok elordították magukat, hogy:

— Segíts Jézus! Hajrá!

Egy pillanatra megtorpant Amhát, de jóféle vitézi vére mégis csak harcra biztatta s elébe ugratott a törökből lett magyaroknak.

Rövid harc volt.

Az elől rohanó hatalmas magyar — Bika Bence — egyetlen egy vágással szelte le Amhát úr fél pofáját, úgyhogy a szegény pogány vérét köpködve kapaszkodott a lova nyakába. A ló megérezve gazdája tehetetlenségét, nagy nyihogva fordult meg s vad iramodással robogott vissza. Erre aztán a bég iszpáhijai is kereket oldottak, úgyhogy Bálint úr és vitézei már csak nagy igyekezet után tudtak közöttük néhány jó kardvágást kiosztani.

Egy darabig még üzték őket, majd visszafordultak s nagy nevetéssel kötözgették apró sebeiket.

Bálint úr a homlokára kapott egy könnyű vágást.

Bekics Gábor a balkezefejére, Komáromi Ambrusnak pedig az egyik szemfogát verték ki.

Éjfélkor kocogtak be Vég-Eger kapuján...

V.

Arról nem szól a krónika, hogy milyen szívvel fogadta a szép várkapitányné Balassa Bálint hadnagy uram virtuson és véren szerzett rózsáit.

A császárnak, meg nádornak azonban egészen bizonyosan nem sok öröme tellett benne, mert hosszú-hosszú ideig korrespondáltak a budai basával e vakmerő vitézi csíny miatt. A végén már csak az bántotta a derék budai pogányt, hogy a kertész sem akart visszamenni, pedig akkor már kiadták volna. Nem akart visszamenni, mert a lánya tartotta. Azt pedig Korponay Lőrinc uram két szerelmes karja fogta ott Egerben, no meg az a fehér galamb, aki egyre ott röpködött a fejük fölött s akit úgy hívnak: boldogság.

Az öreg török kertész még sok gyönyörűséget szerzett az egrieknek, csodálatos rózsakeresztezéseivel.

Tündéri szép kertje a későbbi nagy ostrom alatt pusztult el, amikor a már sebesült Korponay Lőrinc uram kardját az asszonya forgatta a romlott bástyán, Dobó István vezérsége alatt. Még pedig éppen olyan hősiességgel, mint a többi csodálatos egri asszony...

Annyi bizonyos, hogy a budai virtus csak Balassa Bálint uramra nézve végződött rosszul. Egyfelől: egyre kapta a dorgáló leveleket a császári kancelláriától, az országbirótól, a nádortól, meg a jó Isten tudja ki-mindenkitől, mivel hogy még a konstantinápolyi Fényes Porta is megmozdult nagy bosszúságában. Más-

felől meg: a várkapitányné asszony szívét is aligha nyerte meg virtusos rózsaszerzésével, mert röviddel utóbb már Erdélyben kesereg gyönyörűségesen kinlódó énekekben.

Nem sok idő multán pedig nekiindult Nagy-Lengyelországnak, hogy a kárpáti gerincen sírja el azt a híres, fájdalmas bujdosóénekét, hogy:

»Zöld erdő harmatát,
piros csizmám nyomát
hóval lepi bé a tél,
hóval lepi bé a tél...«

A HUSZONÖT ORROK HISTÓRIÁJA

h
re
m
P
va
sz
tö
ko
zé

vá
zá
de
jo
vi
sz
ly
tá
s
ba
m
rő
m
a
rő
es
ha

Nagy-tudós Takáts Sándor uram — miként azt híres-neves könyvében meg is írta — kiókumlálta régi, elfakult fóliánsokból s redves pergamenek elmosódott írásaiból, hogy Deli Horvát Markó meg Porkoláb Márton, a babocsai végház néhai való vitéz vajdái, az Úrnak 1551-ik esztendejében fölötte nagy szerencsével ütöttek rajta a végház alá lopakodott törökön. Vagy négyszáz vitézükkel közel ezerötszáz kontyost kaszaboltak le s fullasztottak a Rinya vizébe.

A nagy jószerencse öröme azután parádéba vágta magát jó Porkoláb Márton s három lófarkos zászlót s két főrangú pogány foglyot fölvitt ajándékba a királynak, Bécs városába. Hanem, hogy még jobban megtisztelje a fölséget, hát egy kis zacskóban vitt még valamit. Huszonöt levágott, török orrot. Huszonöt vitézi orrot. Huszonöt igazhitű orrokat, melyek haj! — gazdájuk életében igencsak élvezettel tágultak holmi finom ürüpecsenye szagára nyiltan, s bizonyosan jóféle magyar borok illatára — titokban. Az utóbbi ugyan elvetendő, bűnös és gyarló megnyilvánulás vala a huszonöt vitézi orrok részéről, hiszen Mohamed próféta áperthe eltiltotta gyermekeit egyszersmindenkorra a földi szeszitaltól. Ám a szomorú és jóború Magyarországon vitézkedő törökök, Allah bocsássa meg nekik, fölötte gyakran estenek bűnbe ebben a tekintetben, mivelhogy Mohamed már akkor is messze vala — lakozván a

hetedik paradicsomban — a bűnrecsábító nedű pedig minden pincéből előbukkant s így átkozottan közel volt.

Hanem, hogy sorját ejtsem a históriának, folytatom ott, hogy Porkoláb Márton kellő hódolattal prezentálta is az említett gyönyörű ajándékokat a bécsi császárnak.

A fölséges úr megörült a zászlóknak és foglyoknak, ám az orrok láttára furcsán tekintett jó Porkoláb Mártonra. Pillanatra tán átvillant felséges fején, hogy az a rezesorrú, szélespallosú magyar vitéz, aki németül még csak dörmögni sem tud, tán bizony részeg. Ám a nádor, aki történetesen ott volt, megmagyarázta neki, hogy ez a legnagyobb megtiszteltetés, amiben a vitézi szerzet részesítheti királyát. Mert nem valami kaján tréfaság az orrvétel.

Abban az időben — miként ezt nagy-tudós Takáts Sándor uram kimutatja — magyarnál, töröknél egyaránt az volt a szokás, hogy a végbéli vitéznek annál nagyobb volt a tisztessége, minél több ellenséget küldött a másvilágra. Ennek bizonyítéka pedig az volt, hogy levágta a legyőzött vitéznek a fülét s elvette örökös győzelmi jelként. Igen ám, csak hogy a fülekkel néminemű suskust lehetett elkövetni, amire a Magyarországon lézengő császári csapatok jöttek rá. Mivelhogy ezek vitézi ügyekben igencsak elmaradtak a magyarok mögött s irigyelték is szörnyen a magyarok fülgyűjteményeit; hát, hogy behozzák a szégyelnivaló hátrányt: a legyőzött török vitéznek mindkét fülét levágták s dicsekedtek, hogy két törököt öltek meg. Jó magyar eleink rájövén a turpisságra, az igazság kedvéért azonnal más és csalhatatlan szokásra tértek át. Kijelentették, hogy a fül az többé nem számít, mert abból kettő van minden halandónak, ma-

gyarnak és pogánynak egyaránt, avval tehát csalni lehet, hanem legyen a vitézi próba bizonyítéka az — orr. S igazuk is volt. Orra csak egy volt már akkor is minden halandónak.

Ezért vitte föl hát a huszonöt orrot Porkoláb Márton uram a fölségnek, megbizonyítván vele a babocsai őrség hűségét, hódolatát s áldozatkésztségét, mert ime a dicsőségteljes győzelmi bizonyítékból huszonöt darabról lemondott s följajánlotta azt a királynak. Ez pedig kétségtelenül a legnagyobb megtiszteltetés, ami uralkodót érhet.

A fölség a magyarázat után túláradó kegyességgel fogadta el az ajándékokat, gazdagon megjutalmazta a babocsai vitézeket s Márton uram boldogan tért vissza a Rinya mentére.

Nagy-tudós Takáts Sándor uram nem tudott erre nézve többet kikutatni. Pedig hát itt egy kínzó kérdés ötlük föl. A zászlók körül nincs baj. Azok nyilván bekerültek a császári ház győzelmi trofeái közé. A foglyokkal sincs semmi gond, azokat bizonyosan kicserélték fogoly magyarok vagy németek ellenében. Ám mi történt az orrokkal?

Megvallom: soká töprengtem ezen. Féléjszakán át. És nem tudtam megoldani a kérdést. Végül is elnyomott az álmom.

S álmomban — csodák, csodája! — megtaláltam a huszonöt orrok históriájának folytatását. Meg ne kövessen érte senki: álmom volt!

Ime:

*

Hát úgy volt, hogy Porkoláb Márton uram kegyes elbocsátása után a zászlókat valóban a hadi trofeák múzeumába vitték, a foglyokat a Kriegsraith

gondjára bizva, a tömlöcbe, de az orrokkal már akkor bajba kerültek az udvarmesterek. A fölség nem intézkedett azok ügyében, hanem csak annyit mondott, hogy meg kell őket őrizni, mert azok nemes bizonyítékai a magyar hűségnek és vitézségnek.

Sok fejtörés után elküldötték hát az orrokat a császári ház hadi trofeái közé az arzenálba, nagy, szigorú parancsolattal, hogy úgy őrizzék a zacskó tartalmát, mint a szemük fényét, mert a fölség meghagyta, hogy így legyen.

Evvel néhány hónapra elnyugodott az orrok ügye.

Ám mikor egyszer Leonhard úr a trofeák őre szemlét tartott a kincsek fölött, megdöbbenve tapasztalta, hogy az egerek kikezdték a zacskót. Még szerencse, hogy csak a zsákocska bőrével volt idejük vesződni s az orrokig még nem jutottak el. Leonhard úr egy pillanat alatt átlátta a helyzet tarthatatlanságát s borsódzott a háta is, mikor eszébe jutott, hogy hátha megették volna az egerek a fölség kedves emléktárgyát. S — brr! — rágondolni is rossz: mi lett volna akkor, ha egyszer a császár látni kívánta volna kedvelt babocsai legényeinek az ajándékát. — Nem, ilyen felelősséget ő nem viselhet!

Fogta tehát a zacskót és elküldötte a Kriegrathnak, alázatos, de egyben határozott hangú írás kíséretében, melyben a további megőrzést a Kriegrathra bizta. Úgy érvelt a tiszteletreméltó úr, hogy neki csak a zsákmányolt fegyver, jelvény, tábori szerzőm és hadianyag megőrzése lévén szent kötelessége s Istentől kijelölt hivatása. Mivel pedig a huszonöt orr e kategóriák egyikébe sem sorozható, felmentve érzi magát a zacskó őrzése alól. Együttal megemlítette, hogy a haditrofeák termeiben ősidők

óta és kiirthatatlanul egerek tanyáznak, ami egy pillanatra sem biztosítja a zacskó épségben maradását. Már pedig a császár azt kegyeskedett mondani: megőrzendő!

Schreck úr a Kriegs-rath hórihorgas kancellistája mitsem sejtve vette át a csomagot s nagy és buzgó elfoglaltságában gyanutlanul firkantotta nevét finoman vágott lúdtoll-pennájával az írásra, hogy átvett valami csomagot.

Leonhard úr pedig füligérő szájjal mosolygott s megkönnyebbült a lelke, hogy jó helyen tudja a császár — akarom mondani a huszonöt néhai török vitézek orrait.

Bezzeg annál ijedtebben vakarta meg tar koponyáját Schreck uram a csomag kibontásakor, a kísérő levél olvastára. — Nem, ő nem illetékes a megőrzésre, ez faktum! Igaz, annak a kehes Leonhardnak is igaza van: neki sem lehet feladata. De hát akkor mi történjék az orrokkal?

Megkérdezte a legtudósabb császári generálist, a Kriegs-rath alelnökét. Az — szegény — éppen rosszkedvű volt, mert valahol ismét elpáholták a császári ármádiát, hát csak annyit mondott: küldjék a Kriegs-archivumba.

Schreck felsóhajtott s megfelelő szigorú utasítással, mely négy oldalra terjedt, el is küldötte parancs szerint.

Mit tehetett Knebelhorn úr, a Kriegs-archivum lelkiismeretes őre, minthogy — átvette. Hanem, amikor kibontotta a csomagot s elolvasta az írást, azonnal megállapította, hogy Schreck Anasztáz rettentően tévedett, mikor hozzá küldötte megőrzés végett az orrokat. Mert ugyan mit képzél az a szerencsétlen em-

ber? Hiszen a hadilevéltár csak katonai vonatkozású okmányokat, nem pedig a fölséges úr személyi kegytárgyait őrizheti! Hová jutnánk, ha ezt elfogadná? Nem és ezerszer nem! De hát akkor ki illetékes a megőrzésre? — Megvan! A császári kincstár! A Schatzkammer!

Belevágta a pennát a kalamárisba s borotvaéles okfejtéssel kifejtván a kegytárgy illetékességét, átküldötte a csomagot Humpendorf őexcellenciájához.

Humpendorf őexcellenciája reszketett a méregtől s az asztalt csapkodta Knebelhorn Ottokár minden második mondatánál, olvasván a kísérő aktákat.

— Hát mit gondolnak ezek a gazemberek, mi csoda a császári kincstár? El kellene csapni minden levéltárost. Egymásnak küldözik a fölség, azaz bocsánat — a törökök orrait s még őt is belevonják ebbe az ostoba játszadozásba. Romlott, gazemberek és tudatlan fickók. Hogy ő, hogy a császári kincstár...? — Nevetséges! Hiszen még csak az kellene, hogy elfogadja. Azok a bolond, barbár magyarok, ostoba virtuskodásukban még utóbb egész hullákat küldözgetnek majd győzelmi emlékül — mert minden kitelik tőlük — s akkor szinte temetkezési kamrárt csinálhatnának az ő szép, nyugalmas kancelláriájából. No, hát majd befütyül ő minden levéltárosi aknamunkának! Mégis csak disznóság, hogy így labdáznak a császár — be kell vallani — kissé különös emléktárgyaival, de mert a fölség azt mondta: megőrizni; tehát furcsaság ide vagy oda — szent kötelesség. Ám ebben az esetben ez nem Humpendorf Ferdinánd hivatása. És precedenset nem enged teremteni a jövőre nézve. Hogyne: majd egész halott török basákat fog őrizni a gyöngyök s koronaékszerek közt!

S az orrok, huszonöt száradó, zsugorodó és boldogtalan török orrok vándoroltak tovább.

Hanem a császári titkos levéltárban sem állottak meg.

Fleischhacker Hubert úr, ott, ugyanis a hasát fogta nevéttében a csomag szabályszerű átvétele s a növekedő aktacsomó elolvasása után. A könnyei is csurogtak a kacagástól.

— Hát hallottál már ilyet, Francz? — szólt oda körmölő famulusának — ideküldik ezeket a pompás török orrmányokat avval, hogy ide illetékesektől Meg kell szakadni. Heiliger Karfunkelstein, de vicces ember ez a Humpendorf... Jaj... belenyilallt az oldalam... S nem jut eszükbe, hogy hiszen ez magyar ügy! Magyar vitézek hozták ajándékba az orrokat a magyar királynak. S ideküldik hozzám a császári irattárba ezek a tréfás emberek. Na persze: kellő jurisprudencia nélkül mindjárt megakadnak az első esetenél, mihelyt egyetlen fölséges perszóna kétféle közjogi méltóságot tölt be. Ők csak a császárt látják, ha a fölségre gondolnak s eszükbe sem jut, hogy egyuttal magyar király is. No, majd eligazítom őket.

Avval nekiült s pompás jurisdictióval kifejtette, hogy az orrok megőrzése egyedül őfelsége magyar kancelláriájának feladata, mert eminenter magyar vonatkozású az ügy minden tekintetben. Aztán elküldötte.

Bajcsányi Péter, a fölség magyar kancellistája, módfolótt elcsodálkozott az iratok áttanulmányozása után, ám tüstént fölébredt benne bizonyos gyanú. Bizonyára okuk lehet az orrokat küldözgető uraknak arra, hogy ilyen kézzel-lábbal rugdalóznak a zacskó

megőrzése ellen. Ha pedig azoknak oka van erre, akkor neki sem kívánatos, e megtisztelő kötelesség. Tehát: vissza!

Neki ült s kifejtette, hogy noha bizonyos argumentumok amellet szólnak, hogy valóban a magyar kancelláriának kellene az orrokat megőriznie, mégis ebben olyan circumstantiák akadályozzák, melyeket mindenkinek tekintetbe kell venni. Jelesül: a kancellária hol Pozsonyban, hol Bécsben, hol Nagyszombatban, hol pedig Alamócban van. Aszerint, amint a pogány török fenekedik avagy békességben vagyon. Így állván a dolog, ő nem vállalkozhatik a megőrzésre, minek folytán nagy reverenciával visszaküldi Leonhard úr pártfogása alá a zacskót.

Evvel visszatértek a boldogtalan orrok az első stációhoz s egyben megkezdődött közel három-évszázados bolyongásuk.

Nem akarom fejezetenkint megénekelni, mint vándoroltak a huszonöt pogányok orrai háromez-éven által a magas bécsi levéltárak s kancelláriák között, de szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a védekezés, a megőrzés kötelességének elhárítására egyre hevesebb harcba sodorta az urakat.

Háromez év alatt bizony nagy dolgok történtek. Országok süllyedtek el, népek támadtak föl s a fölséges császárok egész sora költözött le a bécsi kapucinusok sirboltjába. Az égből szemlélődött, már réges-régen Porkoláb Márton uram is, kinek ajándékaról már mindenki elfelejtkezett — csak az archivumok derék őrzői között dult a harc. Hol nyíltan, hol megszánt guerilla-csaták formájában.

Leonhard mesternek a haditrofeák néhai őrének egy kései utóda például Leopold császár alatt, rögtön kiragadta a lándzsát a lim-lomjai közt őrzött páncé-

los vitézek valamelyikének kezéből s átkozódva védte küszöbét, ha a Kriegsarchivum avagy a titkos levéltár szolgáját látta közeledni. Szegényt ezért bolondnak tartották s később el is mozdították az állásából. Ám utódjának még a lelkére kötötte:

— Csak az orroktól óvakodjál, mert különben odajutsz ahová én.

De néhai Fleischhacker Hubert sem hagyta utasítás nélkül az övéit. Mikor a guta már ott settenkedt körülötte, imigyen végrendelkezett:

— És tudod, Franc! az orrokat el ne fogadjátok soha, soha. Hadd röhögjön minden utódunk az idők végeztéig ezen a harcon. Csak vándoroljanak az orrok. Hahaha... 'ne kolossale G'schicht!... jaj, már megint belenyilalt az oldalamba...

És Powulka Franc! szentnek tartotta a tradíciót. Pontosan, kérlelhetetlen keménységgel védekezett ő is, utódai is. Az orrok körül nőtt a legenda s az aktacsomó.

III. Károly alatt már félmázsa kísézőirat volt a zacskó mellett, ám megnyugvást nem talált a huszonöt orr. Gyönyörű nekilendülések, kiváló osztrák levéltárosi álmok hervadtak el ebben a rettentő, körbenforgó harcban.

Mária Terézia alatt már úgy tudták az archivumok és kancelláriák őrei, hogy az orrok egész sereg embert tettek tönkre. Többen meggárgyultak, hárman az öngyilkosságban kerestek menedéket, ismét mások örökre elvetvén a levéltárosi mesterséget, világgá mentek.

S a harcot ki-ki a maga hite és vére szerint folytatta. Az egyiket páni félelem fogta el s a gyóntatóatyjától kért tanácsot, mit tegyen, hogy rá ne sózzák az

orrokat, a másik emelt fővel fogadta a csapást, ha asztalára csempészték a vándorló küldeményt s hideg fejfel döfte argumentumait a szerinte »egyedül illetékes« ellenfélbe.

II. Józsefnek a fülébe jutott a história s elcsapta a harcoló fórumok minden vezetőjét. Ez energikus tény volt, ám az orrokra nézve ő sem intézkedett. S az új levéltárosok most már bár vinnyogva és összeverődő térdekkel — de annál szívósabban folytatták a harcot.

Hogyisne! Néhai elődeik mindegyikére rosszat hoztak az orrok. Vagy meghibbantak, vagy belepusztultak. De a legjobb esetben is korán megöszültek, amellet, hogy az örökös résenállás és rettegés egész életüket megmérgezte.

Ki tudja, hány száz évig tartott volna e küzdelem, melynek eredménye a XVIII. század végén, a már említett, emberben való pusztítás mellett, másfél bécsi mázsa kísérfirat volt, ha közbe nem lép a sors?

Közelépett pedig Ferenc császár idejében.

Akkorában valami Borszéky István nevezetű ifjú kancellista dolgozott többek között a bécsi magyar kancellárián. Az udvar már csak féllábbal volt Bécsben, mert az az »átkozott korzikai« fölötté erősen szorongatta valahol Károly főherceg seregét. Bécs persze nem igen vett tudomást semmiről, mert vakon bízott a vén császári város szent sérthetetlenségében, ám az udvar már Magyarországra készült s a magyar kancellária főnöke is napok óta Pozsonyban időzött, hogy előkészítse a hurcolkodást.

Igy szakadt a nyakába Borszéky István uramnak a bécsi magyar kancellária minden gondja.

Szép tavasz volt az, tán sohse volt még szebb a Handwerkerek ősi városában. Nagymessziről ugyan már néha-néha ágyúszót hozott a szellő, de a nép nyugodtan éldegélt s az orrokat zavartalanul küldöztették egymásnak a levéltárosok. A kísértő aktacsomó természetesen technikai akadályok miatt már nem követte az orrok zacskóját, mert valami hallgatóságos megegyezés alapján most már csak magát a zacskót küldöztették egymáshoz, a legújabb argumentumok kiséretében. Ezenkívül csupán egy vaskos kötet járt a zacskóval, melyben az előző ügydarabok számai voltak följegyezve.

Mondom, a harc folyt. Borszéky István, gazdája távollétében, egyszer már maga is kivédett egy támadást, amely után bizonyos Metzger Flórián sírva borult az asztalra tehetetlenségében. Ki tudja, mire szánta volna el magát, ha meg nem simogatja a fejét csöpp kis kezével Lottika. Metzger úr tulajdon-egy leánya.

— Ne sirj papácska, hátha én rá tudom venni a magyar kancelláriát, hogy elfogadja az orrokat megőrzésre?

— Megőrültél gyermek? Háromszáz év óta kemény, tapasztalt férfiak egész sora nem tudta egy-
másra kényszeríteni s te, a tizenhatesztendős gyenge kislány akarod ezt megtenni? Ah, keserű mosolyt kelt bennem együgyű beszéded!

Hanem Lottika akaratos jószág volt. Azért is!

Fölvette fehér kis ruháskáját, szőke fejére nagy kalapot nyomott, s kecsesen megkötve annak szalagjait rózsás álla alatt, remegő szívvel indult el, hogy elvigye az orrok zacskóját, a könyvet s apja átiratát a magyar kancelláriába.

Jó Borszéky István sietve szedte rendbe magát

a kisleány közeledtére s hódító lovagiassággal kínálta székkal remegő kis vendégét.

Amikor már azt kérdezte volna tőle, mivel lehet szolgálatára: egyszercsak szívzaggyató zokogásba kezdett a kislány.

Borszéky uram ijedt tanácstalansággal ugrott föl. Csitította, kérlelte, vizet hozott neki, párnát tett a feje alá, hanem mindaz nem használt semmit. Akkor aztán esküdözni kezdett égre-földre, hogy neki jó szíve van s előre is mindent meggiért, csak ne sírjon, inkább mondja el, mit kíván tőle a kis »mamzell.«

Semmi sem használt. Végre már — tisztára kétségbeesésből — a kezét kezdte csókolni a kis jövevénynek. Nem mondom a kétségbeesés mellett jól is esett Borszéky István uramnak, hogy a száját százszor is rányomhatta arra a parányi virágsziromkézre, de az is bizonyos, hogy Lottika sirása csendesedni kezdett és hüppögve panaszkolta el rettentő bánatát.

— Ah, Herr Borzekki — bugta mint a galamb — én a Dunának megyek, ha el nem fogadja tőlem az orrokat... Mert én nem nézem tovább papácska vergődését. És nézze Herr Borzekki, maga még olyan fiatal, hogy bizonyosan kibírja azt az átkot, amit ezek az orrok megőrzőikre hoznak! Hiszen a magyarok elpusztíthatatlanok. Papácska azt mondja, hogy maguknak évszázadok óta semmi sem ártott meg, se a török, se a tatár. Még a német szó sem fogott magukon. Papácska azt mondja, hogy maguk az öröggel cimborálnak. Hát fogadja el kérem és ha maga meg is halna az átok következtében, magáért nem olyan nagy kár, mert magát bizonyosan nem sajnálja úgy senki, mint ahogy én siratnám apácskát. Hát nézze, nagyon kérem, inkább maga, mint apácska...

Borszéky István nem lett volna magyar és nem lett volna legény, ha hősi lendülettel ki nem egyenesedett volna, mondván:

— Mamzell, az életemet e könnyekért!

Igy maradtak az átok-terhelte, boldogtalan orrok a magyar kancellária nyakán.

István úr hazakisérte a kislányt, engedelmet kérve, hogy alkalomadtán tiszteletét tehesse náluk.

Aznap este már hangos ágyúdörgést hozott a szél, de Borszéky István úr csak a bajuszkáját pödörgette és csendesen mondogatta maga elé:

— Ejnye, de édes kis fruska! Nem megy ki a fejemből...

S alig kelt föl másnap, levelet kapott. Ijedt ákombákombetűk voltak. Sietve tépte föl az írást.

»Lieber Herr Borszéky! Nagyon szégyenlem magam, hogy most titokban, apácska tudta nélkül írok egy idegen férfinak. De, nagyon-nagyon rosszat álmodtam az éjjel. Az Istenért ne tartsa magánál az orrokat, hanem küldje máshová akárhová, csak papácskának ne! Magamat okolnám, ha valami baj érné miattuk magát. Nagyon, nagyon rettegek. Csak akkor nyugszom meg, ha hírt ad róla, hogy már nincsenek magánál! Siessen vele! — Lotti.«

Erre már muszáj volt elmenni hozzájuk. Hej pedig vesztére ment oda István úr, mert Lottika ott-hon a háziasszonytiszteben megbabonázta. Hát még mikor zokogásra fakadt szegény Lotti! Mert a magyar fiú nevetve azt mondotta, hogy most már csak azért is vállalja az átkot és nem küldi tovább az orrokat. Ebből persze harag lett.

Két napig duzzogtak.

Harmadnap megint elment hozzájuk.

— Magánál vannak még az orrok? — kérdezte Lotti.

— Igen. Várom, hogy beteljesedjék az átok.

Szempillantás alatt a nyakában csüngött a kislány. És sírt, ritt.

— Hát nem érzi, hogy félttem magát, nagyon, nagyon félttem, mert...

— Miért?

— Mert maga... maga gonosz, istenkisértő, rossz ember.

— No akkor meg úgysem kár értem.

— De nekem, nekem kár! Mert mi lesz akkor velem?...

Csak a csókok beszéltek.

Metzger Flóriánnak kiesett a pipa a szájából, mikor belépett, aztán könny szökött a szemébe, végül pedig elnevette magát:

— Hát mit félted ezt a legényt, te mókus? Hiszen már is elérte az átok: rászakadt a szerencsétlenség.

— Milyen szerencsétlenség? — hebegte elfehéredve a kislány.

— Hát az, hogy most egy életre a nyakába vett téged...

S azon az estén, bár nagyon közélről dörögtek már a francia ágyúk, vidám boldogsággal ült együtt három ember.

Késő éjjel riadtak arra, hogy Napoleon hadai bevonultak a városba.

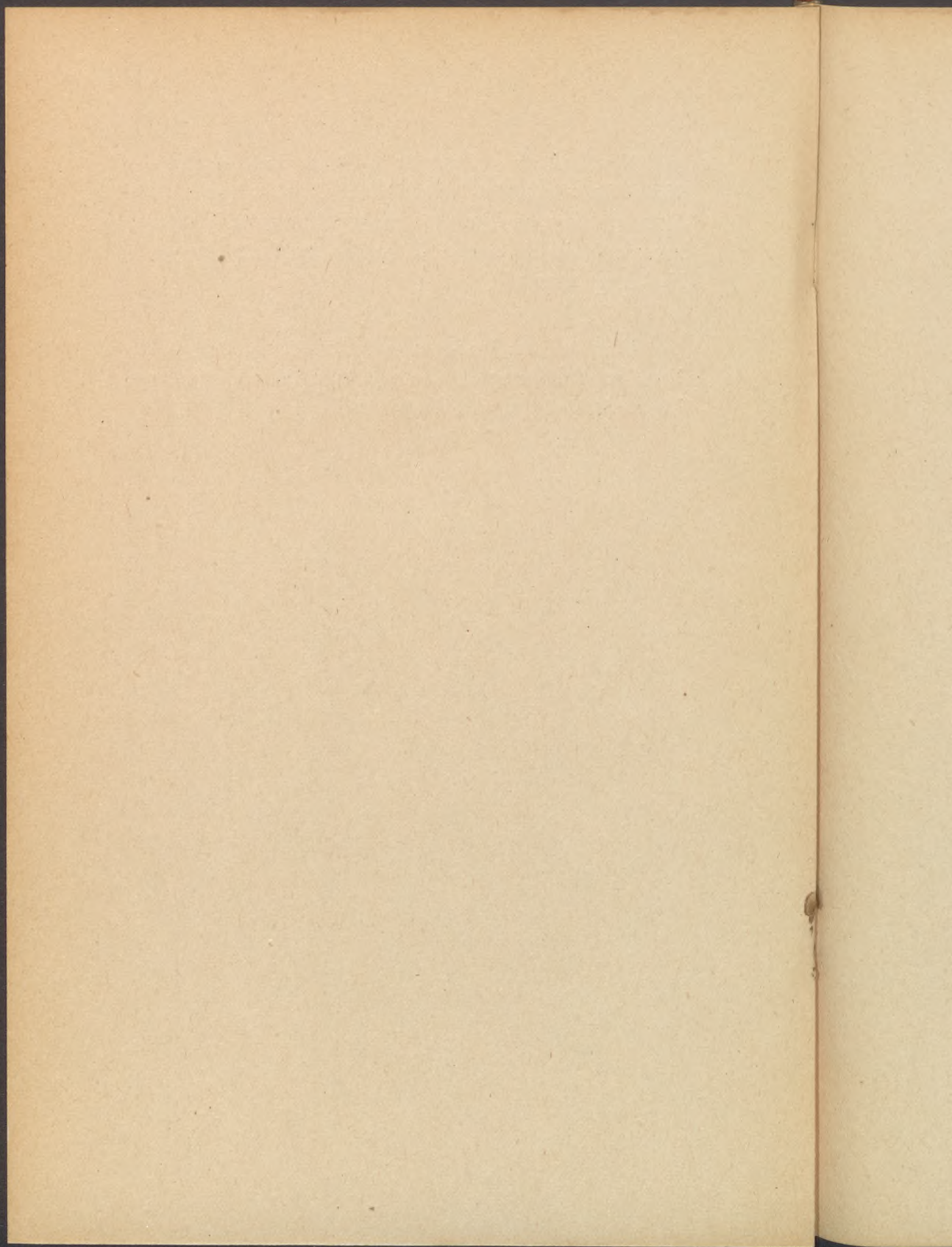
S az orrok?

Nem, nem maradtak a magyar kancelláriában. Nyomuk veszett. A háromszáz éves harcnak és vándorlásnak vége szakadt.

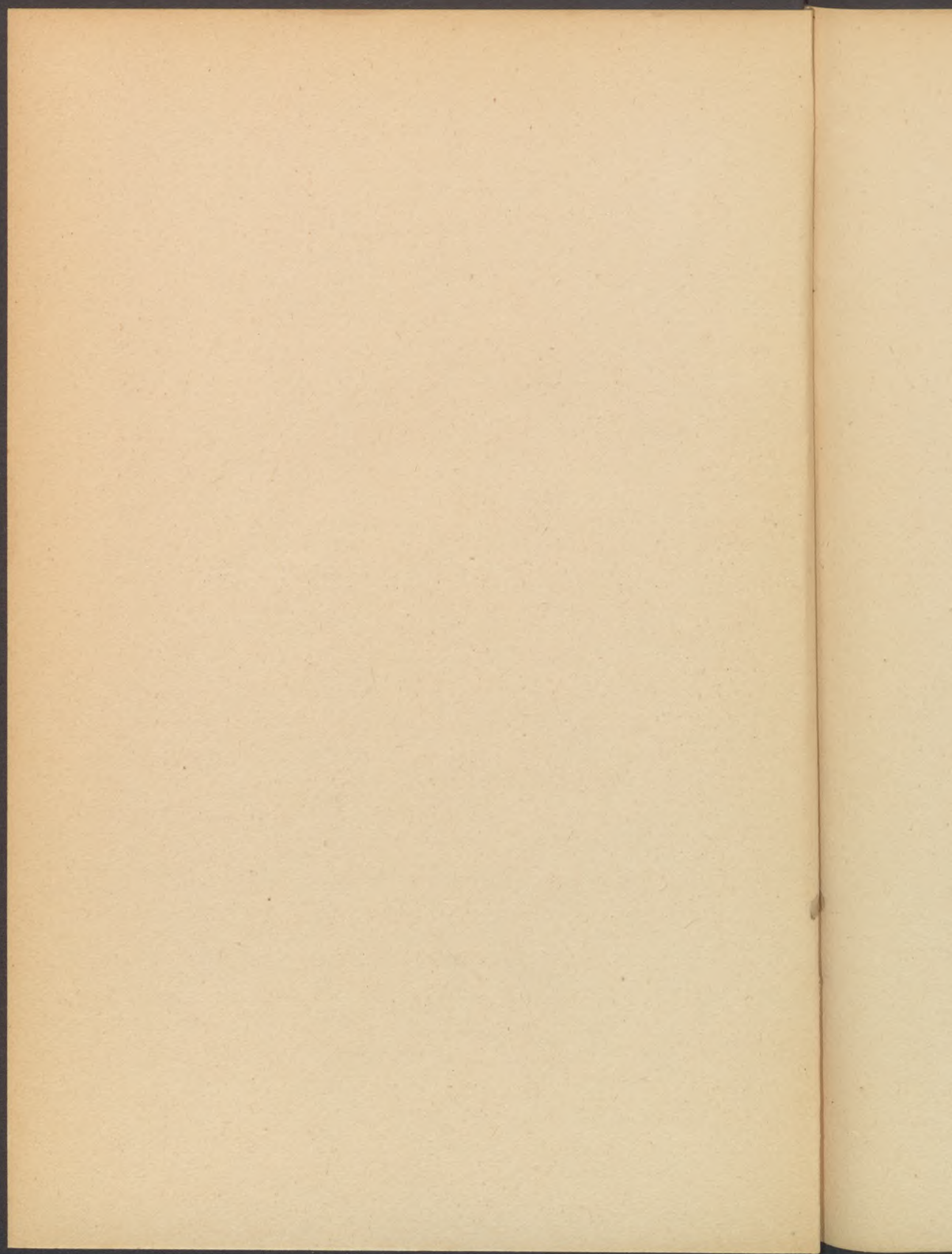
Mert mikor a franciák — kincseket keresve — földulták a császári hivatalokat, eltűnt a zacskó. És Lotti asszonynak igazában csak akkor esett le valami nagy mázsás kő a szívéről, mikor megtudta, hogy eltűntek az orrok.

*

Nem tudom: igaz-e, nem tudom így volt-e, de én így álmodtam meg egy bolond, nyugtalan éjszakán a huszonöt török orrok históriáját...

A ZRINYIEK PACSIRTÁI

Három hétig feléje sem nézett Trakostyánnak. Keserőség fojtogatta, ha csak eszébe jutott is. Egy-két vers még csengett, bongott a fülében, jól odaillettek volna »Arianna sírásához«, már-már le is ült egyszer-egyszer s a téntába vágta a lúdtollat, de azután mégsem lett belőlük semmi. A szégyen vérhullámot hajtott a fejébe, összeroppantotta a tollat s dacosan csikordult meg a foga:

— Ej, vége vagyon!

És döngő léptekkel hagyta oda az írószobát.

A bolthajtásos ámbitus végén megállott s rákiáltott az öreg Stévóra:

— Lovat!

De mire elővezették a paripát, már maga sem tudta, mit akar. Fölült rá s lélektelenül, akarat nélkül engedte, hogy arra forduljon a ló, amerre akar.

Csak akkor ocsudott fel, amikor az okos jószág a varasdi útra tévedt.

— Nem! — csikordult meg benne a szilaj fájdalom. — Arra többé soha! Átkozott a Bednyavölgy minden füve, bokra. És legátkozottabb az a vár, amely ott ágaskodik a völgy fölött. Átkozott Trakostyán!

S immár sebes ügetéssel haladt — délkeletnek. A szigetcsúcsra. Bolondul hajtotta a tajtékzó fekete kis török-lovat a füzésekben, úgy hogy mire odaért, maga is megizzadt a süveg alatt.

Mégsem lett nyugovása.

Egy ideig elődöngött a folyók szögében, mialatt

a paripa csendesen tépegette a fűvet. Volt úgy, hogy ki is verte fejéből a lány nevét, arcát s ilyenkor megkönnyebbült a szíve. Hej, kapott az ilyen kurta menekvéseken s gyorsan továbbszőtte a gondolatokat.

... Igen, igen, ide majd egyszer várat épít. Csak érkezése meg pénze legyen rá. Ha felmegyen Bécsbe, nyomban rá is tör a Bellicum uraira s kiharcolja tőlük. És akkor hozzákezd. Szép vár lesz az! Megvíhatatlan. Új Zerín-vár lesz a neve.

És a képzelete fűgén emel'e a bástyákat, szöglettoronyokat, úgy, ahogy éles, tanult katona-értelme diktálta.

— Új Zerín-vár... Új Zerín-vár... — motyogta magában, de a lelke már megint másutt járt. Mert a szelid Mura-folyó parti tükreben meglátta az arcát, amint a víz fölé hajolt.

Feketefürtű, feketebajuszú, feketebőrű arc nézett föl a vízből. Csak a süvege tornya volt rajta meggyipiros.

— Fekete vagyok — kesergett — hát persze, hogy iszonyodik tőlem. A galamb is húzódik a sötét kerecsentől. Ej, vége vagyon!

És arrább húzódott. Vagy ötven lépéssel alább, ahol a rohanó, sárgavízű Dráva elnyelte a szelid Murát. Annak bizony nem volt tükre, hogy megmutassa benne az arcát. Sárgán, izaposan rohant tova keletnek Vizvár felé, a barcsi palánk felé, török végek felé...

Menekült volna újból, az álombeli csudavárhoz, Új Zerín-várához, hanem akkor már minden hasztalan volt. Egy kék szempár vont, húzta, csalogatta, lidérces rejtelmességével mindaddig, amíg már nem Új Zerínvár bástyatornyait látta maga előtt káprázni, hanem azt a másikat. A Bednya fölöttit, Trakostyánt. Persze, az is csak káprázat volt, de olyan káprázat, hogy édes kinnal nyilalt a szívébe.

És már megint vágatott, hogy tajtékos lett belé a ló.

Máskor meg Légrádig bóklászott. Ott tessék-lássék tett-vett, istrázsákat vizitált, ágyúcsövekbe pislogott, hadnagyokat, ispánokat, béreseket szolongatott, de érezte, hogy nem fog az értelme...

Igy ment ez vagy három hét óta. Gyötrődött pogányul.

Még a bánáság dolgai sem fogták meg az elméjét. Elvégzett mindent, de csak fél-lélekkel. Akár az alvajáró.

Az öreg Stévó meg Kata néne, a fehérhajú vén dajka már azon rágódtak, hogy hírt kellene adni Péter úrnak Petrinjára, mert beteg, biz' Isten beteg Miklós gróf. Hanem aztán halasztgatták a dolgot. A hűséges öreg cselédek nem értek tovább a fejcsóválgatásnál.

Olyan csüggedt, mozdulatlan és bágyadt volt egész Csáktornya az alatt a három hét alatt, mint a várkastély toronyárbocáról alácsüngő Zrinyi-zászló, e végtelen, tikkadt szélcsendben.

Beteg volt az úr, elmondhatatlanul beteg. Se fegyver, se ló, se országdolga, se könyv nem érdekelte. Haj, pedig hogy szerette mindezeket. S most ha be is tévedt a könyvesházba: csak ödöngött benne, nagy, sötét szemeivel. Mint aki elvesztette a lelkét.

Kata néne egyszer, elhajított írásos pergamentlapot lelt az egyik sarokban.

Elvitte a vári diákhöz, betűzné ki. De az sem okozott meg tőle.

Néhány sor volt rajta. Ez:

Kegyetlen, miért futsz? te, árnyéknál könnyebb!

Miért nem hallgatsz meg, áspisnál süketebb?

Oh, te nagy forgószél, állítsd meg futásd!
Az én gilicémnek, tartsd meg szaladását!
De félek, hogy te is nem éred futását,
Röpülni, ha készti szép, sebes sugárát...

A deák csak a szemét meregette.

— Beteg. Mondom, hogy kórság vagy rajta.

És lódított egyet a vállán, tanácstalan magauntában.

Kata néne szeméhez emelte a köténye csücskét és szipogva ingatta ezüstös fejét.

Az úr, a gróf, a bán, a tábornester, a huszonöt éves sötétarcú legény pedig ott ült a nagy tölgyfa alatt, a kert alján, a malomkő-asztalra könyökölt és nagytarajú sarkantyújával értelmetlen barázdákat húzott a kavicsos földbe...

Egyszer mégis elindult a Bednya völgyébe.

Igaz, maga sem tudta, hogy került oda. Az új hegyi máglyákat vizsgálgatta. Ezt még a télen találták ki Péter öccsével meg Simoni ezereskapitánnyal. Egész Horvátországot meg a Muraközét bejárták s a messzelátszó hegykúpokra máglyafát meg szalmát horlattak és híradó jobbágyokat állítottak melléjük.

Úgy okoskodtak, hogy váratlan török betöréskor, mikor nincs idő sereggyűjtő staféták küldésére, ezekkel a füst- meg tűzjelző istrázsákkal riadóztatják az egész országrészt.

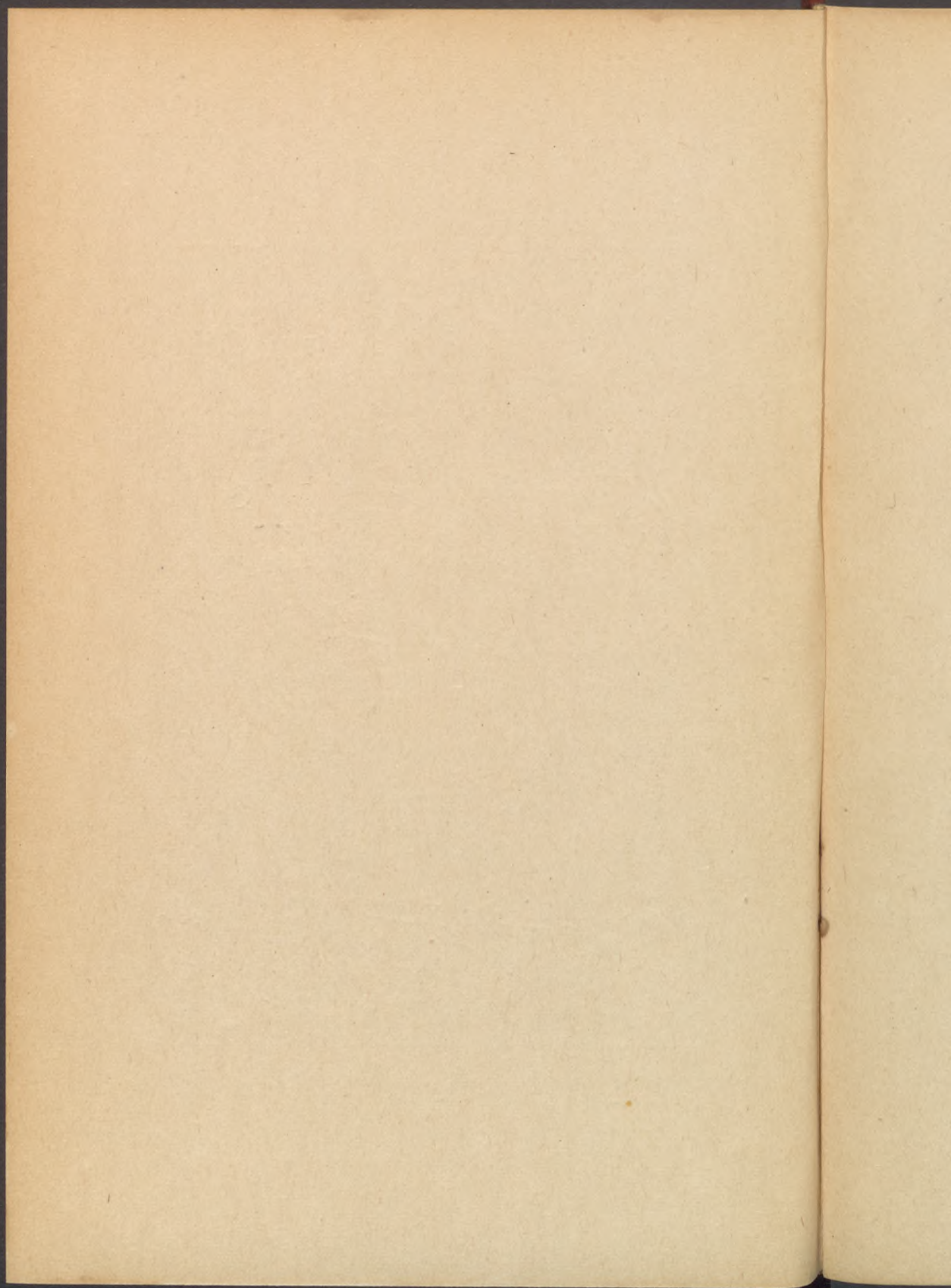
Hát ezeket vizsgálgatta most.

S a lova is úgy fordult be a bednyai völgybe, hogy észre sem vette a gazdája.

Rinya agár fölvert egy-két hitvány nyulat, meg is kergette őket, de azután, hogy a gazdája nem eredt a nyomába: abbahagyta a dolgot. — Bolond világ az

Egyszer mégis elindult a Bednya völgyébe...

emberek világa — gondolta magában s ásítva ült le az út szélére, hogy bevárja a gazdáját.

Egy csalitasban, öreg irtás szélén nyeregből szállott a bán. Hanyatt feküdt a pipitéres pázsiton s nézte a felhőket egyetlen gondolat nélkül.

Egyszer két pillangó vetődött arra. Össze-össze-libbentek meg szétváltak. Az egyik ágon gerle bűgött. De amikor odahívta a párját, nyomban továbbroppent. Fönt az égen összegomolyodott két bodros báránypelgő, majd meg újra szétszaladozott...

— Hm. Hát így megyen mindennek a sorja — mészáros a bán. De a pillegjátéktól, galambszerelemtől, fellegetyeltől pengeni, zengeni kezdett benne a dal.

Előhúzott egy darabka papírt meg az író ónját s néhány sort vetett rá:

*Mit bánkódol mostan a szép kikeletben?
Nézd, mint nőnek virágok az szép időben.
Szent Gergely meghozta a nagyorrú gólyát,
Gilice megtalálta kedves társát.
Láttál már rózsákat
Csúszó kígyókat,
Mint gyönyörködnek,
Szerelmeskednek.
Csak te vagy egyedül,
Élsz kegyetlenül,
Oh, te szép virágszál!*

Aztán abbahagyta.

Fölállott a fűből s akkor szemébe tűnt Trakostyán. Merőn emelkedett ki az erdők közül. Büszkén, gőgösen, a Draskovichok nagyúri dölgyével.

Ettől elsötétült Miklós úr arca.

Odafütyentette füvelő lovát, szájába igazította állalól a zablát, meghúzta a laza hevedert s hevesen lökte föl magát a lóra.

Rinya elbóklászott unott úrfi módjára, hát utána-

fütttyentette. S a fütttyöt ötszörösen verte vissza a visszhang.

Erre fölfigyelt a bán. A kutya már ott volt mellette, kérdő szemmel nézett föl az urára, de a lovas már észre sem vette. A visszhang járt az eszében.

— Hahó! — harsogta bele a tájba.

— Hó — hó — hó — harsogta vissza halkulón az erdő.

És a horvát bán, Zala örökös főispánja, a király tábornestere, Zrinyi Miklós gróf játszani kezdett a visszhanggal.

Tücsköt-bogarat odakiáltott neki, magyarul, németül, latinul, horvátul, olaszul s a fránya visszhang minden szónak visszadobta a végét.

És ekkor egy olyan szót kiáltott, amelyet hetek óta nem mondott már ki. Egy leánynevet:

— Özséb!

És a visszhang visszafelelte:

— Szép — szép — szép ...

Édes kín nyilált a szívébe. Ó, hát ez is azt mondja! Az egész erdős hegykoszorú. S jaj, milyen igaza van! Mert szép, gyönyörűséges, elmondhatatlan szép. Nincs nála szebb se égen, se földön. Gyerekfejjel Rómába küldötte őt meg az öccsét egy tavaszon gyámapja: Pázmány prímás. Akkor ott látta a világ legszebb képeit, szobrait, de olyan szépet ott sem látott, mint amilyen Draskovich Özséb.

— Özséb! — harsogta még egyszer a hegyek felé s azok visszazengték:

—Szép — szép — szép!

Csillogó szemmel ugrott le a nyeregből. Forrón, epekedően, majd meg fájó búbánattal jajdult föl benne a vers. És írta, írta tikkadó lélekkel:

*Te, ki gyönyörködöl az én nyavalyámban,
Töredezett szókban, megrekedett hangban,*

*Felejtsd bánatodat, Szólj: ebben barlangban,
Ég-e miattam Julia lángban? — Echo: Abban!*

Először Özsébet akart írni. De csak kijavította Júliára. Hátha kezébe kerülne egyszer a lánynak ez a vers. Ne legyen rajta diadala.

Aztán folytatta:

*Volt egy kis méhecském,
Gyönyörűségecském,
Kin megnyugodt volt szívem.
Mézes harmatokkal,
Kerti illatokkal
Az ő szája teli volt,
Engemet táplált is,
Csak látattjával is,
Meddig kertemben lakott...*

Érezte, hogy még nem kész ez a vers, de a címe már a fejében járt. Odakanyarította fölője sebes kézzel: »Vadász és echo.«

De akkor már fölzúdult megint a vére.

Fölmegy, igenis fölmegy Trakostyánba és szembe száll azzal az incselkedő lánnyal! És ha az a lány azt a másikat választja: Erdődy Farkast, akkor ő szétroppantja, összetöri Erdődyt.

Egy perc: és csattogva vágatott a tüzes kis török ló a trakostyáni úton. Rinya pedig elnyúló testtel és lógó nyelvvel lihegett utána...

*

Odafönt boroskupával fogadta őt az öreg gróf.

Ölelgette, kínálgatta, traktálta szóval, hírrel, de Miklós egyre csak azt leste, mikor kerül elé a lány. Még arra is csak hümgetett, mikor az öreg előhozakodott avval, hogy Rákóczi Gyurka újból fészkelődik, mert nem fér meg Erdélyben s megint összeakaszkodott a

királlyal. Nem elég, hogy a török terpeszkedik az országban, még ő is járja a bolondját!

Miklós mindezt meg se hallotta. Csak tisztességből bólogatott hozzá.

Végre meglátta a lányt. A szíve is belédobbant.

A várkert tölgyfái alól jött, játékos, vidám léptekkel.

Miklósnak a lelke is nyiladozott.

— Ó be szép, be csudálatosan szép! — ujjongott mellében a szív.

Odahagyta az öreg grófot, hogy a lány elé induljon. De alig tett két lépést: megállott, mint a főbesujtott, kormos bika.

Mert a lány nyomán, a tölgyek alól kilépett még valaki. A híres Draskovich-rokon, az asszonybolondító szép-fiú: Lykáon, azaz hogy Erdődy Farkas. Ő nevezte Lykáonnak egyik versében. Most itt volt. Kacagva kiáltott valamit a lány után.

Az visszafelelt s azon, amit felelt, még vidámabban nevettek.

Miklós állott, mint a bálvány. Csak nagysokára ocsúdott rá, hogy magára maradt Özsébbel. Pedig közben kezet is fogott az Erdődy-fiúval, váltott is vele néhány szót, de arra már nem emlékezett, hogy miről beszéltek. Csak a két kék szemet látta. A két hasonlíthatatlan szemet. Ami azokon kívül esett, az csak árnyék volt. Fák, felhők és Erdődy árnyéka. És a hangok is úgy verődtek a fülébe, mintha végtelen messzeségből jöttek volna. A madárfütty száz mérföldről trillázott és száz mérföldről hallatszott az öreg Draskovich kiáltása is, aki Erdődyt szolongatta a pohárhoz.

Most itt volt hát a lány.

A kék szemek ámulva nyíltak rá, a jókedv derűje fokról-fokra tűnt el belőlük, valami kérdés tükrözött

rajtuk, végül rájuk erészkedtek a selymes pillák, ragyogásuk elmúlt s már csak egy lehajtott, szelíd leányfej volt előtte.

Ki tudja, meddig maradtak volna így, ha meg nem szólal a lány:

— Régen járt erre kegyelmed.

Miklósban meglobbant az öröm.

— Várt?

A gyöngé leányváll megrándult, a fej mélyebbre hajlott s a fehér kis kéz megsimogatta Rinya sima fejét.

— Várt? — kérdezte tikkadt szóval mégegyszer a bán.

Özséb hallgatott. Aztán fölemelte a fejét. Dévaj mosoly villant meg a szemében és halkán, csendes jókedvvel mondani kezdte:

*Lykáont hagyd el már,
szebb vagyok nálánál,
Okosabb nálánál,
Bátrabb is nálánál,
Jobban is szeretlek!*

Miklós elkapta a lány csuklóját, hogy az felszisszent.

— Hogyan? Hogyan? Kitől tudja ezt, hugom?

— Eresszen! Fáj! A kezem!

— A vers az én rossz versem, kivel csak magam mulatására játszottam... S most... most kicsúfol érte!

— Eresszen! — kiáltotta toppantva a lány s a kék mennyország kék villámot szórt Miklóstra. — Eresszen!

Ám akkor már nem volt gátja az ifjú indulatának. Magához rántotta a gyöngé leányalakot s vadul, párázsló ajakkal kereste a száját.

Hanem Özséb harcolt, mint a haragos vadmacska.

Fürgén, acélosan, a megbántottság egész erejével. S végül is kitepte magát Miklós öleléséből. Odábszökött vagy öt lépést s ott megállott lihegve, piros arccal, megbomlott hajjal.

Vele szemben meg ott fújt a feketearcú legény, elborultan, eszeveszetten, szerelemtől és keserűségtől bénultan.

— Nem tudtam, — hebegte a lány — hogy a gróf... prédának nézi... a trakostyáni várkisasszonyt...

Miklós csak nyögött kínjában.

— Szép virtusa vagyon a grófnak — tördelte a szót Özséb — ugyan megtanulta módját az úri udvarlásnak!... Akár az ordas farkas...

Rinya, a hosszúlábu agár, odatörleszkedett volna a lányhoz, de az most ellegyintette magától.

— Ereggy! Ereggy a gazdádhoz. A gróf úrhoz, nagyhírű vitézhez, aki ugyan tudja: hogy szokás Csáktornyan, jobbágyfehérnépnél...

Miklóstra úgy zuhant le ez az utolsó szó, mint a tagló. Kábán, tehetetlenül állott ott, mialatt Özséb továbblépett göggel, délcegen, megvívhatatlanul.

Arra ocsúdott föl, hogy túl a Bednyán, a kopasz ormon tűz lobbant meg s a füstje zászlósan húzott az erdők felé. Nyomban rá a Glavica tetején is füstölni kezdett a jeladó máglya. A völgyből felkanyarodó úton pedig kékruhás lovas vágatott neki Trakostyánnak.

Erre megmozdult a bán.

S amikor a légrádi őrség kékruhás huszárja oda dobant eléje: már semmi sem volt — csak katona. A király tábornestere, Horvátország bánja, a Muraköz főkapitánya, a Zrinyi-brigád vezére.

Rövid volt az írott ordré. Rákóczi György hajdúi

rázúdulnak a Felvidékre, a bellicum hadat gyűjt, Muraköz és Horvátország — lóra!

Most már úgy parancsolt, mint a csaták istene:

— Simoni uram, szereljen a légrádi néppel! A nyargaló zászlóalj tüstént induljon Lendvának, egy lovas vágasson Petrinjára, Péter úrhoz s hívja táborba egész hadával a vati mezőre!

Csattogott ajkán a parancs. Kurtán, élesen.

Akkor már ott állott mellette az öreg Draskovich Gáspár, Erdődy, meg távolabb egy csapat szájtátó szolga.

A lovas köszönt, eldöngött a paripája felé s Miklós is a lováért kiáltott.

— Háború! Ugy-e mondtam! — kiáltozta az öreg gróf. — Haj, Rákóczi Gyurka! Átkozott bolondja!

Mirza kényesen hányta a fejét a gazdája felé.

Az meg parolára nyujtotta a kezét Gáspár úrnak:

— Isten vele, bátyám!

— Jószerencsét, öcsémuram!

— Nékem nem adsz ordrét? — kérdezte Erdődy.

— Negyven lovasom van.

— Néked? — villant rá Miklós szeme. — Néked? Te... te csak légy udvarlására szép kisasszonyoknak. A csata — az a Zrinyiek dolga.

S döngve lépett a lova felé.

És akkor csörögni kezdett a kavics. Apró lábak futottak rajta. Még a kantárszárat sem fogta meg a bán, amikor ott állott előtte reszketve, könnytől fényes szemmel a kislány.

— Elmegyen... kegyelmed? — hebegte riadtan.

Miklós szeme elmeredt s ámulva nézte a csodát. Akkor már közel s távol zengett a völgy a harangkon-gástól, kúrtharsogástól.

— Elmegyen? — bűgött föl mégegyszer Őzséb.

Miklós kevélyen vágta föl a fejét s nagy ívet mutatott a környék fölött:

— Hallja hugom? Pacsirtaszó! A Zrinyiek pacsirtái! Csatakürtök! Harsogóbbak versnél, szerelemnél! És föllendült a lóra.

De mielőtt még egyet lépett volna Mirza, ott állott mellette Draskovich Özséb. Szorosan simult fehér arca a bán kezéhez, könnyes kék szemei lerimánkodták magukhoz a férfi tekintetét, s mikor ez lenézett rá döbbszent boldogsággal: hirtelen rátapadt a remegő leányszáj az erős, csontos, barna férfikézre.

Miklós felhőrdült boldog kínjában:

— Özséb!

S úgy kapta föl maga elé a nyeregbe, mint a nádszálat.

Egyetlen csók volt az, de úgy érezték: a lelküket is átadták vele.

— Vársz? — kérdezte tikkadtan Miklós.

— Várom ... szívszakadásig — rebegte a lány.

Miklós lebecsátotta a remegő, karcsú leánytestet. Vigyázva, mint a virágot.

S egy diadalmas, zengő kiáltás szakadt föl a melléből:

— Bátyám, Gáspár bátyám! Ez a lány — az enyém! Eljövök érte, ha addig élek is!

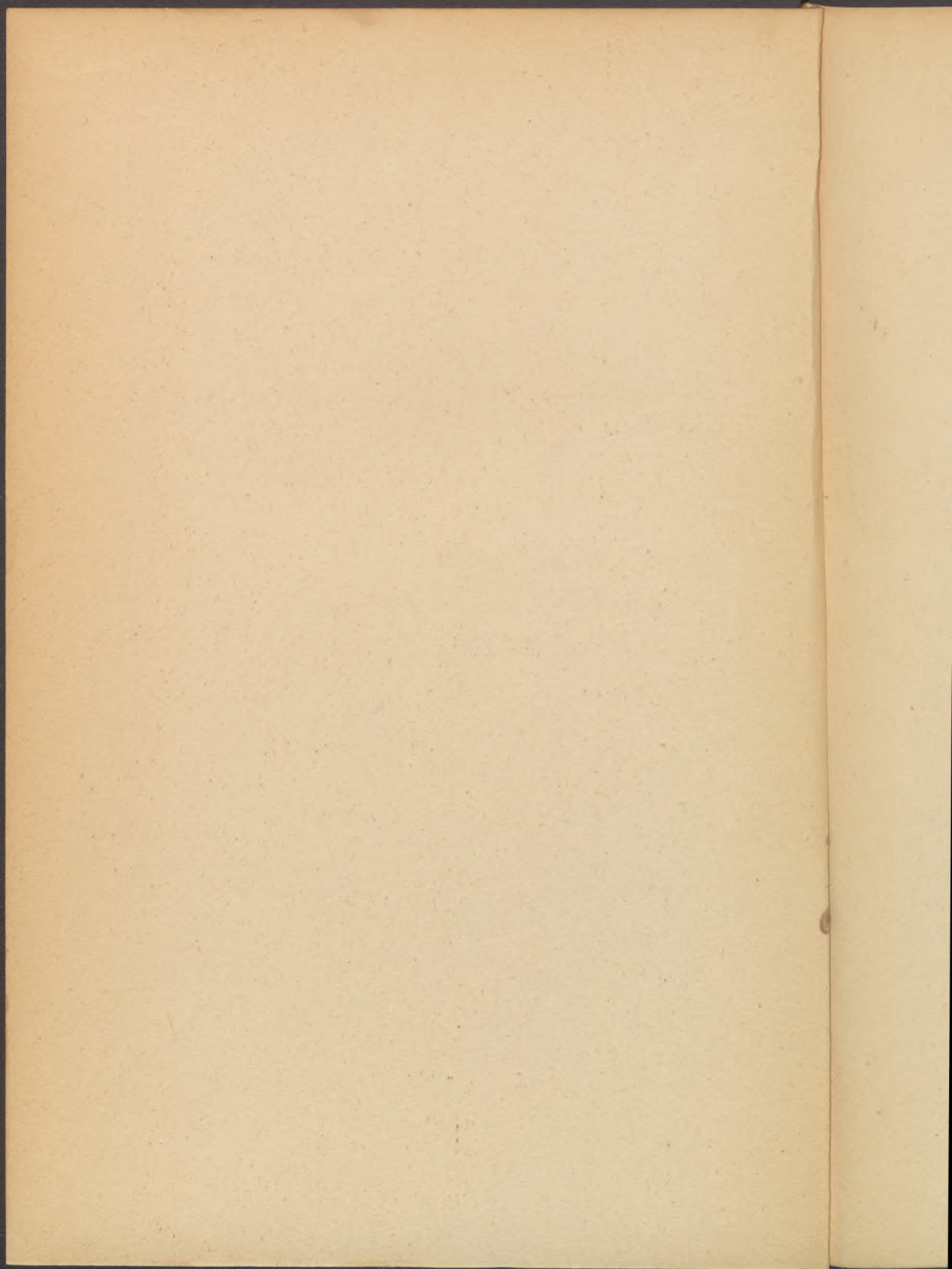
És mégegyszer lenézett Özsébre és gügyögő szeretettel nevetett rá:

— Violám, én szépséges violám!

...A kis török ló csattogva táncolt ki a kapun, Rinya elvetette magát utána, távol s közel zengtek a Zrinyi-fiúk pacsirtái és Trakostyánban keserves sírásra fakadt egy gyönyörű kékszemű kislány.

TARTALOMJEGYZÉK

A fejedelem stafétája	5
Bálint úr rózsái	133
A huszonöt orrok históriája	153
A Zrinyiek pacsirtái	171

RÁKOSI VIKTOR

HŐS FIÚK

A magyar szabadságharc minden szépsége újra éled a Bárdy-család szépséges történetében.

Singer és Wolfner
Irodalmi Intézet kiadása

RÁKOSI VIKTOR

**KORHADT
FAKERESZTEK**

Ez a könyv áhítatos szóval
áldozik azok emlékének,
akik meghaltak a hazáért

Singer és Wolfner
Irodalmi Intézet kiadása

BABAY JÓZSEF

Mi huszonketten

Felelevenülnek ebben a ragyogó
írásművészettel megírt regény-
ben azok a diákok, akikkel mi
is találkoztunk iskolás korunk-
ban és akik ma is személyes
ismerősei diákfiainknak.

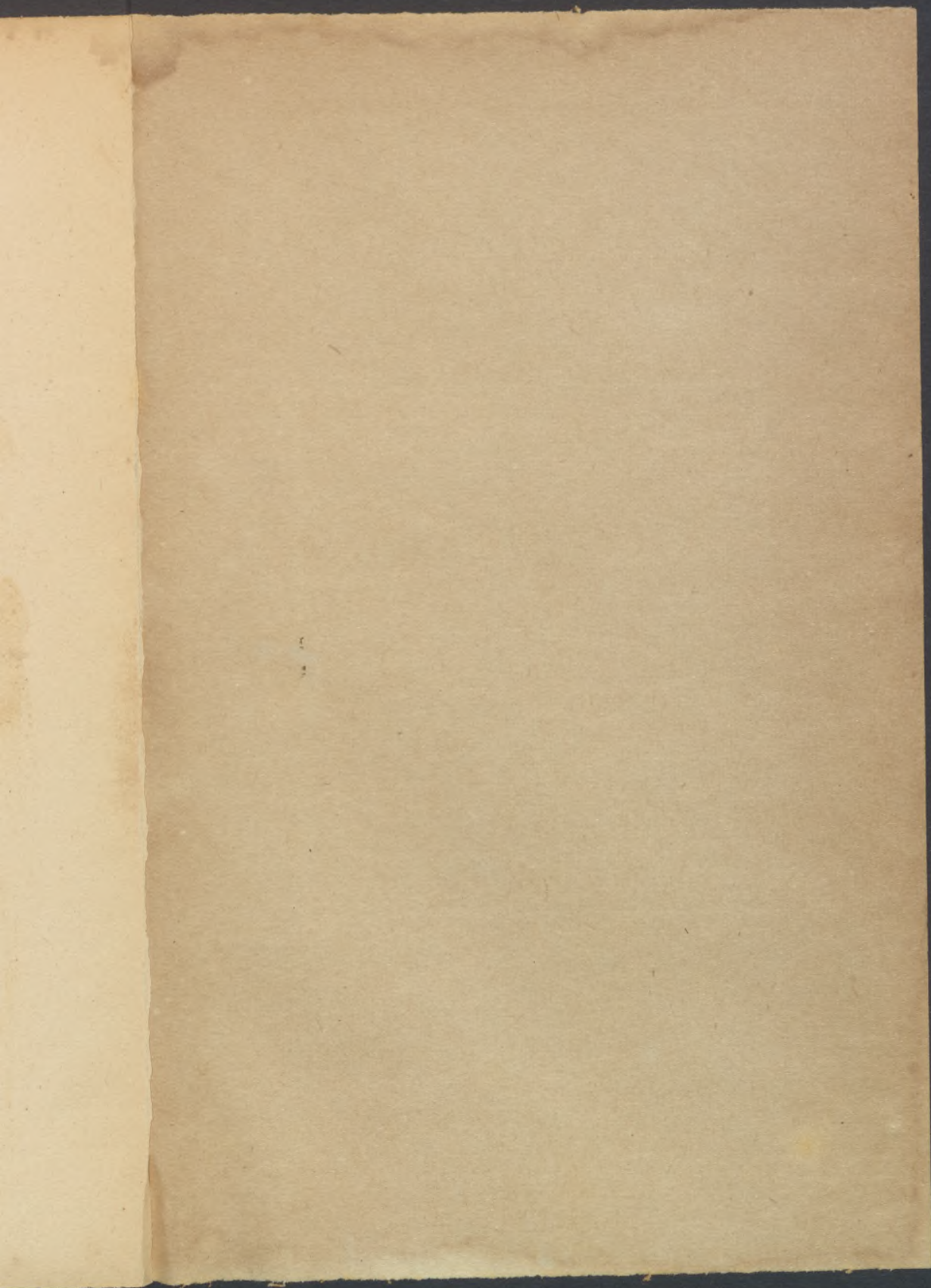
Singer és Wolfner
Irodalmi Intézet kiadása

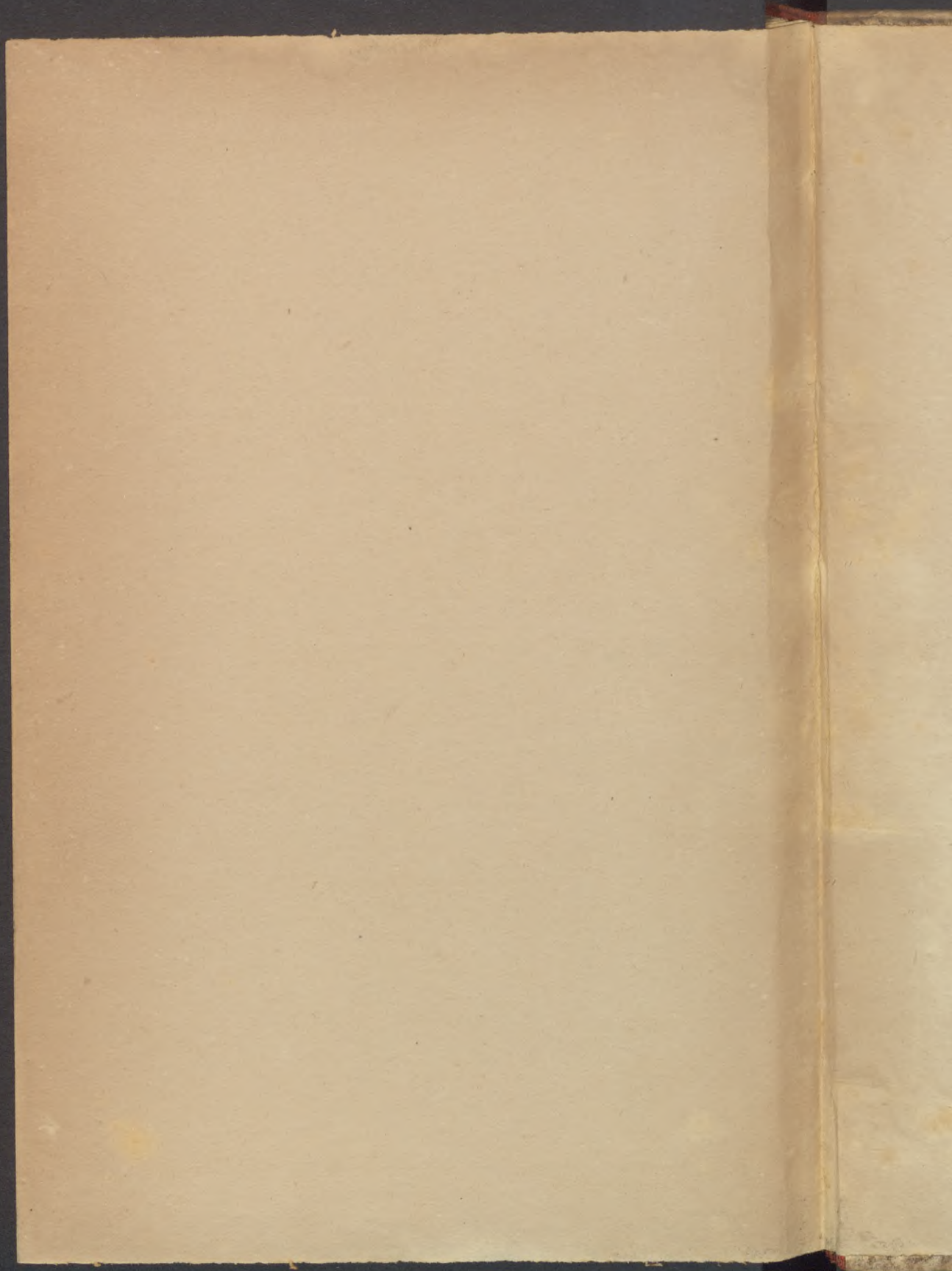
Gáspárné Dávid Margit

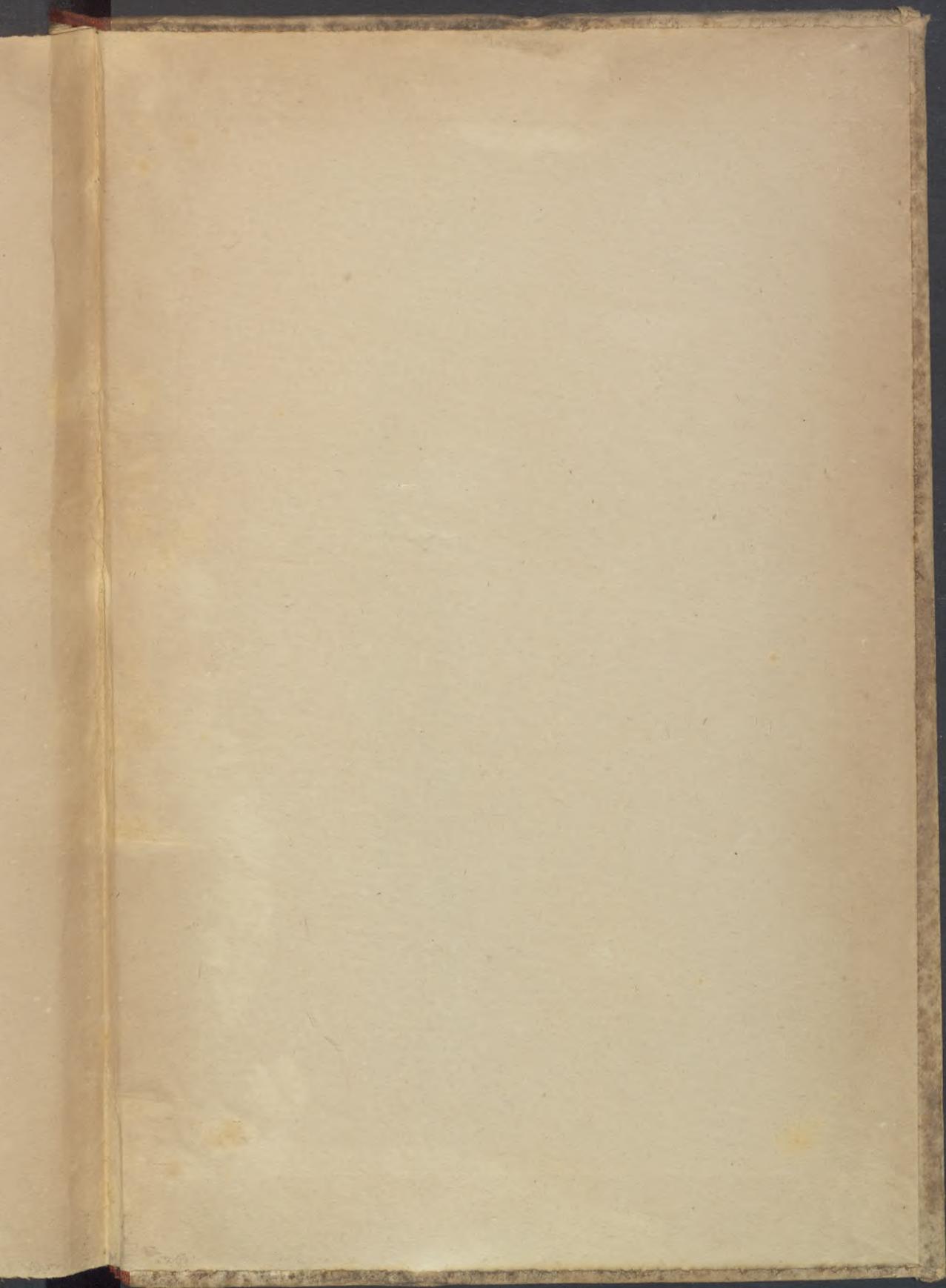
Az árvízi hajós

Nagy nemzeti hősünknek:
báró Wesselényi Miklósnak
életét és korát varázsolja
elénk.

Singer és Wolfner
Irodalmi Intézet kiadása

AZ IFJÚSÁG REMEKIRÓI

GYULA DIAK: A FEJEDELEM STAFÉTAJA

Izenetet kell küldeni Versaillesbe XIV. Lajosnak, hogy segítsen a szegény kurucoknak. Ezer veszély fenyegeti a fejedelem hűséges hírvivőjét aki igazi magyar, félelmet nem ismerő bátorsággal járja meg az utat, viszi el Napkirályhoz Rákóczi izenetét.

MOLNAR GABOR: A kutyafejű szikla

Az ifró tudományos és vadászutain hosszú éveket töltött Dél-amerikai őserdőiben... Nagyon jól ismeri ezt a színes, csodálatos világot. Ottani élményeit izgalmas, fordultatos regényben meséli el. Regényének hőse az orvoskutató, aranyásó, egy kedves fiatal leány és egy kisfiú, akik a bennszülöttekkel együtt találják meg az őserdők rengeteg kincsét.

BORBELY LASZLO: MAGYAR FIÚ KONGÓBAN

Magyar mérnök megy új életet kezdeni a „legsötétebb Afrikába”. Talál Párisban egy szegény árva magyar fiút, akit magával visz, együtt küzdenek a lesből támadó ellenség ellen és magyar fiúkhoz illő bátorsággal és becsülettel kivívják a győzelmet.

SZURKE BAGOLY: Két kicsi hód

Új kiadás.

Kanada csodálatos vidékén, az őserdők magányában és mégis oly boldog családi együttesben él az indián vadász. Barátja, testvére minden fa, minden állat. Amilyen közel állnak egymáshoz, olyan közel jutnak szívéinkhöz „Két kicsi hód” felejthetetlen hősei.

SHACKLETON: ESZKIMÓK, FOKAK, JÉGHEGYEK

Az örök jég birodalmába, az Északi-sark különös világába visz el minket Shackleton könyve. A sarki éjszaka ezer veszedelme közepette végzi felfedező útját a földrajztudós, aki tudományos munkája közben átélte kalandjait, regényírói megismerítő elevenséggel veti papírra.

Új Idők Irodalmi Intézet (Singer és Wolfner) kiadásai

